

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Karolina Radavičienė

**VAIKŲ, GYVENANČIŲ GLOBOS NAMUOSE, IR JŲ BUVUSIŲ
GLOBĖJŲ RETROSPEKTYVINĖ PATIRČIŲ ANALIZĖ:
SOCIOEDUKACINIS KONTEKSTAS**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė -
lekt. dr. Kristina Rūdytė

2012

Turinys

Magistro darbo santrauka	4
Įvadas	5
Pagrindinės sąvokos	8
1 skyrius. GLOBOJANTI ŠEIMA KAIP SOCIALINĘ-EDUKACINĘ PAGALBĄ VAIKUI TEIKIANTI APLINKA	9
1.1. Vaikų globos sistema ir teisinis reglamentavimas Lietuvoje	9
1.2. Tėvų globos netekusių vaikų socializacija	12
1.4. Vaikų socializacija globos institucijoje ir šeimoje	14
1.4. Vaikus globojančių šeimų socialinės-edukacinės funkcijos	19
1.5. Vaikus globojančių šeimų patiriami sunkumai	22
2 skyrius. VAIKŲ GLOBOS NAMŲ UGDYTINIŲ, IR JŲ BUVUSIŲ GLOBĖJŲ PATIRČIŲ EMPIRINIS TYRIMAS	27
2.1. Tyrimo metodika	27
2.2. Tyrimo imtis	28
2.3. Globėjų socioedukacinės patirčių analizės	29
2.3.1. Globojančios šeimos samprata	29
2.3.2. Sunkumai, susiję su vaiko globa bei gaunama pagalba	35
2.4. Globojamų vaikų patirčių analizė	40
2.4.1. Globojanti šeimos ryšys su globėju	40
2.4.2. Problemos susijusios su vaiko globa	46
2.5. Ekspertų - Vaikų teisių apsaugos specialistų patirčių analizė	50
Išvados	54
Rekomendacijos	56
Literatūra	57
Summary	61
Priedai	62

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Globos įstaigose gyvenantys vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba)	15
2 lentelė. Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) šeimoje, statistiniai rodikliai.....	17
3 lentelė. Vaiko globos motyvai	30
4 lentelė. Globojamo vaiko pasirinkimas	31
5 lentelė. Vaiko išskirtinės savybės	33
6 lentelė. Globėjų santykiai su globojamu vaiku	34
7 lentelė. Šeimos situacijos pasikeitimas, pradėjus globoti vaiką	35
8 lentelė. Sunkumai, kuriuos sukelia vaiko globojimas šeimoje	36
9 lentelė. Globos nutraukimo priežastys vaiko požiūriu	39
10 lentelė. Specialistams pasiūlymai dirbantiems su globėjų šeimomis	39
11 lentelė. Emocijos patekus į globėjų šeimą.....	41
12 lentelė. Šeimos narių ilgesys	42
13 lentelė. Bendravimas su artimaisiais žmonėmis	43
14 lentelė. Globėjų šeimoje esančios taisyklės.....	44
15 lentelė. Globėjų šeimoje kylančios problemos	46
16 lentelė. Nepatinkančios globėjų savybės	47
17 lentelė. Įvykis lėmęs vaiko apsisprendimą nutraukti globą.....	48
18 lentelė. Globotinių pasiūlymai globėjams	49
19 lentelė. Motyvai, skatinantys šeimas imtis vaiko globos	50
20 lentelė. Globos nutraukimas globojamo vaiko požiūriu.....	51
21 lentelė. Lėmę įvykiai nutraukti globą.....	52
22 lentelė. Globos nutraukimo priežasčių vertinimas.....	53

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė vaikų, gyvenančių globos namuose ir jų buvusių globėjų retrospektyvinė patirčių analizė.

Interviu apklausos metodu buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas išanalizuoti globos namuose gyvenančių vaikų ir jų buvusių globėjų patirtis, siekiant atskleisti socioedukacines globos nutraukimo priežastis. Atlikta kokybinio turinio analizė.

Tyrimė dalyvavo 13 tiriamųjų: 5 globėjai globoję vaikus, 4 buvę globojami vaikai ir 4 ekspertai (Vaikų teisių apsaugos specialistai).

Empirinėje dalyje nagrinėjami pokyčiai vykstantys šeimoje, pradėjus globoti vaiką, sunkumai su kuriais susiduria globojanti šeima ir jos globojamas vaikas, globos namuose gyvenančių vaikų, jų buvusių globėjų ir Vaikų teisių apsaugos specialistų akcentuojamos globos nutraukimo priežastys.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

1. Globėjų šeimoje pradėjus globoti vaiką atsirado: didesnė atsakomybė, nerimo, naujų pareigų, pasikeitė požiūris į šeimą, naujų įgūdžių auginant vaiką ugdymas ir formavimas, domėjimasis vaiko ugdymu, sveikata. Informantai įvardijo, pradėjus globoti vaiką, šeimos tarpusavio santykių pablogėjimą bei įtampą.

2. Globėjai globodami vaiką dažniausiai susiduria su jo paauglystės tarpsnio pokyčiais, globėjų užimamomis pareigomis bei visuomenės neigiamu požiūriu. Paašškėjo, kad tie globėjai, kurie kreipėsi į specialistus pagalbos globos metu, jokios paramos negavo. Sunkumai su kuriais susiduria globojamas vaikas dažniausiai kildavo dėl globėjų griežtos kontrolės.

3. Pagrindinės priežastys, lėmusios vaiko apsisprendimą nutraukti globą buvo: nuolatiniai globėjų nurodinėjimai, grubus elgesys bei artimųjų ilgesys. Vaikai gyvenantys globėjų šeimose tikisi, kad globos įtaigoje yra daugiau laisvės, labiau paisoma jų norų, jie žino savo teises ir yra garantuoti, kad ant jų niekas negali šaukti, mušti, kad ir ką padarytų. Kaip rodo informantų atsakymų analizė, vaikai nutraukia globą dėl to, kad nebenori gyventi globėjų šeimoje (išsakė norą grįžti į globos namus). Kaip rodo ekspertų atsakymų analizė, galima teigti, kad vaikai globos atsisako dėl psichologinės įtampos globėjų šeimoje. Vaikai nusivilia globėjais ir paprastai puoselėja svajonę sugrįžti pas tėvus, taip pat kai iš viso nebėra gerų santykių, jokio tarpusavio sutarimo tarp globėjų, kai globėjai nori kontroliuoti vaiko elgesį bei jo gyvenimą. Dažnai vaikai atsisako globėjų dėl griežtų reikalavimų bei pavartoto fizinio smurto prieš juos.

Esminiai žodžiai: vaiko globa, globos formos, globos rūšys, globėjų funkcijos, sunkumai kylantys globoje, globos nutraukimo priežastys, globėjų šeimose gyvenę vaikai, vaikų patirtys, globėjų patirtys.

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2012) bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2012) duomenimis, 2008 m. buvo globojami 1216 vaikai, 2009 m. - 1054 vaikai, 2010 m. - 915 vaikai, 2011 m. - 908 vaikai. Šie statistiniai duomenys rodo, kad kasmet globėjų šeimose globojamų vaikų vis mažėja (Žukauskienė, Leiputė, 2002). Prieš patekdami į vaikų globos įstaigas vaikai jau būna išgyvenę sudėtingas gyvenimo situacijas, kurios didina psichopatologijos išsivystymo riziką (Zambacevičienė, Dapkevičienė, Stonienė, 2007). Globos įstaigose globotiniai yra atskirti nuo išorinio pasaulio, jų kasdienybė reglamentuojama vidaus tvarkos taisyklėmis, todėl nėra patenkinami jų socialiniai poreikiai, jiems trūksta socialinio ir emocinio pasitikėjimo, realaus gyvenimo vaizdo, šiuos vaikus paliečia socializacijos sunkumai, kurie yra suprantami kaip sunkumų kompleksas.

Tik pozityvioje socialinėje aplinkoje vaikas gali gerai jaustis. Palankiausia vaiko globai yra šeimai artima aplinka – globa šeimoje, ji yra viena iš prioritetinių vaiko globos sričių, siekiant patenkinti vaiko poreikius. Globojanti šeima atlieka itin svarbias socialines-edukacines funkcijas globėjai yra priskirtiniai vaiko ugdytojai šeimoje, jiems būtinas pasirengimas globoti vaikus, tokioje šeimoje yra labai išreikšta terapinė prevencinė funkcija, nes globojami vaikai būna emociškai ir psichologiškai pažeisti (Snieškienė, 2002). Daugėja atvejų, kai globojamas vaikas savo paties ar globėjų iniciatyva gražinamas į globos instituciją.

Užsienio šalių tyrimai (Twigg, 2008, cit. Bagdonaitė-Stelmokienė, Snieškienė, 2011) rodo, jog globotinio adaptacija globėjų šeimoje priklauso nuo globėjų biologinių vaikų ir globotinio amžiaus skirtumo, charakterio bruožų, globos trukmės, santykių šeimoje. Stebimas mokslininkų susidomėjimas biologinių vaikų patirtimis šeimose, globojančiose ne giminaičius vaikus, keliant prielaidą, jog svetimo vaiko globa šeimoje daro neigiamą įtaką biologiniams vaikams, jų santykiams su tėvais, draugais, o visa tai gali paskatinti šeimą atsisakyti vaiko globos (Bagdonaitė-Stelmokienė, Snieškienė, 2011).

Pagrindiniai sunkumai, su kuriais susiduria globėjai vaiko adaptacijos metu Raudeliūnaitė, Urbikaitė (2011) pažymi, kad tai - pedagoginių, psichologinių žinių trūkumas, taip pat globėjai dažnai susiduria su sunkumais, sprenddami globojamo vaiko psichologines ir elgesio problemas. Tyrimu atskleista, kad su materialiniais sunkumais dažnai susiduria globėjų šeimos, taip pat dažnai patiria neigiamą aplinkinių nuostatą, kad jie globoja vaiką tik iš savanaudiškų paskatų.

Lietuvos mokslininkų (Liobikienė, Radvilienė, 2009) atliktas tyrimas atskleidė, tiek vaikai, tiek globėjai prisitaikymo laikotarpio metu išgyvena stiprius jausmus. Adaptacijos periodas yra sudėtingas ne tik globojamiems vaikams, bet ir globėjams. Prisitaikymo laikotarpiu

globėjai išgyvena stiprius jausmus, globojamiems vaikams taip pat trūksta šių – tėvystės-įgūdžių. Globėjai nepasitiki savimi dėl ryšio su vaiku nebuvimo, bei išgyvena vis didesnes baimes ir nerimą. Snieškienė (2001); Žydžiūnaitės, Šivickytės (2008) atliktų tyrimų duomenimis, vaikus globojančios šeimos patiria sunkumų, bendraudamos su globojamo vaiko tėvais. Taigi, nepasitikėjimas savimi bei patiriamos problemos gali paskatinti šeimą atsisakyti vaiko globos.

Mokslininkai Liobikienė, Radvilienė (2009); Raudeliūnaitė, Urbikaitė (2011); Bagdonaitė-Stelmokienė, Snieškienė (2011) tyrinėja globojančių šeimų bei biologinių globėjų vaikų patiriamus sunkumus.

Probleminiai tyrimo klausimai: *Kokie pokyčiai vyksta šeimoje, pradėjus globoti vaiką? Su kokiais sunkumais susiduria globojanti šeima ir jos globojamas vaikas?*

Tyrimo tikslas - išanalizuoti globos namuose gyvenančių vaikų ir jų buvusių globėjų patirtis, siekiant atskleisti socioedukacines globos nutraukimo priežastis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą siekiant apibūdinti tėvų globos netekusių vaikų socializacijos ypatybes, globojančių šeimų socialines – edukacines funkcijas ir patiriamus sunkumus.
2. Identifikuoti pokyčius vykstančius šeimoje, pradėjus globoti vaiką.
3. Apibūdinti sunkumus su kuriais susiduria globojanti šeima ir jos globojamas vaikas.
4. Išanalizuoti globos namuose gyvenančių vaikų, jų buvusių globėjų ir Vaikų teisių apsaugos specialistų akcentuojamas globos nutraukimo priežastis.

Tyrimo objektas – vaikų, gyvenančių globos namuose ir jų buvusių globėjų retrospektyvinės patirtys.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 13 informantų: keturi globos namuose gyvenantys vaikai, penki vaikų buvę globėjai ir ekspertai – (vaikų teisių specialistai). Tyrime taikyti tikslinės ir patogiosios atrankos metodai. Su tyrimo dalyviais iš anksto buvo susitarta dėl interviu vietos, laiko, paaikškintas interviu tikslas, gautų duomenų panaudojimas. Apklausa su globėjais vyko jų namuose bei jų darbo vietose, su buvusiais globėjų globojamais vaikais vyko globos namuose, su ekspertais – (vaikų teisių specialistais) vaikų teisių skyriuje.

Tyrimo metodologija ir metodai. Atliekant retrospektyvinį patirčių tyrimą buvo naudojama kokybinė prieiga kaip būdas suprasti, kaip globojami vaikai supranta ir suvokia savo patirtį gyvenant globėjų šeimoje bei pokyčius vykstančius globėjų šeimose, pradėjus jose gyventi, taip pat globos metu kylančius sunkumus. Kokybinis tyrimas laido atskleisti globos namuose gyvenančių vaikų, jų buvusių globėjų ir Vaikų teisių apsaugos specialistų akcentuojamas globos nutraukimo priežastis.

Kokybinis tyrimas – tai giluminis vienos nedidelės socialinės realybės pjūvis, kai detaliai ir nestruktūruotai, bet sistemingai renkamos žinios apie reiškinių ar individą. Kokybiniais metodais siekiama geriau suprasti reiškinių, apie kurių dar mažai žinoma arba išvelgti jau žinomų reiškinių naujas perspektyvas ir gauti nuodugnios informacijos apie tuos reiškinius, kuriuos tirti kiekybiniais metodais neįmanoma (Straussas, Corbin, 1990, cit. Girdzijaukienė, 2006). Kokybinis tyrimas tinkamas, kai nedaug žinoma apie egzistuojančią problemą (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Tyrimo metodai:

1. Mokslinių šaltinių analize siekta išanalizuoti mokslinę literatūrą siekiant apibūdinti tėvų globos netekusių vaikų socializacijos ypatybes, globojančių šeimų socialines – edukacines funkcijas ir patiriamus sunkumus.
2. Pusiau struktūruoto interviu metodas taikytas kaip pagrindinių duomenų rinkimo būdas.
3. Delfi apklausos metodu siekta vertinimo pagrindu nustatyti jų nuomonių atitikimą tiriamuoju klausimu.
4. Kokybinio turinio analize siekta įvertinti, globos namuose gyvenančių vaikų ir jų buvusių globėjų patirtis, atskleidžiant globos nutraukimo priežastis.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (72 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 30 lentelių. Prieduose pateikiama: operacionalizacija, interviu klausimai bei protokolai, demografinės tiriamųjų charakteristikos, tyrimo analizės lentelės. Darbo apimtis – 61 puslapis.

Pagrindinės sąvokos

Vaiko globėjas (rūpintojas) - nuolat Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenantis fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka paskirtas užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Vaiku globos namai – įstaigos, kuriose auklėjami socialiniai našlaičiai, pamestinukai arba vaikataujantys vaikai (Leliūgienė, 2003).

Vaiko globa šeimoje – ne daugiau kaip penkių vaikų globa natūralioje šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys (Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2000).

Globojamas vaikas – tai toks kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų vaikas, kuriam įstatymų nustatyta tvarka nustatyta globa (rūpyba) (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Socializacija apibūdinama kaip sudėtingas, visą gyvenimą besitęsiantis procesas, kurio metu vaikas tampa socialine būtybe, galinčia prisitaikyti prie naujų situacijų įvairiais gyvenimo periodais (Litvinienė, 2002).

Šeima - pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes ir idealus, taisykles ir normas, būtinas gyvenant jį supančioje visuomenėje (Leliūgienė, 2003).

Globos nutraukimas apibūdina procesą, kurio metu vaikas / jaunuolis tampa savarankiškas, grįžta į biologinę šeimą arba persikelia į kitą vietą. Procesas apima sprendimą, persikraustymo etapą ir paramą globai pasibaigus (Kabasinskaitė, 2004).

Vaiko globa – vaikų auklėjimo forma, kai valdžios institucijos su piliečiais sudaro sutartį, kuria beglobis vaikas, našlaitis paimamas į šeimą kaip teisėtas jos narys, ir globėjai įsipareigoja jį išlaikyti, auklėti ir mokyti (Jovaiša, 2007).

Socializacija vaikystėje - „tai procesas ir rezultatas, kai aktyviomis vaiko pastangomis įsisavinama socialinė patirtis, kurią jis perima aktyviai sąveikaudamas su socialine aplinka, iš pradžių tik ją domėdamasis, vėliau ją stebėdamas, o dar vėliau tiesiogiai sąveikaudamas su ja. Iš pradžių patirtis yra tik atgaminama, o vėliau interpretuojama ir savitai transformuojama“ (Juodaitytė, 2002).

I skyrius. GLOBOJANTI ŠEIMA KAIP SOCIALINĘ-EDUKACINĘ PAGALBĄ VAIKUI TEIKIANČI APLINKA

1.1. Vaikų globos sistema ir teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Mirončikienė (2003) globą apibrėžia kaip tėvų teisių ir pareigų, susijusių su vaiko auklėjimu ir priežiūra, perėmimą iš biologinių tėvų, kad būtų užtikrintas vaiko teisių įgyvendinimas ir interesų apsauga. Vaiko globa nustatoma siekiant įgyvendinti, apsaugoti ir apginti glojamo vaiko teises ir interesus.

Istoriškai vaiko globa visada buvo aktuali visuomenės problema, kuri neatsiejama nuo gailestingumo ir altruistinės pagalbos artimui. Pabedinskienės (2003) teigimu, per pastarąjį dešimtmetį padidėjęs beglobių vaikų skaičius verčia rūpintis vaiko globos sistemos optimizavimu, siekiant suteikti reikiamą socialinę, pedagoginę pagalbą vaikui, likusiam be tėvų globos. Vaikui turi būti suteikta apsauga ir globa, kokios reikia jo gerovei ir pilnaverčiui gyvenimui. Jis turi teisę turėti tokias sąlygas, kokių reikia jo fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei ir socialinei raidai. Vaikas turi šią teisę neatsižvelgiant į tai, ar jo tėvai gali atlikti pareigas, kuriančias vaiko gerovę, ar ne (Atmintinė vaikų globėjams, 2005). Vaikui turi būti sudarytos palankios visapusiškos raidos sąlygos, kad jis būtų pasiruošęs savarankiškai gyventi visuomenėje.

Vaikų teisių apsauga valstybėje susirūpinta 1992 m., kai Lietuva prisijungė prie 1989 m. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos patvirtintos Vaikų teisių konvencijos. Konvencijoje yra įtvirtinta principinė nuostata, kad ne vienas vaikas negali būti paliktas be globos ir priežiūros. Konvencijoje įkūnyta meilės, rūpesčio, apsaugos vizija, skirta pažeidžiamiems vaikams bei parama jų asmenybei, įtvirtintos pagrindinės vaiko teisės ir laisvės. Efektyvesnė pagalba vaikams tapo 1994 m., kada šalyje pradėta kurti Vaikų teisių apsaugos tarnybų sistema. 1996 m. priimtas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1998 m. priimtas Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatymas, o 2001 m. liepos mėn. jį pakeitė Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso knyga „Šeimos teisė“. Pastarieji įstatymai numato, kad vaikas, netekęs tėvų globos ar likęs našlaičiu gali būti glojamas ne tik valstybiniuose globos namuose, bet ir globėjų šeimoje ar šeimynoje.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 20 straipsnyje pabrėžiama, jog vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į valstybės teikiamą apsaugą ir paramą.

Lietuvoje nepilnamečio vaiko globos ir rūpybos sistema reglamentuoja Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2000). Šiame įstatyme nustatytas vaiko globos tikslas – sukurti tokią vaiko auklėjimo aplinką, kurioje būtų užtikrinta saugi vaiko raida, tenkinami jo prigimtiniai poreikiai, sudaromos sąlygos atsiskleisti jo gebėjimams (Pivorienė, Šablevičienė, 2011).

Vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu turi būti surasti ir paskirti globėjai, kurie rūpintųsi vaiku, auklėtų bei atstovautų jį bei jo interesus; sudaryti jam tinkamas gyvenimo sąlygas, rengti savarankiškam gyvenimui šeimoje bei visuomenėje. 1995 m. Lietuva ratifikavo Vaiko teisių konvenciją, kuria remiantis 1996 m. buvo priimtas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.

Taip pat 2007 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino nutarimą „Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2012 metų plano“. Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija parengta atsižvelgiant į likusio be tėvų globos vaiko interesus ir individualius jo poreikius. Visų pirma siekiama mažinti likusių be tėvų globos vaikų skaičių ir užtikrinti socialines paslaugas vaikui ir šeimai, pertvarkyti institucinę vaikų globos (rūpybos) sistemą, bei suteikti visas sąlygas vaikui augti globėjo (rūpintojo) šeimoje. Tikimasi, jog pertvarkyta vaiko globos sistema padės sudaryti palankesnes galimybes tėvų globos netekusiems vaikams augti globėjų šeimose ar būti įvaikintiems. Taip pat numatoma aktyvinti darbą su rizikos šeimomis, siekti grąžinti vaikus į jų biologinių tėvų šeimas. Svarbu paminėti ir tai, kad strategijos įgyvendinimo priemonių plane numatyta plėtoti prevencines priemones šeimoms ir vaikams (remiant vaikų dienos centrų veiklą, didinant socialinių darbuotojų skaičių socialiniam darbui su šeimomis), įdiegti bendrą globėjų ir tėvių rengimo programą, plėsti jų atranką ir teikti konsultavimo paslaugas, pertvarkyti vaikų globos įstaigas perduodant jas savivaldybėms, šviesti visuomenę skatinant globą šeimose, įvaikinimą (Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija, 2007).

Likusiam be tėvų globos vaikui turi būti teikiama įvairiapusė, kvalifikuota ir kokybiška pagalba bei tinkamos globos rūšys ir formos. Pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą (2000) Lietuvoje įstatymai nustato dvi vaiko globos rūšis ir tris vaiko globos formas.

Laikinoji globa - laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. *Nuolatinė globa* - nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos institucijai (rūpybos).

Vaiko globa šeimoje – ne daugiau kaip penkių vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais – ne daugiau kaip penki vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys. Skiriant vaiko globėją, pirmumas teikiamas vaiko artimiesiems giminaičiams, jeigu šie turi tinkamas buitines sąlygas.

Vaiko globa šeimynoje – globos forma, kai juridinis asmuo (šeimyna) globoja šešis ir daugiau vaikų (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip dvylika

vaikų) šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys arba mažesnis, jeigu globojamas neįgalus vaikas.

Vaiko globa institucijoje – likęs be tėvų globos vaikas apgyvendinamas valstybinėje arba nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje.

Vartojant vaiko globos terminą, labai svarbu atskirti globos kaip Civilinio kodekso ir šeimos teisės termino sampratą nuo socialinės globos kaip socialinės paslaugos sampratos. Globa (rūpyba) Civiliniame kodekse - tai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui priežiūra, auklėjimas, jo asmeninių, turtinių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems. Civilinės teisės tvarka nustačius vaikui globos rūšį ir formą, pradedamos teikti socialinės globos paslaugos ką reglamentuoja jau socialinių paslaugų teisės aktai. Vaiko socialinė globa kaip paslauga yra viena iš socialinių paslaugų rūšių, taip reglamentuoja socialinių paslaugų įstatymas, priskiriama specialiosioms paslaugoms. Socialinės globos paslaugos vaikui gali būti teikiamos socialinės globos įstaigose arba vaiko namuose (Žalimienė, 2003).

Globėjas suvokiamas kaip socialinis edukatorius, kurs ne tik rūpinasi materialine vaiko gerove, jo fiziniiais poreikiais, bet ir globojamam vaikui atstodamas tėvus prisiima už jį visišką atsakomybę bei ugdo ir auklėja. Staskevičienės, Bankauskienės, Jagelavičiaus (2003) teigimu, globojanti šeima aiškinama kaip tikrosios šeimos pakaitalas, kai vaikai yra globojami ne savo šeimoje ir kai juos prižiūri giminaičiai ar svetimi žmonės. Globėjai tam tikrą laiką perima tikrųjų tėvų teises ir atsakomybę, tai patvirtinama teisiškai.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad siekiama sudaryti sąlygas vaikui įgyti kultūros bei socialinę kompetenciją, tapti atsakingu už savo poelgius bei ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms. Rengti savarankiškam gyvenimui ir integracijai atviroje demografinėje visuomenėje. Nesvarbu kas teikia globą ar valstybiniai, ar nevyriausybiniai vaikų globos namai, ar globėjų šeimos jų visų tikslai ir uždaviniai yra panašūs, užtikrinant vaiko auklėjimą ir priežiūrą bei saugią ir sveiką aplinką, tinkančią augti, vystytis ir tobulėti. Tačiau vaiko vystymuisi ir sėkmingai socializacijai palankiausia forma yra globa šeimoje.

Apibendrinant galima teigti, jog vaiko globos tikslas yra sukurti socialiai saugią aplinką bei prigimtinių poreikių tenkinimą. Taip pat pagrindinės priežastys, dėl kurių vaikams nustatomos globos rūšys bei formos, yra tėvų nesirūpinimas, nesudaromos pagrindinės sąlygos vaiko poreikiams tenkinti, nesidomėjimas vaiku, netinkama priežiūra bei auklėjimas. Taigi tokiems vaikams būtina sisteminga, pastovi pagalba, stengiantis ištaisyti tėvų padarytą žalą vaikams, sudaryti sąlygas tolimesnei jų sėkmingai bei produktyviai raidai.

1.2. Tėvų globos netekusių vaikų socializacija

Žmogus yra sociali būtybė, todėl labai svarbus procesas jo egzistencijoje yra socializacija. Tam, kad šis procesas vyktų, žmogus turi augti visuomenėje, nes tik supamas kitų žmonių jis gali vystytis ir apskritai pažinti pasaulį kaip žmogus, o ne tiesiog gyvūnas.

Socializacijos sąvoka, kuri apima tėvystę ir vaikų auklėjimą, socialinę raidą, ugdymą, iš tiesų egzistuoja tiek, kiek egzistuoja žmonija. Kaip teigia Berns (2009), socializacija prasideda nuo gimimo ir tęsiasi visą gyvenimą ir tai yra dinamiškas procesas, kuris yra labai sudėtingas ir veikia vaiko raidą. Mokslininkas teigia, kad socializacijos procesus veikia biologiniai veiksniai: genetika, brendimas, temperamentas, sociokultūriniai, sąveikos veiksniai, tokie kaip individuali gyvenimo istorija. Socializacija vyksta sąveikaujant žmonėms.

Vaiko socializacija apibrėžiama kaip visapusiškas, vaikystėje prasidedantis procesas, kurio metu išmokstama, įgyjami visi tam amžiaus laikotarpiui reikalingi įgūdžiai, įsisavina žinias, nuostatas, požiūrius, vertybes, elgesį ir kitus komponentus, kurie būtini efektyviam dalyvavimui visuomenės gyvenime (Kvieskienė, Indrašienė 2008). Žmogaus socializacija vyksta jam patekus į įvairias aplinkybes. Šias aplinkybes galima vadinti socializacijos veiksniais, kurio metu visuomenės kultūra mikroaplinkos ir makroaplinkos sąlygomis perduodama vaikams, siekiant formuoti iš kūdikio individualybę, paklūstančią tam tikroms kultūroms tradicijoms ir socialinėms normoms.

Pagrindiniai socializacijos uždaviniai vaikystėje yra kalbos įgūdžių formavimas, esminis asmenybės susiformavimas ir pagrindinių normų bei vertybių išmokimas. Kvieskienė (2003) socializaciją apibūdina kaip vaikystėje prasidedantį procesą: išmokydamas visuomenės normų, dėsnių ir gyvenimo būdo, asmuo tampa visuomenės nariu.

Aramavičiūtė (2009), savo socialinėje pedagogikoje daug vietos skiria žmogaus socializavimo veiksniams apibūdinti. Vaitkevičius, kaip ir kiti socialinės pedagogikos atstovai, laikosi požiūrio, kad tik visuomenėje žmogus gali išugdyti savo fizines, protines ir dvasines galias ir tapti visavertė asmenybė. Tad ir socializavimą apibūdina visų pirma kaip integravimąsi į visuomenę, žmogaus adaptavimąsi supančių žmonių bendrijoje, besireiškiantį perimant žmonijos sukurtą kultūrą: įsisavinant grupės, visuomenės patirtį, papročius, kalbą ir kt. Autorius socializavimo veiksmų sistemą apibūdina kaip įvairių ugdymo bei švietimo institucijų ir grupių (formalių, neformalių, informalių bei gretutinių) sistema, apimanti ir paties žmogaus saviugdą, iš kurių ypač daug dėmesio skiriama šeimai, kaip pirminei žmogaus auginimo ir jo socializavimo institucijai.

Šeima yra svarbiausias vaiko socializacijos veiksnys, nes santykiai joje daro stiprų poveikį psichosocialinei vaiko raidai. Garbarinas (1992, cit. Berns 2009) akcentuoja, kad vaikui,

kuris nėra tinkamai auklėjamas ar mylimas, gali kilti raidos problemų. Be to, vaikas kuris neturi pakankamai galimybių manipuluoti daiktais, kurti laukiamo elgesio modelių, inicijuoti kokią nors veiklą ar būti turtingoje kalbinėje aplinkoje, sulaukęs mokyklinio amžiaus neprilygs kitiems vaikams. Ši spraga tolesniais metais išliks ir net stiprės, jeigu vaikui nebus suteikta kokia nors kokybiška vaikų priežiūros programos pagalba, kuri padėtų kompensuoti ribotas galimybes namuose ir mokykloje.

Kvieskienės, Indrašienės (2008) teigimu, rizikos ar globojamam vaikui svarbiausia įveikti socializacijos trikdžius, tai yra išsiugdyti įgūdžius, įgyti žinių, kaip elgtis, suprasti visuomenę, kurioje gyvena, sužinoti įvairiausių elgesio taisyklių, suprasti visuomenės nuostatas ir vertybes, išmokti prisitaikyti prie socialinių taisyklių. Mokslininkų teigimu, globojamam vaikui pirminė socializacija dažniausiai vyksta sudėtingai. Tokie vaikai paprastai jau yra patyrę prievartą, išbandę žalingų priklausomybių, o kai kada jau spėję patirti ir nusikalstamumą. Tėvų neprižiūrimi vaikai turi tam tikrų bendrų bruožų: šie vaikai dažniausiai negali pasiremti tėvais, arba jų neturi, neturi tinkamų socialinių įgūdžių, jiems sunku laikytis taisyklių. Tokie vaikai dažniausiai nepasitiki savimi, todėl jie greitai išsižeidžia, supyksta, verkia. Atkreiptinas dėmesys, kad socialinėje rizikoje gyvenantys vaikai, nepasitiki formaliais tradiciniais autoritetais, tačiau pasitiki jėga, kurios poveikį yra patyrę.

Galima teigti, kad emociniai bei elgesio sutrikimai, menka mokymosi motyvacija įtakoja, kad vaikas turi psichologinių, socialinių, socializacijos problemų, jo gyvenime esama neigiamų situacijų, į kurias reaguoja protestu ar gynyba. Kaip teigia Justickis, Valickas (2000), sunkesnius vaikų emocinius ir elgesio sutrikimus, galima vertinti kaip nukrypimą nuo normos, kita vertus, kaip socialinių vaiko santykių su aplinka sutrikimą. Psichologiniu ir pedagoginiu požiūriu asocialiu elgesiu gali būti laikomi ir nežymūs elgesio nukrypimai, nesukeliantys sunkesnių socialinių pasekmių visuomenei, bet kenkiantys paties vaiko ar paauglio asmenybės raidai, socializacijai. Vosylienės (2009) teigimu, tėvų globos netekusiems vaikams būdingas polinkis svaigintis, priešintis. Emociniai ir valios sutrikimai, pyktis, skurdus dvasinis pasaulis, interesų siaurumas, socialinės izoliacijos ar jų pačių agresyvus elgesys. Taip yra todėl, kad šie vaikystėje stokoję dėmesio, šilumos vaikai nepasitiki savimi ir aplinkiniu pasauliu, nemoka bendrauti su kitais, šalia neturi žmogaus, kuriuo galėtų pasitikėti.

Skurdą patyrę vaikai patiria patyčias. Patyčios apibūdinamos kaip sistemingas piktnaudžiavimas nuolatine ir pasikartojančia galia, jomis siekiama gąsdinti, manipuluoti, užgauti kitą. Šie nukentėję vaikai patiria ir patyčias, kurios yra vienos iš pagrindinių veiksnių, smarkiai žalojančių psichikos sveikatą ir trikdančių saugiai jaustis mokykloje, namie, gatvėje. Patyčios, Nasvytienės (2005) teigimu, – sąmoningas, neišprovokuotas, nuolatinis asmens ar grupės fizinis, žodinis kito asmens, kuris negali apsiginti užgauliojimas, siekiant

sukurti nuolatinis prievartos, įžeidinėjimo modelius. Vaikas, kuris tyčiojasi, irgi yra auka. Akivaizdu, kad vaikai, kenčiantys nuo patyčių, dažnai jaučiasi nesaugūs, išgyvena nerimą, baimę, o ilgalaikis nerimas ir baimės būseną yra labai didelis rizikos veiksnys atsirasti kitoms psichikos sveikatos problemoms.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai netekę tėvų globos tampa labiau priklausomi, argresyvesni, reiklesni, ne tokie švelnūs ir paklusnūs kaip vaikai gyvenantys biologinėje šeimoje. Taip pat vaikai, kurie yra netekę tėvų globos, vystymasis turi daugybę neigiamų ypatumų, paveldėtų, iš negatyvios tėvų patirties. Vaikai, augę be šeimos, atsilieka nuo savo bendraamžių, jie uždaro būdo, sudirgę, jaučiasi nuskriausti dėl tėvų kaltės. Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro vaiko šeima. Gyvenimas nepalankiomis sąlygomis vaikus ne tik užgrūdina emociškai, tačiau palaužia bei įskaudina. Todėl šeima – vienas esminių vaiko socializacijos veiksnių, padedančių įsilieti į visuomenę ir perimti jos socialines ir dorovines vertybes. Vertybių internalizacijos sėkmė priklauso nuo aplinkos šeimoje, o ypač nuo joje susiklosčiusių tarpusavio santykių.

1.4. Vaikų socializacija globos institucijoje ir šeimoje

Socializacija tai vienas svarbiausių procesų žmogaus gyvenime, konstruojantis socialinę prigimtį, kurios metu vaikas įsisavina vertybes, normas, elgesio vaidmenis ir modelius, būdingus visuomenei, kurioje jis gyvena. Labai didelę reikšmę vaikų socializacijai turi santykiai su aplinkiniais ir išoriniu pasauliu, šeimoje, globos įstaigoje ir už jos ribų. Bet kokių santykių nebuvimas duoda neigiamų pasekmių vaiko socializacijai į visuomenę.

Gudonis, Butkutė ir Samašonok (2008) akcentuoja, kad nepatyrę tėvų meilės ir išgyvenę atskyrimą nuo šeimos vaikai ir paaugliai gali būti nepajėgūs kurti teigiamus santykius su kitais žmonėmis, jiems trūksta konstruktyvaus bendravimo įgūdžių, prosocialaus elgesio pavyzdžio.

Pats didžiausias praradimas vaikui yra jo šeima. Nerimas, išgyvenimai, išsiskyrimas su artimais žmonėmis, labai veikia vaiko psichinę būklę, jo elgesį (Barth, 2002; Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007). Atsiradus naujai šeimai, vaiko gyvenime vyksta nelengvas adaptacijos procesas, kurio metu ir vaikui, ir globėjams reikalinga kompleksinė specialistų pagalba (Raudeliūnaitė, Urbikaitė, 2011).

Vaiko socializacija bet kurioje visuomenėje vyksta skirtingomis sąlygomis, kurioms būdingi vieni ar kiti pavojai, neigiamai veikiantys žmogaus raidą. Todėl atsiranda vaikų grupės, kurios virsta nepalankiu socializacijos aplinkybių aukomis, esantys valstybės globoje vaikai, augantys šeimose, kurių žemas ekonominis, išsilavinimo, moralinis lygis. Šiuo metu kritinės situacijos Lietuvoje dažniausiai sprendžiamos atimant vaiką iš šeimos ir dažniausiai

apgyvendinant jį globos įstaigoje. Žinoma, kartais tai būna geriausia išeitis vaikui, tačiau labai mažai skiriama dėmesio socialiniam darbui su šeima, kad pakeitus situaciją šeimoje, į ją būtų galima gražinti vaiką.

Vaikų socializacija globos institucijoje. Lietuvoje nuolat daugėja vaikų, dėl įvairių priežasčių netekusių tėvų globos ir augančių globos įstaigose. Šiuo atžvilgiu, globos institucijai tenka perimti šeimos vaidmenį ugdant ir ruošiant jį savarankiškam gyvenimui atviroje visuomenėje.

1 lentelė

Globos įstaigose gyvenantys vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba)

Įstaigos tipas	2007	2008	2009	2010	2011
Bendrojo lavinimo, specialiosios mokyklos ir specialiojo ugdymo centrai	442	364	310	151	100
Globos namai vaikams ir jaunimui su negalia (pensionatai)	161	170	186	247	324
Kūdikių namai	390	372	332	338	360
Laikinosios vaikų globos namai	308	316
Savivaldybių vaikų globos namai	1013	987	1145	2776	2663
Valstybės (apskričių) vaikų globos namai	2609	2497	2190	461	435
Visuomeninių organizacijų ir parapijų vaikų globos namai	439	447	498	446	544
Šeimynos (šeimyniniai globos namai)	257	272	238	272	348

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (2012), globos įstaigose gyvenantys vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba), statistiniai rodikliai rodo, kad vaikų ir jaunimo su negalia (pensionatuose), kasmet skaičius didėja. Taip pat savivaldybių, visuomeninių organizacijų ir parapijų, šeimynos (šeimyniniai) vaikų globos namuose vaikų skaičius didėja (žr. 1 lentelę).

Įvertinant šeimos vaidmenį vaiko ugdymui, teisinga nuostata, kad šeimose augančių vaikų elgsena yra adaptyvesnė nei vaikų, netekusių tėvų globos (Juodraitis, 2002). Dauguma vaikų, augančių globos namuose, kilę iš nedarnių, asocialių šeimų, patiria ankstyvąją socialinį apleistumą, nepakankamą priežiūrą, smurtą. Akcentuojama, jog šiems vaikams būdingos įvairaus lygio emocinės raidos ir elgesio problemos, tad į globos institucijas patenka turėdami jau susiformavusią neigiamą patirtį, negatyvias nuostatas. Vaikai, augantys globos namuose, turi tik jiems būdingų emocinių problemų ir yra lengvai pažeidžiami. Pabrėžiama, kad daugelis vaikų patiria ilgą ir sunkią adaptaciją globos įstaigose, pasižymi lėta socialine branda. Šių vaikų tėvai dažniausiai nesidomi vaikų problemomis ir poreikiais, jų nelanko. Vaikams, likusiems be tėvų, būdingi skriaudos, vienišumo, nereikalingumo jausmai, nepasitikėjimas aplinka, oponavimas visuotinai priimtoms elgesio normoms.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas savo internetinėje svetainėje pateikia straipsnyje apie vaiko teisių padėtį Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose (2006) kuriame rašoma, kad institucijose vaikų teisės gali būti pažeidžiamos dėl to, kad įvairių įstaigų specialistai vengia

bendradarbiauti, trūksta iniciatyvumo ir geranoriškumo, nuoseklaus ir įvairiapusiško požiūrio į problemų sprendimą. Gyvenimas stacionarioje globos ar ugdymo įstaigoje, priešingai negu turėtų būti, susilpnina arba nutraukia vaiko ryšius su šeima, užkerta kelią jo sėkmingai socializacijai.

Leliūgienė (2003), Kaffemanas (2004) pabrėžia šių vaikų nemokėjimą kurti artimų ir tvirtų emocinių santykių su kitais žmonėmis, nes ankstyvojoje vaikystėje jie patyrė ilgametį išsiskyrimą su tėvais. Institucijos globos ir ugdymo sąlygos, netenkinančios svarbiausių (meilės, saugumo ir kt.) psichologinių poreikių, gana dažnai gilina jų socializacijos problemas.

Be tėvų globos likusiam vaikui patekus į globos instituciją būdingas įtampos, nežinomybės ar net pavojaus jausmas. Vaikai taip pat patiria emocinę, kognityvinę ir socialinę deprivaciją, sunkiai formuojasi saugus prierašumas prie jų globojančių asmenų. Šiems vaikams sunku išmokti adekvačiai išreikšti savo emocijas ir jas valdyti (Joneliūnienė, 2010).

Institucijoje gyvenantis vaikas nesijaučia vertingas, orus, gerbtinas, nes dažniau nepasitiki savimi, savo gebėjimais, sprendimais. Jis dažnai nesugeba džiaugtis ne tik savo gyvenimu, asmeniniais laimėjimais, bet ir kito sėkme ar laime Braslauskienė (2000). Šiam nepilnamečiui trūksta jaunystei būdingo linksmumo, ryžto, idealizmo. Globos institucijos stengiasi, kad vaikams nieko netrūktų, kad jie būtų bent minimaliai viskuo aprūpinti, tačiau taip elgdami jie nesuformuoja vaikams tikro – atviro gyvenimo vaizdo: globos namų auklėtiniai nesuvokia darbo, pinigų vertės. Nesugeba įgyti būtinų buitinių įgūdžių, prisiimti atsakomybės už savo sprendimus, nepakankamai formuojami įgūdžiai, kurių prireiks gyvenime. Institucijoje nėra sudaromų sąlygų, kad vaikai įgytų ne tik socialinių, bet ir buitinių įgūdžių.

Staskevičienė, Bankauskienė (2009) teigimu, buvo taikomi griežti teisiniai reikalavimai, originali ideologija ir principai. Leliūgienės (2003) teigimu, vaikų globos namų sąlygomis auklėjami vaikai yra izoliuoti nuo išorinio pasaulio, jų veikla reglamentuojama vidaus tvarkos taisyklėmis, todėl nėra patenkinami jų socialiniai poreikiai, tokie kaip neformalus bendravimas, jiems trūksta socialinio ir emocinio pasitikėjimo, realaus gyvenimo įvaizdžio. Vaikų, augusių globos namuose, socializacijos sunkumai suprantami kaip sunkumų kompleksas, sukeliantis problemų vaikui prisiminti vienokį ar kitokį vaidmenį. Vienas svarbiausių socializacijos sunkumų yra jaunuolių išėjimas iš globos įstaigos į savarankišką gyvenimą. Specialistai susiduria su jo apgyvendinimo, gyvenimo įgūdžių lavinimo, išsimokslinimo, profesinės veiklos, socialinio tinklo ir ryšių bei identiteto susiformavimo problemomis.

Esama globos įstaigų, kurių vidinė struktūra plačiąja prasme reiškia tam tikrą asmens laisvės apribojimą, siekiant to asmens gerovės, ar kitaip veikiant paties vaiko labui. Toks santykių modelis tarp globotinių ir personalo yra kilęs iš tėvo ir jo vaiko tarpusavio bendravimo ypatumų. Vaikas, pats neįstengdamas pasirūpinti savo išgyvenimu, reikalauja tėvo globos, o šis,

rūpindamasis jo gyvenimu, nesuteikia jam galimybės savarankiškai spręsti ir veikti. Taigi subjektyvių globotinio norų, poreikių ar vertybių yra paisoma tiek, kiek profesionalai mano esą reikalinga. Tokie santykiai pagal Sakalauską (2000), paprastai yra vienapusiai, skatinantys priklausomybę ir autoriteto pripažinimą. Gyvendami įstaigoje, vaikai dažniausiai neturi galimybių įgyti net paprasčiausių buitinių įgūdžių

Didžiausias globos namų auklėtiniams nerimas kyla dėl ateities baimės, nes jiems nerimą kelia nežinoma ateitis ir savarankiško gyvenimo pradžia. Visą gyvenimą jais rūpinosi globos namuose dirbantys specialistai, sulaukus 18 metų jie privalo palikti instituciją. Paruošti auklėtinius savarankiškam gyvenimui yra labai sunku, kartais visko išmokyti ir nėra galimybių, dėl to vaikui atsiranda daug problemų pradėti savarankišką gyvenimą. Nerimo ar depresijos problemos vaikui atsiranda nuo išgyvenimų, sunkumų, motyvacijos stokos, valios trūkumo, nepasirengimo savarankiškam gyvenimui. Įstaigos aplinkoje augantis vaikas neturi kitokio santykių šeimoje modelio, kaip tik atsineštąjį iš savo biologinės šeimos.

Vaiko socializacija globėjų šeimoje. Šeima yra palankiausia terpė vystyti vaiko prierašumo jausmui, kurios aplinka palankiausiai veikia vaiko emocinį, kognityvinį ir socialinį vystymąsi bei užima svarbiausią vietą vaiko socializacijos procese Armanavičiūtė, Martišauskienė (2004). Tai pagrindinė institucija, kurioje rengiamas žmogus pilnaverčiam gyvenimui visuomenėje, formuojamos jo dorinės nuostatos ir vertybės. Šeimoje, tėvai pirmieji tampa savo vaikų ugdytojais: juos gina ir saugo, perduoda tradicijas, ugdo žmogiškąsias vertybes, paruošia vaikus visuomenės ir bendruomenės nariais.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2012) surinktais nuo 2005-2011 metų duomenimis vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) šeimoje, pagal globėją pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė

Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba) šeimoje, statistiniai rodikliai

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Iš viso:	1383	1309	1216	1216	1054	915	908
seneliai	628	651	560	640	508	463	465
dėdė, teta	278	269	230	240	223	169	203
brolis, sesuo	124	158	158	132	149	145	114
kitas asmuo	353	231	268	204	174	138	132
* Aritmetinis sumavimas netaikomas, nes vienoje šeimoje gali būti vaikai su skirtingais giminystės ryšiais.							

Iš pateiktos lentelės (žr. 2 lentelę) matyti, kad kiekvienais metais globojamų vaikų skaičius globėjų šeimose mažėja. Tad jie patenka į globos namus, kur vaikas susiduria su nemenku iššūkiu - pasirengti savarankiškam gyvenimui. Tai nelengva užduotis, kadangi pats globos

modelis nėra orientuotas į asmenybės kaip visuomenės nario ugdymą. Į instituciją patekę vaikai praranda pozityvę socialinę aplinką, kurioje vaikas gali gerai jaustis, tai tik globa šeimoje yra vienas esminių vaiko socializacijos veiksnių, padedančių įsilieti į visuomenę ir perimti jos socialines ir dorovines vertybes.

Braslauskienė (2000) teigia, kad globėjai padeda įveikti globotiniui vienišumą, nepasitikėjimą savimi, nerimą, atstatyti emocinę pusiausvyrą, labai individualiai tenkinami vaiko materialiniai ir dvasiniai poreikiai. Kartu su tėvais – globėjais tvarkydamas šeimos ūkį vaikas išmoksta šeimyniškai ūkininkauti, vykdyti šeimos ir visuomenės užduotis. Vaikas, patekęs į globėjo šeimą, kurioje vyrauja palanki aplinka, gali greitai pavyti savo bendraamžius, augančius nuklearinėje šeimoje. Globos institucijos negali pakeisti globėjo auklėjamosios įtakos, šeimos gyvenimo būdo, tarpusavio bendravimo, auklėjimo ir vystymosi sąlygų. Vaiko ruošimas savarankiškam gyvenimui, jų socializacija išlieka pagrindinėmis šeimos funkcijomis. Globėjo šeima palankiausiai veikia vaiko psichiką, skatina jo protinį ir dorinį vystymąsi. Šeimoje jis pilniausiai patenkina savo poreikius (prieraišumą artimiesiems, tėvų dėmesį vaikams ir kt.). Globėjo šeima vaikui garantuoja šiltus emocinius santykius, saugumo jausmą, pagarbų požiūrį į kitus žmones.

Litvinienė (2002) teigia, kad šeima daro lemiamą įtaką vaikui, kadangi jis atsiduria tokių dvasinių vertybių kaip meilė, pagarba ir pasitikėjimas centre. Globojančioje šeimoje jis gauna tai, ko niekas kitas negali suteikti, nebent kita gera šeima – jį mylėti, juo rūpintis, tikėti, jį gerbti, džiaugtis jo daroma pažanga.

Šeimoje vyksta ankstyvasis vaiko socializacijos procesas: formuojasi vaiko socialiniai įgūdžiai, vaikas išmoksta elgesio normų, formuojasi jo pasaulėžiūra, vertybės, jis įsisavina socialinius vaidmenis Žalimienė (2007). Stengiantis suprasti šeimos aplinkos vaikui sudarymo svarbą, reikia akcentuoti tokius momentus: kad šeima yra ypatinga tuo, jog jos narius sieja stiprūs tarpusavio ryšiai, jos nariai daug laiko praleidžia kartu, šeima daro labai didelę įtaką savo nariams. Be to, šeimoje yra vertinamas kiekvieno šeimos nario įnašas ir kiekvienas šeimos narys yra gerbiamas kaip asmenybė. Šeimos problemos priklauso visai šeimai. Šeimoje vaikas mokosi tam tikrų socialinių vaidmenų: vaiko, tėvo, motinos, brolio, kaimyno ir t.t., bei su tais vaidmenimis susijusių funkcijų ir atsakomybės, globojančios šeimos turi padėti vaikui išmokti atitinkamų vaidmenų. Kita labai svarbi šeimos funkcija – socialinių ryšių tinklo, kuriame vaikas saugiai jaučiasi, sukūrimas. Paprastai šeimoje galioja tam tikros taisyklės, aiškios ribos, kitaip sakant pozityvi disciplina. Tėvai išmoko vaikus nusistatyti elgesio ribas, jų nuosekliai laikytis.

Kaip teigia Vyšniauskienė, Minkutė (2008) globėjai nustatytam laiko tarpui perima tikrųjų tėvų teises ir atsakomybę. Šis perėmimas patvirtintas teisiškai, be to, mokama tam tikra pašalpa vaikui išlaikyti. Keičiantis aplinkai, kai atsiranda šilti socialiniai–emociniai ryšiai,

išryškėja naujos bendravimo, mokymo formos, auklėjimo metodai. Tai nepaprastai svarbu stengiantis numatyti globojamų vaikų raidą (Braslauskienė, 2002).

Apibendrinant galima teigti, kad institucinė globa negali užtikrinti visaverčio vaiko vystymosi, nes globos namuose nepakankamai tenkinami vaiko emociniai, psichologiniai poreikiai, prisirišimas, vaikai dažniausiai neturi galimybių įgyti net paprasčiausių buitinių, socialinių įgūdžių, jam nesuteikiama galimybė mokytis naudotis pinigais, nesuvokia darbo vertės. Trumpas vaikų apgyvendinimas institucijoje turi įtakos jų sergamumui ir kognityvinio (ypač kalbos) vystymosi atsilikimui. Globos namuose neigiamas emocijas sukelia konfliktinės bendravimo situacijos ir susikūrusi institucinė atmosfera. Čia gyvenantys vaikai dažnai jaučia baimę, nerimą, patiria atstūmimo ir atmetinumo jausmą. Taigi galima teigti, kad socializacijai palankesnės sąlygos yra globėjų šeimoje kur vaikui suteikiama natūrali aplinka.

1.4. Vaikus globojančių šeimų socialinės-edukacinės funkcijos

Vakarų šalyse vaiko auklėjimas šeimoje yra laikomas labai svarbus. Globa šeimoje formuojasi jau daugiau kaip šimtą metų: ji turi savo tradicijas, be to, pastebimas vaikų globojančių šeimų edukacinės veiklos paradigmas. Vaiko globą šeimoje analizuoja įvairių sričių mokslininkai: edukologai, sociologai, psichologai, teisininkai (Staskevičienė, Bankauskienė, 2009).

Lingienė, (2011) teigia, kad šeima - unikali sistema su išstobulintomis, nusistovėjusiomis taisyklėmis, bendravimo ypatumais, ryšiais, tradicijomis. Unikalūs ir patekimo į šeimą būdai. Į šeimą patenkama tik gimstant joje, susituokiant, įvaikinant ar globojant vaiką. Kadangi šeima atskiras uždaras sistemos vienetas, todėl ir taisyklės jose negali būti vienodos. Todėl šeima vaikui užima svarbiausią vietą įvairiuose socializacijos procesuose, kuriuose yra rengiamas žmogus pilnaverčiam gyvenimui visuomenėje, formuojamos jo dorinės nuostatos bei vertybės. Taigi šeima yra vaiko gyvenimo pradžia. Vaikų globos priežiūra yra vienas iš šiuolaikinės visuomenės vertybių. Būdas, visuomenėje, kurioje vaikai gyvena, kaip jie supranta visuomenę, priklauso nuo dėmesio, rūpestingumo, švietimo, kurią jie gauna savo vaikystėje.

Lietuvoje vaiko gerovės politika buvo sukurta ir kūrėsi kelis šimtmečius. Pagrindinis šios sistemos elementas yra vaikas, jo prigimtinių teisės ir poreikiai. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989) teigiama, kad viena iš pagrindinių vaiko teisių yra jo teisė gyventi šeimoje. Kai yra pažeidžiama vaikų teisė biologinėje šeimoje, jie gauna globą. Staskevičienės ir Bankauskienės (2009) teigimu, Lietuvoje vaiko globa šeimoje yra laikoma labai svarbiu prioritetu, kur turi savo tradicijas, taip pat išplėtotą švietimo, pedagogo funkcijos socialinio

gyvenimo kontekste. Vaikų globa šeimoje yra specifinė įstaiga, jos veikla turi funkcijų, kurios nėra būdingos kitose mokymo įstaigose.

Valstybei paskyrus globėją vaikui, likusiam be tėvų globos, keičiasi vaiko ir globėjo šeimos socialinis statusas. Nuo globos paskyrimo laikotarpio vaikui suteikiamas globojamo vaiko socialinis statusas, asmeniui prisiėmusiam atsakomybę globoti vaiką suteikimas globėjo statusas. Vaikas ir jo globėjas, įgauna naujas pareigas ir atsakomybę. Snieškienės (2001) teigimu šeimai, kuri prisiėmė atsakomybę globoti vaiką, tenka didelis vaidmuo vaiko gyvenime. Tai ne tik atsakomybės prisiėmimas, tai ir tam tikrų uždavinių ir tikslų siekimas užtikrinimas ir vykdymas.

Remiantis autorių M. Pileckaitės - Markovienės, T. Lazdausko (2007) mintimis, sveika šeima tai yra dinamiška sistema, nesibaigiančio judėjimo, evoliucijos procesas. Vadinasi šeimos, globojančios vaiką, bendrumas turi vystytis lygiagrečiai: šeimos narių draugai, kaimynai laisvai turėtų „įeiti“ į šeimos aplinką, nesibaimindami, jog gali būti atstumti.

Tam tikros globėjo, kaip vaiko auklėtojo ir kaip globą vykdančio asmens, funkcijos nustatytos vaiko globą reglamentuojančiuose dokumentuose, kuriuose pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą (2000) vaiko globėjas, atlikdamas savo pareigas, privalo: auklėti vaiką, sprendžiant klausimus, susijusius su vaiko interesais, bendradarbiauti su suinteresuotomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis, netrukdyti vaikui bendrauti su tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams, palaikyti ryšius su vaiko tėvais, informuoti juos ar artimus giminaičius, jei jie to pageidauja, apie vaiko vystymąsi, sveikatą, mokymąsi ir kitais svarbiais klausimais, rūpintis vaiko laisvalaikiu, atsižvelgiant į jo amžių, sveikatą, išsivystymą bei polinkius, rengti vaiką savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje bei visuomenėje.

Pasak Snieškienės (2002), vaikus globojanti šeima pasižymi tam tikrais ypatumais: globėjai yra priskirtiniai vaiko ugdytojai šeimoje, jiems būtinas pasirengimas globoti vaikus, tokioje šeimoje yra labai išreikšta terapinė prevencinė funkcija, nes globojami vaikai būna emociškai ir psichologiškai pažeisti, taip pat globėjai, siekdami efektyviai ugdyti ir socializuoti globotinius, turi bendradarbiauti su institucijomis, prižiūrinčiomis globos procesą jų šeimose ir specialistais. Tai rodo, kad tokioms šeimoms reikalingas dėmesys ir valstybės pagalba.

Pagal Staskevicienę, Bankauskienę ir Jagelavičių (2003) galima išskirti pagrindines globėjo funkcijas, tai būtų: auklėti, mokyti, šviesti, rūpintis vaiku, naudodamas savo šeimos patirtimi, prižiūrėti, užjausti, paremti, padėti bei atsakyti už globojamo vaiko vystymąsi, gerbti vaiko teises, padėti išlaikyti vaikų santykius su savo biologiniais tėvais, taip pat giminėms seneliais, dėdėmis, tetomis. Teikti jiems terapinę pagalbą, padėti vaikams pergyventi kaltę ir kitus jausmus. Suteikti globojamiems vaikams reikalingą specialistų pagalbą apie problemas kylančias dėl atskyrimo iš tėvų. Globėjai taip pat atlieka prevencinę funkciją, t. y. stabilizuoja

įtampą ir atkuria pusiausvyrą, pvz.: sprendžia globojamo vaiko psichologines problemas. Globėjo tikslas Bakk ir Žalgirio (1997, cit., Staskevičienė, Bankauskienė, 2009) teigimu, globotiniui suteikti galias, kad galėtų gyventi visavertį gyvenimą.

Deveikienė, Giedrimas, Lingienė (2011) teigia, kad šeima - unikali sistema su išstobulintomis, nusistovėjusiomis taisyklėmis, bendravimo ypatumais, ryšiais, tradicijomis.

Rūpintis yra vienas iš švietimo funkcijų. Ši funkcija yra labai plati, įtraukiant patenkinti asmens fizinius, materialinius ir dvasinius poreikius, taip pat pagalbą ir paramą globotiniui. Rūpintis būtina žmonėms, kurie negali spręsti savo problemų patys ir atstovauti save (Staskevičienė, Bankauskienė ir Jagelavičius, 2003). Rūpinimosi tikslas yra sukurti sąlygas globojamam vaikui, užaugti aplinkoje, kur jie jaustųsi saugūs tarp žmonių, kurie rūpinasi jais bei užtikrinti jų poreikių patenkinimą.

Snieskienės (2001) teigimu, žmogaus globa yra archetipinė institucija, kuri teigia, kad mūsų laikų pasaulyje, ypač Lietuvoje, išskiriamos pagrindinės žmogaus globos institucijos funkcijos: bendrųjų žmogiškųjų (pastogės, maisto, saugumo, meilės, savigarbos ir savirealizacijos) ir specialiųjų poreikių tenkinimas individo perspektyvoje.

Staskevičienė ir Bankauskienė (2009) pastebi, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pokomunistinių šalių, vaikus globojanti šeima veikia skirtingai negu šioje srityje turinti tradicijas globojanti šeima Vakaruose. Jos išskiria du globėjų vaidmenis tai – socioedukacinį ir ugdomąjį. Globėjų ugdomoji veikla yra platesnė negu tikrosios šeimos. Vaikus globojanti šeima pasižymi tik jai būdingais specifiniais požymiais, tačiau išskiriami ir specifiniai, būdingi tik vaikus globojančiai šeimai. Pagrindinės globėjų edukacinės veiklos funkcijos yra šios: auginimas, ugdymas, (re)socializavimas, koordinavimas-konsultavimas, atstovavimas, terapinė funkcija ir vadybinė veikla; šios funkcijos yra sudėtinės ir turi savo sudedamąsias. VTAT specialistai globėjus traktuoja ne kaip edukatorius, o kaip socialinės paslaugos – globos – teikėjus. Taigi akivaizdu, kad globėjai turi atlikti tokias funkcijas, kaip išsipareigojimą, atsakomybę, atsidavimą, ištikimybę, užuojautą, kantrybę, gebėjimas spręsti konfliktus. Taip pat turi turėti mokslo žinių ir svarbiausia jie turi pasitikėti tik savo prigimtiniais sugebėjimais.

Jakobi (2005) akcentuoja, kad globa ir veikla nėra viena kitai prieštaraujantys ar kontrastuojantys reiškiniai. Rūpinimasis vaiko veikla ir energija nutiesia tiltą į vaiko vidinį pasaulį ir įtakoja visumą. Jo teigimu ugdymo samprata reiškia, kad vedame vaiką į tam tikrų uždavinių sprendimą. Ugdytojas žino rezultata, teisingą atsakymą, tada siekiama vaiko tikslų ir troškimų. Šis požiūris į vaiką vadinamas globa. Iš globos perspektyvų visas vaiko gyvenimas yra tikslas. Ugdant vaikas privalo išmokti klausyti ir suprasti globėją. Žiūrint iš globos perspektyvų, suaugęs turi išmokti išklausti ir suprasti vaiką. Ugdymas reiškia, kad suaugęs kalba su vaiku, o globa reiškia, kad suaugęs padeda vaikui kalbėti/pasakyti. Globą apibrėžiama kaip veiksmus,

nukreiptus į kitą asmenį - į vaiko poreikių patenkinimą, kad jis gerai jaustųsi, tobulėtų ir bendrautų su kitais. Taigi globa yra sąvoka, apimanti ypatingą žmogaus ryšį su kitu žmogumi.

Vaikus globojančios šeimos edukacinės veiklos požymių atlikta Staskevičienės ir Bankauskienės (2009) analizė parodė, kad vaikus globojanti šeima yra neformali ugdymo institucija, kurioje globėjai – sąmoningai ir nesąmoningai atlieka edukacinę veiklą. Vaikus globojančios šeimos edukacinė veikla yra lyginama su kitų ugdymo institucijų, tokių kaip tikroji šeima ir mokykla. Galimi du požiūriai į vaikus globojančią šeimą tai - tradicinis ir modernus. Kadangi vaikus globojanti šeima yra specifinė įstaiga, jos veikla turi įvairių funkcijų, kurios nėra būdingos kitose mokymo įstaigose, todėl tikslinga yra paminėti šių dviejų požiūrių skirtumus į globojamos šeimos funkcijas.

Mokslininkų Ryan ir Walker (2001), Stukes, Chipungu ir Smilga Goodley (2004, cit., Staskevičienė, Bankauskienė, 2009) ir teisėsaugos dokumentų įžvalgomis, galima pažymėti, kad moderni šeima tikrai skiriasi nuo tradicinės, nes tarp jos atliekamų funkcijų yra tokios funkcijos, kurios nėra būdingos tradicinėms šeimoms.

Tradicinis požiūris - patvirtinantis, kad globėjai perima visas teises ir pareigas, globojamas vaikas yra skatinamas. *Modernus požiūris* - darant prielaidą, kad globėjų pagrindinė pareiga - perteikti psichologinę-terapinę pagalbą vaikams. Staskevičienės ir Bankauskienės (2009) teigimu, vakaruose globėjai labiau veikia moderniosios paradigmos kontekste, jie įtraukiami į socialinės pagalbos tikrajai šeimai komandą, jie tvirtina, kad globėjai perima tik dalį tikrųjų tėvų pareigų, jog pagrindinė globėjų pareiga – suteikti vaikui psichologinę paramą.

Apibendrinant galima teigti, jog, moderni šeima neatlieka visų vaiko pagrindinių funkcijų, priešingai nei tradicinė šeima, kur kas plačiau tenkina vaikų poreikius. Globojantis asmuo suprantamas kaip socialinis pedagogas jis ne tik rūpinasi vaikų materialine gerove, bet taip pat kaip tėvai prisiima atsakomybę už vaikų ugdymą bei auklėjimą. Globėjai taip pat traktuojami kaip vaiko atstovai, kurie atlieka daugiau funkcijų negu biologiniai tėvai. Pagrindinės šeimos globojančios vaiką funkcijos yra šios: auklėjamoji funkcija; ūkinė ekonominė funkcija; rekreacinė funkcija; reguliuojančioji funkcija.

1.5. Vaikus globojančių šeimų patiriami sunkumai

Radzevičienės (1999) teigimu, ne kiekviena šeima gali globoti vaiką. Dažnai tai visiškai nepasirengę nei pedagoginiu, nei psichologiniu, nei moraliniu bei teisiniu požiūriais žmonės, kuriems atrodo, jog užtenka tik noro auginti ir globoti vaiką.

Į globėjų šeimą vaikas patenka su savita gyvenimo patirtimi. Pivorienė, Šablevičienė (2011) nurodo, kad gyvendamas vaikas biologinėje šeimoje, kur tėvai piktnaudžiauja

psichotropinėmis medžiagomis, vaikas nepatiria nuoseklumo ir pastovumo jausmo, nes tėvai į problemas reaguoja skirtingai. Tai dažniausiai priklauso nuo jų būsenos. Neretai atsiradusios problemos nesprenžiamos, jų vengiama. Atsakomybė dėl sunkumų perkeliama kitiems. Vaikas tokioje šeimoje neišmoksta atvirai priimti sunkumų, prisiimti atsakomybės, konstruktyviai ieškoti naujų sprendimų. Globėjams gali būti sunku suprasti, kad globotinis, susidūręs su sunkumais, elgiasi bejėgiškai, vengia ar kaltina kitus, nemato akivaizdžių sprendimų.

Į globėjų šeimą patenka psichikos sveikatos sunkumų turintys vaikai, kuriems būtina įvairių psichikos sveikatos priežiūros specialistų pagalba. Čepukienė, Pakronis (2008) teigia, kad vis tik pastebima, kad psichologinė pagalba globojamiems vaikams ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje dažniausiai teikiama nesistemiškai, taikant metodus, kurių efektyvumas patvirtintas kitose amžiaus, socialinio statuso ar problemų grupėse, tad specifinių psichologinės pagalbos metodų, efektyviai veikiančių būtent globojamų vaikų grupėje, klausimas išlieka itin aktualus.

Globojami vaikai, susiduria su daugybe išsiskyrimų ir praradimų. Rupkuvienė (2008) akcentuoja, kad tai lemia vaikų ryšius teigiamų emocinių santykių sutrikimus, nesaugumo jausmą. Globėjų šeimose gyvenantys vaikai save suvokia kaip niekam netinkamus, jaučia, kad neturi kuo didžiulotis, dažnai įvairiose situacijose jaučiasi nevykėliais, nereikalingais aplinkiniams žmonėms. Viso to negalime pasakyti apie paauglius, gyvenančius pilnose šeimose. Nepalankios asmenybės raidai sąlygos šeimoje, artimų emocinių santykių stoka, neigiamas mokyklos ir bendraamžių poveikis, tėvų netekimas turi didelę įtaką jautrumui, baikštumui, nepasitikėjimui ir nesaugumo jausmui atsirasti. Kaip teigia Kviesskienė, Indrašienė (2008) savo charakterio ypatybėmis vaikai lengvina arba sunkina globėjų darbą, todėl globėjams privalu žinoti svarbiausius jų temperamento ir charakterio bruožus.

Galima teigti, kad sėkmingai vaiko raidai gyvybiškai svarbus yra saugumo ir pastovių, pozityvių santykių su patikimu, artimu žmogumi poreikių tenkinimas. Šie poreikiai geriausiai tenkinami šeimoje. Globojančios šeimos mūsų visuomenėje yra labai svarbi pagalbos auklėjant vaikus forma. Visuomenė turi prisiimti dalį atsakomybės už vaikų gerovę ir ugdymą. Globėjų šeimos vaidina svarbų vaidmenį atliekant šią visuomeninę užduotį. Tad joms tenka susidurti ir su globos sunkumais, bei negatyviomis gyvenimo pamokomis.

Kabašinskaitės (2004) atliktą šeimų, globojančių vaikus Kauno mieste, poreikių tyrimą išskiria, kad sunkumai kyla dėl vaiko paauglystės, elgesio problemų šeimoje ir kaimynystėje, nes daugiausia sunkumų globėjų šeimoje kyla būtent šiuo raidos periodu, taip pat sudėtingų ryšių su globotinio tėvais, sudėtingų ryšių su mokyklomis ir medicinos įstaigomis, teisinių sunkumų susijusių su globa.

Rhodes, Orme, Cox ir Buehler (2003) tyrė globėjų šeimų resursus, psichosocialinio funkcionavimo ypatumus ir globos atsisakymo priežastis. Mokslininkai teigia, kad šeimos

turinčios daugiau resursų, ypač pajamų, linkusios išsaugoti globotinius šeimoje ir neatmesti globos proceso. Rhodes, Orme, Cox ir Buehler (2003) išskiria 11 šeimos išteklių, padedančius įveikti psichosocialines problemas ir tęsti vaikų globą: aukštesnis išsilavinimas, didesnės pajamos, santuoka, pakankamai laiko globai, tėvystės patirties turėjimas, globos patirties turėjimas, priklausymas bažnyčiai, šeimos narių socialinis palaikymas, draugų socialinis palaikymas, darbas pagalbos srityje ir buvimas euroamerikiečiu. Sunkumai, susiję su šių resursų stygiumi, sukelia globėjų šeimose problemas, kurių globėjai nesugeba išspręsti ir atsisako globos. Todėl potencialių globėjų atrankos ir pasirengimo procese svarbu išsiaiškinti ir stiprinti šiuos resursus.

Deveikienė, Giedrimas, Lingienė (2011) teigimu, esama atvejų, kai atsisako globoti vaikus, kadangi globėjai turi sunkumų bendraujant su globotiniais, jiems trūksta įgūdžių ir žinių. Be abejo, įtakos turi ir paslaugų sistemos, kurios galėtų suteikti pagalbą globėjui ir jo šeimai, trūkumas. Todėl iš globos įstaigų paimiti vaikai neretai vėl į jas grįžta. Tai susiję su nepakankama globos kokybe globėjų šeimose: daugiausia vaikus globoti imasi senyvi asmenys (giminaičiai), ne visada galintys užtikrinti visaverčio ugdymo sąlygas, nes dauguma jų patys gauna mažas pajamas, turi žemą išsilavinimą, dažnai dalis globos pinigų tenka bendriesiems šeimos poreikiams tenkinti. Dalis globotinių į globos įstaigą grįžta dėl santykių nesuderinamumo, dėl globėjų nepasitikėjimo savo jėgomis ir globotiniu, negebėjimo jam padėti įveikti paauglystės krizę, dėl nesusiformavusio prierašumo. Pastaruoju metu mūsų šalyje sparčiai vystosi būsimų globėjų parengimo organizavimas, tačiau vis dar stokojama paslaugų globojančioms šeimoms, kurios susiduria su įvairiomis problemomis, todėl vis dar didelis skaičius vaikų yra globojamas ne šeimose.

Rudeliūnaitė, Urbikaitė (2011) teigia, kad pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria globėjai – tai pedagoginių, psichologinių žinių, reikalingų vaikų auklėjimui, stygius. Taip pat dažnai susiduria su sunkumais, sprenddami globojamo vaiko psichologines ir elgesio problemas. Finansinės bei moralinės paramos trūkumas, konsultacijų trūkumas globos metu.

Nėra lengva būti globojančiu tėvu ar motina. Vyšniauskienė, Minkutė (2008) pabrėžia, kad daugeliu atveju globojimas yra labiau komplikauta veikla negu savo vaiko auginimas. Stresą globėjams gali sukelti nerealistiški jų lūkesčiai. Globėjai gali norėti pasiekti greitai arba būti tobuli tėvai, o kai pasitaiko pirmieji sunkumai (o jų visuomet iškyla), jie jaučiasi kalti, o dažnai būna ir kitų kaltinami. Globojami vaikai taip pat gali sukelti globėjams daug rūpesčių. Vaikų praeitis (apleistumas, išnaudojimas) gali veikti jų elgesį, kuris globėjus gali šokiruoti. Baimė prarasti globojamą vaiką taip pat gali būti dažna globėjų nerimo priežastis.

Taip pat globos nesėkmė priklauso ir nuo globotinių, pradžioje vaikai nepasitiki suaugusiais globėjų šeimoje ir užima gynybinę poziciją. Leliūgienė (2003) akcentuoja, kad

susiformuoja „pamotės“ situacija. Jausmus, kurių negali išreikšti savo tikrajai motinai, globotiniai nukreipia į jos pakaitalą – globėją. Kita, gana dažna problema – žemas auklėtinių psichinis išsivystymas, neišvystyta kalba, socialinis-pedagoginis atsilikimas, siauras akiratis, žodyno skurdumas. Mąstymo lygis taip pat žemesnis negu amžiaus tarpsnio norma. Tačiau šeimoje, kurioje vaikui suteikiamas reikiamas dėmesys, rūpestis, jo emocinė būseną pagerėja.

Radvilienės (2005) teigimu, kai kurie globėjai suserimsta, kad vaikai, jaunesniame amžiuje atrodę pakankamai patenkinti globojimu, vyresniame amžiuje ima reikšti susirūpinimą, neigiamus jausmus, išgyvena krizes. Su laiku tapo aišku, kad tai yra natūralūs globos išsivystymo etapai, krizės, kurių sunku išvengti. Todėl svarbu apie jas žinoti, kad joms atėjus būtų galima kuo daugiau vaikui padėti. Galima sakyti, kad vaiką reikia „kaskart globoti“ kiekviename jo amžiaus tarpsnyje.

Pivorienės, Šablevičienės (2011) teigimu, ypač sunku gali būti augintiems savo artimųjų vaikus. Atsakomybė, baimė, kaltė, gėda, nerimas ir panašūs jausmai gali tapti globėjo kasdienybe. Neįsisąmoninus sunkių jausmų, jie gali trukdyti užmegzti ir palaikyti gerus santykius su vaiku, efektyviai reaguoti į netinkamą jo elgesį, realistiškai matyti vaiką ir jo situaciją (Pivorienė, Šablevičienė 2011). Globėjas, kaip ir kiekvienas tėvas, nori pasiekti, kad vaikas gerai elgtųsi, sėkmingai mokytųsi, taptų pilnaverčiu žmogumi, tačiau kartais to siekia netinkamais būdais. Be to, dėl sparčių socialinių, ekonominių, technologinių pokyčių visuomenėje būti tėvais ar globėjais nūdienos gyvenime yra neginčijamai sunkiau negu prieš keletą dešimtmečių. Tai iš dalies trukdo remtis ir savo turėta teigiama patirtimi auklėjant vaikus.

Labai mažai arba visai neatkreipiamas dėmesys į biologinius globėjų vaikus. Vaiko globa šeimoje paliečia visus šios šeimos narius, kaip teigia Stelmokienė, Snieškienė (2011), keičiasi nusistovėjusi šeimos struktūra, kinta asmenų sąveika, vaidmenys, taisyklės, ribos.

Snieškienė (2001) teigia, kad biologiniai vaikai gali išgyventi gėdą dėl globotinio nepriimtino elgesio viešumoje. Neretai globėjų biologiniams vaikams tenka bendrauti su globotinio biologiniais tėvais ir šis susidūrimas dažniausiai būna nemalonus. Globėjų biologiniai vaikai išgyvena laukimo laikotarpį dėl to, kad globėjams tenka bendrauti su biologiniais globojamo vaiko tėvais, jie jaučia nemažai sumaišties, jiems reikia laiko prisitaikyti prie pasikeitusios situacijos. Globėjų vaikai patiria nerimą ar net baimę, nes nesupranta kas vyksta, jie gali nenorėti leisti laiko kartu su globotiniais, kartu žaisti, jais rūpintis ir net gali laukti, kada šie paliks šeimą. Taigi, biologinių vaikų adaptaciją atvykus į šeimą globojamam vaikui, globėjų vaikai išgyvena sukrėtimus, nežinią, nerimą ar net baimę.

Radvilienė (2005) teigia, kad šeimai, priimančiai vaiką į savo gyvenimą, tenka priimti kažką daugiau – vaiko praeitį, jo kilmę. Globėjams nereikėtų turėti iliuzijų, kad jie globos idealų vaiką. Jiems teks patiems lėtai ir kantriai globotinius perauklėti, kad vėliau galėtų jais džiaugtis,

tačiau siekiant išvengti klaidų, globoti leidžiama ne iš karto. Paprastai būsimiems tėvams leidžiama pabendrauti su vaiku globos namuose, po to leidžiama kelis kartus pasikviesti jį į savo namus savaitgaliams, kartais ir ilgesniam laikui ir tik tada, jei santykiai tarp vaiko ir būsimų globėjų susiklosto palankiai, tuomet sutvarkius dokumentus vaikui leidžiama apsigyventi naujoje šeimoje. Toks atsargumas pateisinamas, nes vaikas – ne prekė parduotuvėje, kurią galima atiduoti atgal arba pakeisti kita. Bet koks vaiko gražinimas iš šeimos į vaikų namus – vaikui tragedija. Todėl pagrindinis reikalavimas globėjams yra ne tik išsilavinimas, bet ir žmogiškumas.

Leliūgienės (2003) teigimu, glojami vaikai adaptacijos laikotarpio metu išgyvena stiprius jausmus, sudėtingas patirtis, krizę. Todėl tėvams neturintiems specialiųjų psichologijos, pedagogikos, medicinos žinių, būtinai turi padėti specialistai, galintys paaiškinti, su kokiomis problemomis teks susidurti. Juo labiau, kad daugeliui vaikų, kurie patenka pas globėjus, būdingi įvairūs nukrypimai nuo normų.

Galima teigti, kad vaiko adaptacija globėjų šeimoje yra sunkus, daug stresų tiek vaikui, tiek globėjų šeimai sukeliantis procesas, tačiau tai yra pats tinkamiausias būdas padėti vaikui tinkamai socializuotis (Vyšniauskienė, Minkutė, 2008). Pagrindiniai vaikus globojančių šeimų patiriamus sunkumus galima išskirti esminius dalykus tai, kad pagrindinės problemos, su kuriomis daugiausiai susiduria vaiko globėjai – žemas globotinių psichinis išsivystymas, globotinių praeitis, pedagoginių bei psichologinių žinių, reikalingų vaikų auklėjimui, stygius, taip pat sunkumai, sprendžiant globojamo vaiko psichologines ir elgesio problemas, globėjams stinga ne tik finansinės paramos, bet ir jų mokymų, individualių specialistų konsultacijų globos metu.

Vis dėlto, kad šeima būtų pajėgi tenkinti globojamo vaiko poreikius, ji turi būti tam tinkamai pasirengusi. Vienas svarbiausių dalykų, lemiančių globojimo sėkmingumą, yra globėjų motyvacija. Kuo daugiau globėjai orientuojasi ne į savo, o į vaiko poreikių supratimą bei tenkinimą, tuo didesnė sėkmingo globojimo tikimybė. Kad šeima būtų pajėgi padėti vaikui tvarkytis su patirtomis netektimis, ji pati turi būti išgedėjusi savo netektis, visų pirma - netektį dėl negalėjimo susilaukti savų vaikų. Kad šeimose, išgyvenančiose nevaisingumo krizę, patiriamas stresas kuo mažiau pažeistų tiek pačią šeimą, tiek sutuoktinius kaip asmenis, šeimoms yra reikalinga psichologinė bei socialinė pagalba.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai sunkumai globotiniui yra dar kartą būti paliktam, skausmingi prisiminimai-išgyvenimai, sielvartas dėl dalykų, kurie suvokiami kaip prarasti, susidūrimas su nežinomybe. Dėl nepakankamo psichologinio, socialinio ir net biologinio subrendimo globotiniai neprisitaiko globėjų šeimoje. Globėjų motyvacija yra vienas veiksmų, galinčių nulemti ne tik sėkmingą adaptaciją globėjų šeimoje, bet ir padėti tenkinti vaikų lūkesčius.

2 skyrius. VAIKŲ GLOBOS NAMŲ UGDYTINIŲ, IR JŲ BUVUSIŲ GLOBĖJŲ PATIRČIŲ EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

2012 m. gegužės mėnesį žvalgomojo tyrimo metu buvo pasirinkti tiriamieji. Empirinis kokybinis tyrimas atliktas 2012 m. spalio – gruodžio mėn. Siekiant tyrimo tikslo, taikyti šie tyrimo metodai: pusiau struktūruotas interviu, delfi grupės ir kokybinės turinio analizės metodas.

Globėjams bei globotiniams buvo naudotas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuris taikytas kaip pagrindinių duomenų rinkimo būdas.

Interviu yra vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų (Bitinas, 2006). Tai yra priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas. Taip pat, tai yra viena įtakingiausių žmonių tarpusavio supratimo priemonių. Pagrindinė apklausos forma - interviu taikyta siekiant kuo daugiau sužinoti apie tyrimo objektą, vaikų, gyvenančių globos namuose ir jų buvusių globėjų retrospektyvines patirtis. Interviu naudojamas siekiant pokalbio metu lankstumo, užduodant ir paaiškinant klausimus.

Empiriniam tyrimui atlikti taikytas kokybinio tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu – įgalina tyrėją įvairiapusiškai pažvelgti į tiriamą problemą (šiuo atveju – vaikų ir jų buvusių globėjų patirtys atskleidžiančios globos nutraukimo priežastis bei apklausti ekspertai dirbantys su globėjų šeimomis) per unikalią žmogaus patirtį apie tiriamąjį reiškinį bei yra labiau orientuotas į tiriamojo proceso analizę (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Kokybinio tyrimo metodas yra lankstus, leidžia greitai prisitaikyti prie tyrimo situacijos. Užduodamais interviu klausimais galima gilintis į vaikų bei jų buvusių globėjų patirtis, atskleidžiant globos sunkumus bei globos nutraukimo motyvus, nes pokalbis yra viena svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime. Užduodami klausimai padeda plačiau suprasti nagrinėjamą temą ir gauti išsamius atsakymus į pateiktus klausimus, suvokti informantų patirtį-tiriamuoju klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais.

Tyrimo metu buvo siekta išanalizuoti globos namuose gyvenančių vaikų ir jų buvusių globėjų patirtis, siekiant atskleisti socioedukacines globos nutraukimo priežastis bei remiantis ekspertams – Vaikų teisių apsaugos specialistams pateiktais klausimais.

Siekiant gauti reikiamą informaciją buvo atliekamas pusiau struktūruotas interviu, kurioje klausimai sudaryti remiantis atlikta tiriamo reiškinio operacionalizacija, bei išskirtos grupuojamos temos (žr. 1 priedą). Klausimai pateikti atskiri, skirtingoms grupėms: globėjams pateikta 16, vaikams 15, ekspertams 6 klausimai.

Informantams buvo pateikti penki esminiai klausimų blokai. Pirmuoju klausimų bloku buvo išsiaiškinta demografinė charakteristika. Sekančiais klausimų blokais norėta sužinoti apie

globojamą šeimą, vaiką, problemas, susijusias su vaiko globa bei vaiko globai gaunamą pagalbą. Šiuose klausimų blokuose iš anksto yra numatomi galimi klausimai (žr. 2 ir 3 priedus).

Interviu tekstai globėjams buvo koduojami, nurodant interviu numerį „I1“ žymi interviu kodą, kur „I“ reiškia „interviu“, „1“ – interviu kodas (pirmas interviu). Vaikams „I01“ žymi interviu kodą, kur „I“ reiškia „interviu“, „01“ – interviu kodas (pirmas interviu). Ekspertų (Vaikų teisių apsaugos specialistų) – „VTAS001“ žymi interviu kodą, kur „VTAS“ reiškia „interviu“, „001“ – interviu kodas (pirmas interviu).

Delfi apklausos metodu buvo apklausti ekspertai (Vaikų teisių apsaugos specialistai) dirbantys su globėjų šeimomis. Šiuo apklausos metodu siekta vertinimo pagrindu nustatyti jų nuomonių atitikimą tiriamuoju klausimu (žr. 4 priedą).

Su kiekvienu tiriamuoju buvo kalbama individualiai, jų pačių sutikimu. Vidutinė interviu trukmė 60 min. Tyrimo duomenys buvo fiksuojami raštu. Kokybinio turinio metodu siekta įvertinti, globos namuose gyvenančių vaikų ir jų buvusių globėjų patirtis, atskleidžiant globos nutraukimo priežastis.

Kokybinė turinio analizė buvo atliekama keturiais žingsniais (Žydžiūnaitė, 2004): 1) daug kartų skaitytas gautas tekstas; 2) remiantis „raktiniais“ žodžiais išskirtos manifestinės kategorijos; 3) atliktas kategorijų skaidymas į subkategorijas; 4) atliktas kategorijų ir subkategorijų interpretavimas ir pagrindimas.

Tyrimo etika. Su tyrimo dalyviais iš anksto buvo susitarta dėl interviu vietos, laiko, paaiškintas interviu tikslas, gautų duomenų panaudojimas. Atliekant tyrimus rekomenduojama vadovautis tokiais etikos principais: savanoriško apsisprendimo; informacijos apie tyrimo duomenų panaudojimą suteikimo; konfidencialumo; tyrimo dalyvių pagarbos ir orumo išlaikymo (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Atliekant tyrimą minėti principai buvo realizuoti. Tyrimo dalyviai savanoriškai apsisprendė dalyvauti tyrime. Informantams buvo atskleista tyrimo esmė, kokių tikslu atliekamas tyrimas, kaip ir kur bus panaudoti gauti duomenys. Buvo užtikrintas visiškas konfidencialumas, anonimiškumas. Interviu metu buvo išlaikomas tyrimo dalyvių orumas ir pagarba, neužduodant įžeidžiančių klausimų. Tiriami vaikai šiuo metu gyvena globos namuose. Tyrimui atlikti buvo gautas vaikų globos namų įstaigos direktorės žodinis sutikimas, taip pat informantų žodiniai sutikimai.

2.2. Tyrimo imtis

Tyrimo dalyviams atrinkti naudota patogioji ir tikslinė atranka. Tyrime dalyvavo 13 tiriamųjų. Informantai parinkti pagal tokius kriterijus: 4 globos namuose gyvenantys vaikai, 5

vaikų buvę globėjai. Globėjams ir jų buvusiems globotiniams siekiant objektyviai atlikti analizę buvo kalbėta su 4 ekspertais (Vaikų teisių apsaugos specialistais).

Socialinės-demografinės tiriamųjų charakteristikos pateikiamos 5 priedo 1, 2 ir 3 lentelėse.

Tiriamiesiems buvo pateikti penki esminiai klausimų blokai, o juose išdėstyti pagrindiniai klausimai. (žr. 6,7 ir 8 priedus).

Tyrime dalyvavo 9 tiriamieji. Šeimoje globojamų vaikų skaičius parodo, kad visi apklausti tiriamieji globojo tik po vieną mergaitę kurios buvo paimitos iš globos namų, norėta sužinoti, kokių vaikų dažniau imasi globoti kūdikių ar paauglystės amžiaus vaikus. Tyrimas atskleidė, kad trys vaikai buvo globojami nuo 4-6 metų ir 2 kūdikiai. Globojimo trukmė buvo nuo 2-16 metų. Ištirta, kad globėjas jokių socialinių ryšių su vaiko giminėmis neturi. Informantų (globėjų) amžius globos metu – nuo 28 iki 51 metų, vaikų amžius globos metu globėjų šeimose nuo 2 savaičių iki 6 metų, didžioji dalis informantų įgiję aukštuosius išsilavinimus, vienas spec. vidurinis išsilavinimas. Esant jaunam globėjo amžiui, nepakanka suaugusio asmens patirties, esant vyresniam globėjo amžiui jaučiamas didelis atotrūkis nuo vaiko aplinkos, skiriasi abiejų pusių vertybių suvokimas, taipogi esant vyresniam amžiui trūksta fizinės ištvermės globoti ypač judrų, aktyvų vaiką. Keturios iš penkių šeimų pilnos, tik viena šeima iš dviejų asmenų - vaiko ir globėjo. Visos globojančios šeimos buvo dirbančios. Norėta sužinoti iš kokių šeimų yra kilę globojami vaikai, visų informantų teiginiai buvo vienareikšmiški - tėvai asocialūs.

Tyrime taip pat dalyvavo 4 ekspertai (Vaikų teisių apsaugos specialistai). Visų pareigybinė padėtis yra vyr. specialistai, vieno eksperto mokslinis laipsnis išsiskyrė nuo kitų turinčių magistro laipsni, tai bakalauro laipsnis. Darbo stažas svyruoja nuo 8 iki 15 metų.

2.3. Globėjų socioedukacinės patirčių analizė

2.3.1. Globojančios šeimos samprata

Empiriniu tyrimu siekta nustatyti ir išanalizuoti galimybių reikšmingumą globoti vaiką, globos motyvus, dalyvavimo reikšmingumą globos skirtuose mokymuose bei globojamo vaiko pasirinkimą. Informantams buvo pateiktas toks klausimas: „Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?“ Atlikus interviu tekstų analizę, išskirtos dvi kategorijos: „Globėjo norų tenkinimas“ (viena subkategorija), „Globotinio norų tenkinimas“ (trys subkategorijos) (žr. 9 priedo 1 lentelę).

Reikšmingiausia kategorija yra „Globotinio norų tenkinimas“. Kategorijos „Globotinio norų tenkinimas“ turinys atskleidžia, kad galimybė globoti vaiką labiau orientuoti į vaiko poreikius: „pagalba“ (*labai norėjau padėti be tėvų globos likusiam vaikui...15*), „gailestis“ (*Tai buvo lyg gailestis, begalinis noras padėti likimo nuskriaustam vaikui, noras pasidalinti savo*

meile I4) ir „rūpestis“ (...noras rūpintis ir nuolat suteikti džiaugsmą I2). Šivickytė, Žydžiūnaitė (2008) teigia, kad vienas svarbiausių išryškėjusių globėjų asmenybės bruožų – empatija, kuri parodo globėjų gebėjimą įsijausti į globojamo vaiko emocinę būseną. Šiuos bruožus turi turėti globėjas, kad jų tarpusavio bendravimas su globojamu vaiku plėtotųsi teigiama linkme. Tai reikalauja ilgalaikės globėjų psichinių jėgų mobilizacijos. Mažiau reikšminga kategorija „Globėjo norų tenkinimas“. Turinys atskleidžia, kad globėjams galimybė globoti vaiką yra orientuotas savo poreikių tenkinimą (*Noras būti mama... I3*).

Taip pat siekta išsiaiškinti, kokie motyvai paskatino informantus globoti vaiką. Išanalizavus buvusių globėjų interviu tekstus, išskirtos dvi kategorijos: „Orientuotas į globėją“ (4 subkategorijos) „Orientuotas į globotinį“ (1 subkategorija) (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Vaiko globos motyvai

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Orientuotas į globėją	Negalėjimas turėti savo vaikų	„...Vaiko negalėjimas natūraliu būdu pagimdyti...“ (I2) „...negalėjimas turėti antro vaiko.“ (I3) „...po santuokos tris metus negalėjome susilaukti savo vaikų...“ (I5)
	Prisirišimas prie vaiko	„Prisirišimas prie mergaitės...“ (I3)
	Poreikių tenkinimas	„...tenkinant savo poreikius globodami vieną vaiką darome gerą darbą.“ (I2) „Kad nuosava duktė nebūtų vienturtė.“ (I3)
	Noras realizuoti save	„Kadangi savi vaikai užaugo, jau yra studentai... (I4)“ „Pilnametei dukrai išvykus gyventi atskirai...“ (I1)
Orientuotas į globotinį	Noras padėti vaikui	„...noras padėti...“ (I2) „...suteikti jam pagalbą, paramą, suteikti galimybę augti šeimos aplinkoje.“ (I1) „...geriau padėti tam kam reikia...“ (I3) „Visada norėjau globoti vaiką iš globos namų...“ (I1)

Kaip matyti 3 lentelėje, reikšmingiausia kategorija yra „Orientuotas į globėją“, jos subkategorijos „Negalėjimas turėti savo vaikų“, „Prisirišimas prie vaiko“, „Poreikių tenkinimas“ ir „Noras realizuoti save“. Informantų globos motyvai gana įvairūs, tai negalėjimas turėti savo vaikų, (*negalėjimas vaiko pagimdyti natūraliu būdu man davė: 10 metų nuoseklus, brangaus, įtempto, intensyvaus, privataus gydymo nuo šios problemos ir pirmos santuokos iširimą I2*), „prisirišimas“ (*man pačiai dirbant globos namuose labai prisirišau prie vienos mergaitės I3*), taip pat poreikių tenkinimas, kuris paskatino imtis vaiko globos vien, kad globėjo (*duktė nebūtų vienturtė I3*) bei noras realizuoti save, kai savi vaikai užaugo ir paliko tėvų namus.

Kita išskirta subkategorija „Noras padėti vaikui“ (*visada norėjau globoti vaiką iš globos namų, suteikti jam pagalbą, paramą, suteikti galimybę augti šeimos aplinkoje I1*). Vienas svarbiausių veiksnių, galinčių lemti globos krizės sunkumą, yra motyvacija. Globos motyvai gali būti skirtingi - orientuoti į globėjų poreikių patenkinimą ir į vaiko poreikių patenkinimą

(Liobikienė, Radvilienė, 2009) ir su ja nesusitaikantys. Laurinaitis (2008) teigia, kad žmogus žymiai labiau išgyvena ne dėl to, ką turėjo ir prarado, bet dėl to, ką įsivaizdavo, kad turės, bet negavo. Tyrime dalyvavusios šeimos, priimdamos apsisprendimą globoti, daugiausia galvojo apie savo poreikius bei norus.

Sekantis informantams pateiktas klausimas buvo toks: „Ar dalyvavote globos skirtuose mokymuose? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globai? Išvardinkite privalumus ir trūkumus?“. Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos dvi kategorijos „Nedalyvavimas mokymuose“ (keturi įrodantys teiginiai) ir „Dalyvavimas mokymuose“ (vienas įrodantys teiginiai) (žr. 9 priedo 2 lentelę).

Tyrimo analizė, nurodo pagrindinį aspektą, kad tyrime dalyvavę globėjai globos mokymuose iki globos nedalyvavo (*Nedalyvavau jokiuose mokymuose,...* I5), bei nedalyvavo nes tuo metu, kai ruošėsi globoti mokymų dar nebuvo, (*Mes niekur nedalyvavome, nes tai buvo 1993 metais. Kursų dar nebuvo* I2). Šeimoms, nepasiruošusioms globai, turinčioms didelių lūkesčių globos bei globojamo vaiko atžvilgiu, yra didelė tikimybė išgyventi galias krizes, lūkesčių nepasiteisinimą, nusivylimą tiek vaiku, tiek savo gebėjimais. Šeimos, natūraliai laukiančios gimstančio kūdikio, taip pat ir šeimos, laukiančios pasiūlymo apie galimą globą, išgyvena vaiko laukimo krizę. Liobikienė, Radvilienė (2009) teigia, kad sumažinti nerimą, įgyti reikiamų žinių bei gebėjimų, tinkamai pasirengti globojimui šeimoms padeda mokymai iki globos. Mokymų metu dažnai keičiasi globėjų nuostatos, požiūriai, o kartu ir globos motyvacija - šeimos ima daugiau suprasti globojamo vaiko poreikius, į juos orientuotis. Galbūt globėjų mokymų etapų nuoseklumo neišklausymas tai ir yra priežastis, kodėl vaikai sugrįžta atgal į globos įstaigas, nes šeimos nėra pasirengusios globos iššūkiams.

Informantams pateiktu klausimu: „Papasakokite, kaip išsirinkote globojamą vaiką?“. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti, kokie argumentai paskatino informantus išsirinkti būtent tą vaiką. Išanalizavus buvusių globėjų interviu tekstus, išskirtos 3 kategorijos: „Tarpininkavimas“, „Prisirišimas prie vaiko“ ir „Atsitiktinis pasirinkimas“ (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Globojamo vaiko pasirinkimas

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Tarpininkavimas	„Vaiką mes išsirinkome padedant vaikų teisių specialistams“. (I2) „Kai mes norėjome kūdikio globos namuose tokio amžiaus nebuvo. Todėl apie esamą vaiką mus informavo vaikų teisių specialistai.“ (I5)
Prisirišimas prie vaiko	„...man pačiai dirbant globos namuose labai prisirišau prie vienos mergaitės...“ (I3)
Atsitiktinis pasirinkimas	„Visai atsitiktinai, kadangi dirbu ligoninėje, o ta išsirinkta mergaitė dažnai sirgdavo...“ (I4) „Globojamą vaiką pasirinkau atėjusi į globos namus...“ (I1)

Informantai akcentuoja, kad vaiką išsirinko padedant specialistams (*Vaiką mes išsirinkome padedant vaikų teisių specialistams. I2*), taip pat „Atsitiktinis pasirinkimas“ (*Globojamą vaiką pasirinkau atėjusi į globos namus...I1*) bei mažiau reikšminga kategorija „Prisirišimas prie vaiko“ (*...man pačiai dirbant globos namuose labai prisirišau prie vienos mergaitės...I3*)

Klausimu „Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą?“ buvo siekiama sužinoti, kaip globėjai apibūdina globojamą vaiką. Atlikus interviu teksto analizę, išskirtos kategorijos: „Teigiamos vaiko charakterio savybės“ (penkios subkategorijos) ir „Neigiamos vaiko charakterio savybės“ (trys subkategorijos).

Kaip matyti 3 lentelėje (žr. 9 priedą), reikšmingiausia informantai išskiria kategoriją „Neigiamos vaiko charakterio savybės“ buvo paminėtos tokios charakterio savybės kaip: „meluojanti“ (*...neretai meluodavo...I1*), „Vagiliaujanti“ (*...ji pradėjo vogti...I3*), „Pricipinga“ (*Tačiau prasidėjus paauglystės periodui pradėjo lysti vaiko principai, atsisakymai...I1*), „reikli“ (*Nuolat mergaitė norėjo gražių rūbų, naujų žaislų II*), „Nepaklusni“ (*...kartais būdavo užsispyrusi, kas nesisekdavo nenorėdavo daryti...I4*). Globėjams sunku pripažinti, jog jų vaikas daro kažką negerai, ir dėl tokio elgesio kyla nemalonios pasekmės. Į globėjų šeimą vaikas patenka su savita gyvenimo patirtimi, todėl aplinkinių įtaka vaikui, ypač neigiama yra greitai pasisavinama, tad dėl to kyla įvairios jau minėtos vaikų elgesio problemos. Dėl auklėjimo problemų prastėja vaiko santykiai su globėjais, todėl dažnai globėjai nebežino, kaip bendrauti su vaiku, kaip prie jo priartėti ir pakeisti jo elgesį teigiama linkme (Pivorienė, Šablevičienė, 2011).

Šiek tiek mažiau reikšminga kategorija „Teigiamos vaiko charakterio savybės“. Joje išryškėja, kad vaikas buvo „Nuoširdus“ (*...buvo rami, geranoriška, švelni...I2*), „Aktyvus“ (*...mergaitė buvo labai aktyvi, žingeidi, savarankiška, domėjosi įvairiais dalykais...I5*), Paklusnus (*mergaitė buvo labai draugiška, lipšni, paslaugi, greitai prisirišanti prie žmonių II*).

Klausimu „Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų?“. Tyrimo analizė, nurodo pagrindines kategorijas: „Paauglystės pokyčiai“ (dvi subkategorijos), „Motyvacijos stoka“ (viena subkategorija), „Kylantys konfliktai“ (trys subkategorijos), „Adaptavimosi sunkumai“ (dvi subkategorijos), „Neigiami veiksniai“ (trys subkategorijos) (žr. 9 priedo 4 lentelę).

Informantai reikšmingiausiomis subkategorijomis išskyrė „Kylantys konfliktai“ (*iššaukiančiai rengėsi, nebepaisė nurodymų, nepagarbiai elgėsi su šeimos nariais...I5*) bei „Neigiami veiksniai“ (*...rūkė, vartoto svaigalus I5*). Šiek tiek mažiau reikšmingos kategorijos tai „Paauglystės pokyčiai“ (*...pradėjo keisti hormonai, kūnas pradėjo stambėti...I1*) ir „Adaptavimosi sunkumai“ (*Sunkiai užmegzdavo santykius su svetimais žmonėmis...I1*). Mažiausiai reikšminga kategorija: „Motyvacijos stoka“ (*...reikėjo padėti ruošti pamokas, o padarytas būtina patikrinti...I3*).

Galima daryti prielaidas, kad globėjai susiduria su vaiko raidos tokiais sunkumais kaip: paauglystė, vaiko liga, bendravimo sunkumai, nepasitenkinimas, vaiko maištas, netinkami draugai, žalingi įpročiai, valkatavimas. Tikėtina, kad visi tėvai norėtų apie savo globojamus vaikus kalbėti tik teigiamai, kadangi interviu pradžioje visi vardina vaiko gerąsias savybes, tačiau pasakojant apie vaiko skirtingus perėjimo periodus teko globėjams paminėti ir globojamo vaiko raidos sunkumus, kurie sunkino globą. Į globėjų šeimą vaikas patenka su savita gyvenimo patirtimi. Pivorienė, Šablevičienė (2011) nurodo, kad gyvendamas vaikas biologinėje šeimoje, kur tėvai piktnaudžiauja psichotropinėmis medžiagomis, vaikas nepatiria pastovumo jausmo, nes tėvai į problemas reaguoja skirtingai. Tai dažniausiai priklauso nuo jų būsenos.

Sekantis informantams pateiktas klausimas buvo toks: „*Ar vaikas pasižymi kokiom nors savybėm, kurios ryškiai skirtųsi nuo jo bendraamžių? Kokiomis?*“ Buvo siekiama iširti, kokiomis savybėmis globojami vaikai skiriasi nuo bendraamžių. Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos keturios kategorijos: „Nesugebėjimas bendrauti“, „Vagianti“, „Noras atrodyti kitokia“ bei „Siekianti keršyti“.

5 lentelė

Vaiko išskirtinės savybės

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Nesugebėjimas bendrauti	„...nesugebanti išlaikyti ilgalaikių tarpusavio santykių, tiek su suaugusiais, tiek su bendraamžiais...“ (I1)
Vagianti	„...kleptomanija nuolatinės vagystės...“ (I3)
Noras atrodyti kitokia	„Išskirtinis vaiko bruožas buvo noras atrodyti vyresnei nei yra, rengtis ir puoštis ne pagal savo amžių“. (I4)
Siekianti keršyti	„Dideliu priešišku, kerštingumu, polinkiu kurti nebūtas istorijas...“ (I5) „Tačiau paauglystėje tapo kerštinga, rengėsi pagal gotų tikėjimą, tai buvo netinkamų draugų įtaka. Nuolatos mums jautė pyktį, tyčia skaudino.“ (I2)

Kaip matyti 5 lentelėje, visos kategorijos vienodai reikšmingos. Du įrodantys teiginiai dominuoja kategorijoje „Siekianti keršyti“ (*Dideliu priešišku, kerštingumu, polinkiu kurti nebūtas istorijas...I5*) (žr. 5 lentelę). Labiausiai atsiskleidžia vaiko neigiamas elgesys bendraujant su aplinkiniais ir didelis noras būti suaugusia. Informantų teigimu, vaiko išskirtinės savybės globėją įpareigoja būti atsakingu už vaiko gerovę ir tai sukelia nerimą, kartais globėjas suabejoja savo jėgomis ir galimybėmis sprendžiant problemas. Radvilienės (2005) teigimu, kai kurie globėjai sunerimsta, kad vaikai, jaunesniame amžiuje atrodę pakankamai patenkinti globojimu, vyresniame amžiuje ima reikšti susirūpinimą, neigiamus jausmus, išgyvena krizes. Kita gana dažna globojamų vaikų savybė – žemas auklėtinių psichinis išsivystymas, nesugebėjimas bendrauti, neišvystyta kalba, socialinis-pedagoginis atsilikimas, siauras akiratis, žodyno skurdumas. Mąstymo lygis taip pat žemesnis negu amžiaus tarpsnio norma. Tačiau šeimoje, kurioje vaikui suteikiamas reikiamas dėmesys, šiluma, rūpestis, jo emocinė būsena pagerėja (Leliūgienė, 2003).

Buvo svarbu sužinoti vaikų adaptaciją globėjų šeimoje, todėl buvo informantams užduotas šis klausimas „*Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?*“ Atlikus interviu tekstų analizę, išskirtos dvi kategorijos „Greita adaptacija“ (*Adaptavosi puikiai... Pritapo greitai...I3; vaiko adaptacija vyko sklandžiai, kadangi ją globoti pasiėmė labai mažą be didelių sunkumų, rūpesčių I5*), „Vaiko noras kenkti“ (*...pastoviai kenkdavo...I3*) (žr. 9 priedo 5 lentelę). Liobikienė, Radvilienė (2009) teigia, kad lengvesnis globėjų bei globojamų vaikų prisitaikymas yra tose šeimose, kurios globoja iki vienerių metų vaikus. Galima teigti, kad vaikai gana lengvai adaptavosi globėjų šeimose, kadangi buvo dar labai maži (*Jai buvo 4 mėn., I2*).

Siekiant išsiaiškinti, kaip keitėsi bendravimas globėjų su globojamu vaiku, informantams pateiktas klausimas „*Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-u) ir jūsų šeimos narių?*“. Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos dvi kategorijos: „Pradiniai santykiai“ (dvi subkategorijos) ir „Tolimesni santykiai“ (dvi subkategorijos).

6 lentelė

Globėjų santykiai su globojamu vaiku

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Pradiniai santykiai	Stiprus ryšys	„Globos pradžioje labai santykiai buvo šilti...“ (I1) „Pradžioje labai gerai...“ (I3)
		„Santykiai buvo geri, visi ją mylėjo, ir laikė savo giminės dalimi“... šiltai priėmė ir mūsų artimi žmonės, giminės, draugai... (I2) „Vyrai be galo mylėjo mergaitę... Aš taip pat ją be galo mylėjau ir branginau, mūsų vaikai ją taip pat gerbė ir šiltai priėmė.“ (I4)
	Auklėjimo sunkumas	Aš mergaitės atžvilgiu buvau griežtesnė, reiklesnė, vyras – nuolaidesnis, atlaidesnis. (I5)
Tolimesni santykiai	Silpnas ryšys	„Paauglystės metu mergaitė vis išūlėjo, vis daugiau reikalavo...“ (I1) „Paauglystėje santykiai kiek pradėjo irti, pradėjus tyčiotis globojamam vaikui iš mūsų, paaštrėjo ir mano su vyru santykiai ir mūsų su globojamu vaiku.“ (I2)
	Santykių krizė	„...vėliau ištiko krizė, kurios nebegalėjome išspręsti. Mūsų vaikas atsiribojo nuo mūsų...“ (I3) „Iš mergaitės pusės nebeliko jokios pagarbos, tik tyčia provokuojantis maištas, tiek su manimi tiek su mano vyru.“ (I5)

Išanalizavus buvusių globėjų interviu tekstus išryškėjo dvi kategorijos „Pradiniai santykiai“ bei joje esančios dvi subkategorijos „Stiprus ryšys“ (*Pradžioje labai gerai...I3*) ir „Auklėjimo sunkumas“ (*Aš mergaitės atžvilgiu buvau griežtesnė, reiklesnė, vyras – nuolaidesnis, atlaidesnis I5*). Kita kategorija „Tolimesni santykiai“ kategorija apibūdinama dvejomis subkategorijomis: „Silpnas ryšys“ (*Paauglystės metu mergaitė vis išūlėjo, vis daugiau reikalavo...I1*) ir „Santykių krizė“ (*...vėliau ištiko krizė, kurios nebegalėjome išspręsti. Mūsų vaikas atsiribojo nuo mūsų...I3*). Iš gautų tyrimo duomenų matyti, kad šilti ir tvirti santykiai visiems globėjams buvo tik pradiniai santykiai. Tyrimo rezultatai siejasi su Cairns (2002) atlikto tyrimo rezultatu, kad patenkinti vaiko, kuris yra patyręs rimtas netektis, vystymosi poreikius -

sunkus darbas. Vaiko globa šeimoje paliečia visus šeimos narius. Snieškienė (2001) akcentuoja, keičiasi nusistovėjusi šeimos struktūra, kinta asmenų sąveika, vaidmenys, taisyklės, ribos.

Išanalizavus buvusių globėjų interviu protokolus, galima apibendrinti, teigdami, kad galimybė globoti vaiką labiau akcentuojama į globotinių norų tenkinimą. Tačiau motyvai skatinantys imti globoti vaiką orientuoti ir į globėją, tenkinant savo poreikius. Tenkinant abu poreikius globotiniai buvo pasirenkami su „Tarpininko“ pagalba, atsitiktiniu pasirinkimu bei pamačius jau seniau ir prie jo „Prisirišus“. Šiuo požiūriu globos pradžioje santykiai tarp globėjo ir globotinio buvo geri. Tačiau vaiko raida viso globos proceso metu keitėsi, nuo adaptacinių sunkumų iki kylančių konfliktų ar neigiamų veiksnių. Todėl globėjų santykiai su globojamu vaiku palaipsniui keitėsi nuo stiprių ryšių iki santykių krizės.

Toliau norėta išsiaiškinti problemas, susijusias su vaiko globa.

2.3.2. Sunkumai, susiję su vaiko globa bei gaunama pagalba

Siekiant išsiaiškinti problemas, susijusias su vaiko globa, informantams buvo pateiktas klausimas: „*Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką?*“. Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos dvi kategorijos: „Dienos režimas“ (dvi subkategorijos) ir „Kylantys sunkumai“ (trys subkategorijos).

7 lentelė

Šeimos situacijos pasikeitimas, pradėjus globoti vaiką

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Dienos režimas	Didesnė atsakomybė	„Atsirado didesnė atsakomybė... (I1) „...jau rytais reikėdavo anksčiau keltis, mergaitei pustyčius ruošti, į mokyklą vežti, padėti ruošti namų darbus...“ (I4) „... jautėme didžiulę atsakomybę...“ (I5)
	Naujos pareigos	„...naujų pareigų“ (I1) „...atsirado kontrolė, rūpestis... (I4)
Kylantys sunkumai	Šeimoje įtampa	„Padidėjo įtampa...“ (I1) „Šeimoje kiekviena diena tapo vis įtemptesnė...“ (I2) „...įtampa...“ (I3) „...kartais net įtampa...“ (I5)
	Šeimoje nerimas	„...atsirado nerimas, siekiant kuo geriau sutarti su vaiku...“ (I1)
	Šeimoje nesutarimai	„Šeimoje atsirado piktumas, barniai, nesutarimai tarp visų šeimos narių.“ (I3)

Kaip parodo informantų atsakymų analizė yra dvi kategorijos, viena jų „Dienos režimas“ informantai nurodo pagrindinį pasikeitimą, tai atsirado didesnė atsakomybė (*jau rytais reikėdavo anksčiau keltis, mergaitei pustyčius ruošti, į mokyklą vežti, padėti ruošti namų darbus I4*) bei naujos pareigos (*naujų pareigų I1*). Atsakomybės, nerimo, pasikeitęs požiūris į šeimą - tai globėjo kaip asmens atsakomybės prisiėmimas už kitą asmenį, naujų įgūdžių auginant vaiką ugdymas ir formavimas, domėjimasis vaiko ugdymu, sveikata. Informantai įvardijo svarbią gan

įdomią kitą kategoriją „Kylantys konfliktai“. Šeimos situacijos pasikeitime, pradėjus globoti vaiką, tai šeimos tarpusavio santykių pablogėjimas, „Šeimoje įtampa“, tai viena iš subkategorijos (*šeimoje kiekviena diena tapo vis įtemptesnė I2*). Pradėjus globoti vaiką, emocinė šeimos aplinka tapo vis įtemptesnė. Taip pat kita subkategorija tai „Šeimos nerimas“ (*...atsirado nerimas, siekiant kuo geriau sutarti su vaiku...I1*), ir „Šeimoje nesutarimai“ (*Šeimoje atsirado piktumas, barniai, nesutarimai tarp visų šeimos narių I3*). Leonavičiaus, Norkaus ir Tereškino (2005) teigimu, priklausomai nuo kintančių situacijų, socialinio proceso metu nuolat kuriami ir perkuriami vaidmenys. Kai į šeimą atvyksta naujas žmogus, kiekvienas šeimos narys iš naujo apibrėžia savo vaidmenis.

Taip pat siekta išsiaiškinti, ar informantai geba išskirti sunkumus, kurias sukelia vaiko globojimas šeimoje, ar nepainioja su kitomis jų pačių asmeninėmis ar kitomis problemomis. Grupuojuant informantų atsakymus buvo sudaryta 8 lentelė, kurioje išskirtos trys kategorijos: „Sveikatos sunkumai“ (1 subkategorija), „Auklėjimo sunkumai“ (3 subkategorijos) ir „Požiūris“ (2 subkategorijos) (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Sunkumai, kuriuos sukelia vaiko globojimas šeimoje

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Sveikatos sunkumai	Vaiko priežiūra	„...problemos susijusios su sveikata kai pradėjo stambėti.“ (I1)
Auklėjimo sunkumai	Elgesio problemos	„Elgesio problemomis, vaiko vagystėmis, nepaklusnumo, valios stoka, melavimu...“ (I1) „...reikėdavo daryti tai kas nepatikdavo“. (I4) „Ne tokia rūbo spalva, neskanus maistas, neleidome miegoti naktimis pas drauges“ (I2) „Bėgimas iš namų“ (I2) „...pradėjo maištingai, iššaukiančiai elgtis“ (I5)
	Psichotropinių medžiagų vartojimas	„svaiginančių gėrimų vartojimas,“ (I2) „valkatauti, išgėrinėti, rūkyti, svaigintis psichotropinėmis medžiagomis.“
	Vaiko uždaras būdas	„Uždaras jos būdas...“ (I2)
Požiūris	Tobulybės siekimas	„Užimamos mano pareigos...“ (I3)
	Visuomenės nuostata	„Visuomenės neigiamas požiūris apie gaunamus pinigus 520 Lt.“ (I3)

Kaip rodo informantų atsakymų analizė, galima teikti, kad informantai išskirdami sunkumus, kurias sukelia vaiko globa, nesupainiojo su kitomis ar savo asmeninėmis problemomis. Informantų teigimu, reikšmingiausia kategorija yra „Auklėjimo sunkumai“, kurioje išskiriamos subkategorijos „Elgesio problemos“ (*Elgesio problemomis, vaiko vagystėmis, nepaklusnumo, valios stoka, melavimu...I1*), taip pat informantai išskyrė problemą, kurią sukelia vaiko globa šeimoje, tai globojamo vaiko „Psichotropinių medžiagų vartojimas“ (*Svaiginančių*

gėrimų vartojimas...I2). Informantai taip pat pažymi dar vieną problemą, (*uždaras jos būdas,...I2*) Braslauskienė (2002) akcentuoja, kad monotoniškoje ir emociškai šaltoje aplinkoje auga socialiai pasyvus vaikas. Jį pamažu pradeda tenkinti gyvenimo monotonija, jis protestuoja tik tada, kai kas nors jo aplinkoje smarkiai keičiasi arba kai iš jo kas nors atimama. Tokių vaikų veikla ir žaidimai primityvūs. Jie nenori, nereikalauja, netgi vengia bendrauti su aplinkiniais žmonėmis. Dėl to vaikai tarsi išslysta iš globėjų akiračio. Šiek tiek mažiau reikšmingos kategorijos „Požiūris“ subkategorija yra „Tobulybės siekimas“ (*Užimamos mano pareigos...I3*) ir „Visuomenės nuostata“ (*Visuomenės neigiamas požiūris apie gaunamus pinigus 520 Lt...I3*). Informantai mažiausiai reikšminga kategorija išskiria „Sveikatos sunkumai“, nes iškyla problemos dėl globojamų vaikų sveikatos priežiūros, (*žinoma ir jos problemos susijusios su sveikata kai pradėjo stambėti. I2*). Informantai vieną iš reikšmingiausių problemų išskyrė: elgesio problemas.

Informantams pateiktu klausimu „*Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?*“, buvo siekiama sužinoti kylančius, sunkumus bendraujant su vaiko biologiniais tėvais. Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos dvi kategorijos: „Ryšių palaikymas“ ir „Ryšių nepalaikymas“ (žr. 9 priedo 6 lentelę).

Informantai išskyrė dvi kategorijas: „Ryšių palaikymas“ (*Su vaiko tėvu ir močiute tiesiogiai bendrauti nebuvo problemų I4*) ir kita „Ryšių nepalaikymas“ (*Motina buvo narkomanė – nebendravome, vaiko tėvas miręs. I2*). Tačiau buvo informantų teiginių, kurie parodo, kad su globojamo vaiko tėvais bendravo, tačiau jokių sunkumų nesukėlė. Samoškaitė (2001) teigia, kad globėjų vaidmuo ilgainiui kinta, jie vis dažniau bendrauja su tėvais, nes būtent dažni vaiko ir tėvų susitikimai yra sėkmingo šeimos atstatymo prielaida. Manoma, kad globėjai nebendrauja su globojamo vaiko tėvais, nes negali jais pasitikėti. Šivickyrtė, Žydžiūnaitė (2008) akcentuoja, kad globėjams sunku bendrauti su globojamo vaiko tėvais, kai susiduria su agresyviu tėvų elgesiu. Apibendrinant tyrimo klausimų rezultatus su Šivickyrtės, Žydžiūnaitės (2008) teigimu, tyrimas atskleidė, kad teiginiai nesutampa. Globos pradžioje tėvai demonstruoja atvirą priešišumą globėjams. Tyrimas parodė, kad globėjų šeimų bendravimas su globojamo vaiko tėvais jokios įtakos globos nutraukimui neturi. Taip pat trys iš penkių informantų teigia, kad su globojamo vaiko tėvais jokių ryšių nepalaiko.

Kitas tyrimui reikšmingas klausimas leido ištirti, „*Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?*“ Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos keturios kategorijos: „Ugdymo stoka“, „Paveldimos savybės“, „Informacijos stoka“ ir „Nuomonės pakeitimas“. (žr. 9 priedo 7 lentelę).

Pateikti duomenys rodo, jog informantai išmoktas patirtis įvardijo keturiomis kategorijomis. „Ugdymo stoka“ (*...supratau, kad jų reikia ne tik gailėti, bet ir stengtis mokyti*

juos kasdieninių, darbinių, asmens higienos, bendravimo įgūdžių I1), „Paveldimos savybės“ (Tai yra genai kurių nei išimsi, nei pakeisi. I2), „Informacijos stoka“ (Prieš imant vaiką į savo šeimą reikia labai gerai viską apgalvoti, pasiruošti, pasvarstyti, kur kreiptis susidūrus su sunkumais, kokios pagalbos tikėtis iš aplinkinių. I5) ir „Nuomonės pakeitimas“ (pasikeitė požiūris į globos namuose gyvenančius vaikus...I1).

Empiriniu tyrimu siekta nustatyti ir išanalizuoti vaiko globaliai gaunamą pagalbą. Informantams buvo pateiktas klausimas: *„Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?“. Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos trys kategorijos: „Teikiama specialistų pagalba šeimai“ (keturios subkategorijos), „Teikiama artimų žmonių pagalba“ (trys subkategorijos) ir „Globojančiai šeimai pagalbos nesuteikimas“ (dvi subkategorijos) (žr. 9 priedo 8 lentelę).*

Reikšmingiausia kategorija yra išskirta „Teikiama specialistų pagalba šeimai“, kuri apibūdinama keturiomis subkategorijomis: „Pedagogų pagalba“ (*Bendravau su darželio, mokyklos specialistais...I1*), „Policijos pagalba“ (*...padėjo spręsti policijos darbuotojai...I2*), „Psichologų pagalba“ bei „Vaikų teisių apsaugos pagalba“ (*Kreipiausi į vaikų teises...I3*).

Kita šiek tiek mažiau reikšminga kategorija „Teikiama artimų žmonių pagalba“, su subkategorijomis „Giminių“ bei „Šeimos narių“ pagalba. Šeimai dažniausiai suteikia jos artimieji, giminės, draugai (*padedant giminei ir šeimos nariams I3*). Mažiausiai reikšminga kategorija „Globojančiai šeimai pagalbos nesuteikimas“, joje išskiriamos dvi subkategorijos „Paramos poreikio nebūvimas“ (*Paramos mums jokios nereikėjo I4*) bei „Pagalbos netekimas“ (*Buvau nuvykusi į Vaikų teises, tai ten mane iškoneveikė – išvijo, kad nemoku auklėti vaiko ir pasakė jei dar ateis, paskirsim baudą I2*). Specialistų ir informantų bendravimas dažniausiai apibūdinamas kaip atstumiantis pokalbis, kurio metu net yra paprašoma išeiti iš kabineto (*tačiau ši pagalba išmuša iš vėžių. Buvo labai sunku spręsti vaiko problemas, kai visi specialistai nusigręžia I3*). Galima teigti, kad Vaikų teisių apsaugos specialistų pagalba nei konsultuojant, nei informuojant apie globojamų vaikų problemas globėjai nesulaukė. Akivaizdu, kad specialistai neatvykdavo į šeimą bei neskambindavo, nesiteiraudavo ar šeimai nekyla kokių sunkumų.

Siekiant išsiaiškinti kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos, informantams buvo pateiktas klausimas: *„Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos?“. Analizuojant gautus tyrimo atsakymus išskirtos dvi kategorijos: „Globėjo liga“ ir „Vaiko apsisprendimas“.*

Globos nutraukimo priežastys vaiko požiūriu

Kategorija	Irodantys teiginiai
Globėjo liga	„Globą nutraukiau dėl savo sunkios ligos...“ (I1)
Vaiko apsisprendimas	„Tai buvo jos (15,8 metų) apsisprendimas išeiti iš mūsų namų...“ (I2) „Mergaitė išsakė norą grįžti į globos namus,... Pagrindinis motyvas „aš nebe noriu čia gyventi“ to ir užteko.“ (I3) „...teigė mums „kad nebe noriu čia gyventi, kad nori sugrįžti atgal į globos namus...“ (I4) „...ji atsisakė mūsų globos...“ (I5)

Kaip rodo informantų atsakymų analizė, vaikai nutraukia globą dėl to, kad nebe nori gyventi globėjų šeimoje, kategorija „Vaiko apsisprendimas“ (*Pagrindinis motyvas „aš nebe noriu čia gyventi“ to ir užteko. I3*). Vaikams nepatinka namų taisyklės, kad jų tokį apsisprendimą lėmė netinkami draugai, kerštas sužinojus, kad yra globojami. Liobikienė, Radvilienė (2009) akcentuoja, kad laikui bėgant, globojamiems vaikams vis labiau reiškiasi neigiamos savybės, problemiškas elgesys (melavimas, vogimas, nustatytų ribų nepaisymas, skundimas, konfliktiškas bendravimas ir kt.), kuris būdingas socialiai ir psichologiškai pažeistiems vaikams. Vaikai nuo mažens buvo ugdomi ir lavinami šeimose, jie neturi motyvacijos mokslams, nesistengia įveikti kylančių sunkumų, sudėtingesnėse situacijose linkę pasiduoti, nepastovūs bendraudami su bendraamžiais. Kita kategorija „Globėjo liga“ (*Globą nutraukiau dėl savo sunkios ligos...I1*).

Informantams pateiktu klausimu „Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?“, buvo siekiama sužinoti kokius pateiktų pasiūlymus specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis. Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos dvi kategorijos „Tobulinimas“ (4 subkategorijos) ir „Siūlymas“ (1 subkategorija).

10 lentelė

Specialistams pasiūlymai dirbantiems su globėjų šeimomis

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Tobulinimas	Bendradarbiavimas	„Kad pasiūlytų bendrauti, dalintis patirtimi su kitomis šeimomis, auginančiomis vaikus iš globos namų...“ (I1)
	Įsiklausymas	„Pagrindinį dalyką ką siūlyčiau - tai įsiklausyti ir suprasti ką sako pagalbos prašanti globėjų šeima.“ (I3)
	Darbas su vaiku	„nemažai dėti pastangų atitinkamai pagal vaiko amžių.“ (I4)
	Neigiamų pavyzdžių pateikimas	„Didesnį dėmesį skirti supažindinant būsimus globėjus su neigiamomis vaiko situacijomis, ypač pateikti daugiau pavyzdžių apie vaiko paauglystės periodo nenusėjamus žingsnius“ (I5)
Siūlymas	Siūlymas VTAS globoti vaiką	„...dirbantys specialistai turėtų globoti bent po vieną vaiką...“ (I2)

Informantai siūlytų specialistams, dirbantiems su globėjų šeimomis orientuoti į teikiamos globos proceso tobulinimą - kategorija „tobulinimas“, išskiriant tokias subkategorijas „bendradarbiavimas“ (*Kad pasiūlytų bendrauti, dalintis patirtimi su kitomis šeimomis, auginančiomis vaikus iš globos namų...I1*), „Įsiklausymas“ (*Pagrindinį dalyką ką siūlyčiau - tai*

įsiklausyti ir suprasti ką sako pagalbos prašanti globėjų šeima I3), „Darbas su vaiku“ (nemažai dėti pastangų atitinkamai pagal vaiko amžių I4), bei dar viena subkategorija „Neigiamų pavyzdžių pateikimas,, informantai teigia, kad teikiamos paslaugos turi atitikti savo pobūdį, kad iš ties būtų išklausoma globėjų situacija ir teikiama pagalba (Didesnį dėmesį skirti supažindinant būsimus globėjus su neigiamom vaiko situacijom ypač pateikti daugiau pavyzdžių apie vaiko paauglystės periodo nenusėjamus žingsnius I5). Reikalinga globėjams kuo daugiau pavyzdžių ir svarbiausia, kad juos suprastų, o ne grasintų ar teigtų, kad globojamiems vaikams yra skiriama mažai meilės. Svarbu teikiant pagalbą šeimai, socialiniam darbuotojui nepalikti šeimos globojančios vaiką vienos, reikalinga šeimai nuolat teikti pagalbą, informuoti, konsultuoti, motyvuoti, palaikyti, ieškoti pagalbos išteklių. Mažiau reikšminga kategorija „siūlymas“ su šia subkategorija „Siūlymas VTAS globoti vaiką“ (...dirbantys specialistai turėtų globoti bent po vieną vaiką...I2).

Apibendrinant tyrimo atsakymus galima teigti, kad išryškėjo šie požymiai: globojant vaiką globėjų šeimoje pasikeitė dienos režimas, atsirado įtampa, didesnė atsakomybė, naujos pareigos. Taip pat globėjų patirtys atskleidė, kad vaikams augant šeimose galima tikėtis didelių tiek teigiamų, tiek ir neigiamų visapusiškos vaikų raidos poslinkių, o globojamus kūdikius - netgi visiško vaiko raidos pokyčių išryškėjimo. Globėjų patirtis atskleidė, kad jokių sunkumų nepatyrė bendraujant su globojamo vaiko tėvais. Šis požymis rodo, kad globos nutraukimą lėmė kitos priežastys. Kaip parodo gauti informantų atsakymai, apie patirtis vienas iš pagrindinių teiginių tai – globėjai įvardina genus, kurių jų teigimu negalima nei pakeisti, nei perauklėti, kad ir kiek įdėtų pastangų. Kaip rodo tyrimo analizė, dažniausiai šeima kreipdamasi į specialistus iš kurių jokios pagalbos negaudavo, išryškėja specialistų bendravimo stoka teikiant pagalbą globėjų šeimoms, globėjams trūksta žinių kaip auklėti vaiką tam tikrose kasdieninėse situacijose. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dažniausiai šeimai suteikdavo pagalbą jos artimiausias žmonių ratas. Pagrindiniai motyvai kodėl yra nutraukiama globa tai pačių globojamų vaikų atsisakymas. Vaikai, būdami paauglystės amžiuje pareiškė norą gyventi globos įstaigoje. Tyrimo analizė rodo, jog globėjai pageidautų, kad specialistai atsakingiau dirbtų savo darbą, kad iš jų išties būtų sulaukiama bent kokia globėjų šeimai reikalinga pagalba. Svarbu, kad specialistai nepaliktų šeimos, globojančios vaiką vienos, globėjai pasigedo nuoseklus bendradarbiavimo globos metu.

2.4. Globojamų vaikų patirčių analizė

2.4.1. Globojanti šeimos ryšys su globėju

Vaikams buvo pateiktas pirmasis klausimas; „*Papasakok, kaip pateikai į globėjų šeimą, tu išsirinkai juos, ar jie tave, kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką?*“ (žr.

9 priedo 9 lentelę). Analizuojant gautus atsakymus sudarytos dvi kategorijos „Kūdikių namų“ ir „Globos namų“. Kaip parodo vaikų atsakymų analizė, vaikai teigia, kad juos išsirinko ir pasiėmė iš globos namų (*Kadangi globėja dirbo globos namuose, o aš ten gyvenau I04*). Šiek tiek mažiau reikšminga kategorija, „Kūdikių namų“ įrodančiu teiginiu pabrėžė, kad (*mane pasiėmė iš Kauno kūdikių globos namų...I01*).

Sekančiu klausimu „*Kokias emocijas sukėlė pirmas išpūdis globėjų šeimoje?*“ buvo siekiama išsiaiškinti, ar globojami vaikai prisimena savo pirmąją dieną globėjų šeimoje ir jei taip, tai kokia ji buvo. Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos trys kategorijos „Negalėjimas išreikšti emocijų“, „Teigiamos emocijos“ ir „Nepasitikėjimas“.

11 lentelė

Emocijos patekus į globėjų šeimą

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Negalėjimas išreikšti emocijų	...negaliu pasakyti...(I01) Neatsimenu...(I02)
Teigiamos emocijos	vėliau einant laikui išdrąsėjau...(I03) ...patiko globėjų dukra...(I04)
Nepasitikėjimas	„...nejauku, nedrašu, gėda“...(I03)

Kaip rodo atsakymų analizė, į klausimą, galima teikti, kad tik du vaikai iš keturių gali papasakoti emocijas sukėlusias globėjų šeimoje, kategorijoje „Teigiamos emocijos“ įrodantis teiginys (*...patiko globėjų dukra...I04*), „Nepasitikėjimas“ įrodantis teiginys (*iš pradžių nejauku, nedrašu, gėda I03*) Kiti du nieko apie tą dieną negali pasakyti, išskirta kategorija „Negalėjimas išreikšti emocijų“ įrodantis teiginys (*Neatsimenu, nes tai buvo prieš 8 metus I02*).

Klausimu „*Kas labiausiai tave tenkino globėjų šeimoje?*“ siekta sužinoti į kokių poreikių tenkinimą buvo orientuoti globojami vaikai ir ar realiai juos gali patenkinti globėjų šeima (žr. 9 priedo 10 lentelę). Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos dvi kategorijos „Socialiniai ir bendravimo poreikiai“ ir „Materialūs poreikiai“.

Visos kategorijos parodo, kiek vaikams svarbu bazinių poreikių tenkinimas. Jiems labai svarbu globėjų dėmesys tai yra kategorija „Socialiniai ir bendravimo poreikiai“ (*globėjai man skyrė daug dėmesio I01; „...daug kur eidavome...I04*). Ypač akcentavo dėmesį, bendravimą, buvimą ten. Vaikų poreikis orientuotas į dėmesį parodo, kad vaikams labai svarbu priklausyti šeimai, kur galėtų jausti individualų dėmesį, saugumą dėl ateities. Vaikams labai svarbu priklausyti šeimai. Tyrimas patvirtina Cairns (2002) išvadą, kad patenkinti vaiko, kuris yra patyręs rimtas netektis, yra sunkus darbas. Tyrimas atskleidė, kad gyvenimas su traumuotiems, saugaus prierašumo neturėjusiais vaikais globėjų šeimose, dažnai pažadina stiprius jausmus bei galingą tarpusavio santykių dinamiką. Taip pat dar viena kategorija „Materialūs poreikiai“

išskiria teiginius, tokius kaip (*...savo kambarį, kompiuterį, žaislų ir daug daiktų...I01; ...važiuodavome, keliaudavome I01*)

Siekiant išsiaiškinti, ar vaikai gyvendami globėjų šeimoje ilgėjosi savo tikrosios šeimos, pateiktas klausimas „*Ko labiausiai ilgėjaisi gyvendamas globėjų šeimoje?*“. Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos trys kategorijos „Visos šeimos“, „Sesers ir brolių“ ir „Giminaičių“.

12 lentelė

Šeimos narių ilgėsys

Kategorija	Irodantys teiginiai
Visos šeimos	„...savo tikrosios šeimos, norėjau su ja bendrauti, susipažinti, bet globėja teigė, kad mama - narkomanė mirusi, o tėvas nežinomas...“ (I01)
Sesers ir brolių	„Sesers...“ (I02) „...sesers ir brolių norėjau pas juos sugrįžti.“ (I03)
Giminaičių	„Ilgėjausi labai senelio iš mamos pusės...“ (I04)

Kaip rodo informantų atsakymu analizė, išryškėja trys kategorijos. Pirmoje „visos šeimos“ įrodantis teiginys akcentuoja, kad (*savo tikrosios šeimos, norėjau su ja bendrauti, susipažinti, bet globėja teigė, kad mama - narkomanė mirusi, o tėvas nežinomas...I01*), kita kategorija „Sesers ir brolių“ pažymėjo, kad labiausiai ilgėjosi sesers ir brolio. Atliktas tyrimas rodo, kad vaikų ryšiai su seserimis ir broliu išliko artimi, pereinant visus tris gyvenimo etapus: tėvų namai, globos namai ir globėjų šeimoje (*labiausiai pasiilgau sesers ir brolių norėjau pas juos sugrįžti I03*). Bei trečia kategorija „Giminaičių“ (*ilgėjausi labai senelio iš mamos pusės...I04*). Galima teigti, kad socialinių ryšių svarba vaiko gyvenime yra neabejotina. Kai kuriems iš jų buvo svarbūs tikrieji tėvai, giminaičiai ir su jais buvo sunkiausia išsiskirti. Žmogus per savo gyvenimą sukuria daugybę reikšmingų asmeninių santykių. Pirmasis bene svarbiausias ryšys susiformuoja tarp kūdikio ir jo motinos arba kito juo besirūpinančio asmens. Psichologai šį ryšį vadina prieraišumu, kuris formuojasi palaipsniui ir, kad ir kaip būtų paradoksalu, pasireiškia tada kai vaikas izoliuojamas nuo žmogaus prie kurio jis yra prisirišęs. Prieraišumo formavimuisi yra ir vienas neigiamas globėjų sistemos aspektas – daugelį vaikų, keldindami iš šeimos į šeimą, taip ir nepatiria santykių, kurie jiems užtikrintų savivertės didinimą, ir intelekto formavimą, tęstinumą. Todėl ir neišmoksta psichologiškai sveikų bendravimo būdų. Neužbaigti, neišspręsti išsiskyrimai trukdo formuotis naujam prieraišumui. Vaikai apie išsiskyrimą su šeimos nariais ar asmenimis iš tos aplinkos, iš kurios yra paimami į globos įstaigą, dažnai kalba neadekvačiai, nemokėdami išsakyti, įvardinti tų jausmų, kuriuos patiria ir išgyvena. Su žmonėmis, pakeičiančiais tėvus, vaikai gali išmokti alternatyvių bendravimo būdų su kitais ir reikšti emocijas. Tam reikia, kad vaikai prisirištų prie globėjų (Vyšniauskienė, Minkutė, 2008). Atlikus tyrimą išryškėjo, kad vieniems vaikams išsiskyrus su tikrąja savo šeima išsiskyrimas buvo skausmingas, kiti nejautė didelio skausmo.

Informantams pateikus klausimą „*Su kuo bendravai gyvendamas globėjų šeimoje iš savo šeimos narių?*“, tiriamieji dažniausiai paminėjo ir išskyrė vieną motyvą sesę ir brolių. Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos keturios kategorijos „Su niekuo“, „Su mama“, „Su seneliu“ ir „Su sese ir broliu“.

13 lentelė

Bendravimas su artimaisiais žmonėmis

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Su niekuo	„...su niekuo... Net savo šeimos ir giminaičių nepažinojau... Ir dabar nepažįstu...“ (I01)
su mama	„Su mama per metus vieną kartą...“ (I02)
su seneliu	„...kol buvo gyvas su seneliu...“ (I04)
su sese ir broliu	„...kol nebuvo išvykusi sesuo...“ (I02) „Su sese ir broliu susitikdavau mokykloje...“ (I03) „Su vyresne sese...“ (I04)

Kategorijoje „Su niekuo“ įrodantis teiginys (*Net savo šeimos ir giminaičių nepažinojau... Ir dabar nepažįstu...I01*). Kiti vaikai, gyvendami globėjų šeimoje palaikė silpnus ryšius „Su seneliu“ (kol buvo gyvas I04) ir „Su mama“, viena tiriamoji teigia, kad nori pažinti savo tėvus ir su jais bendrauti, tačiau jų iki šiol dar nėra mačiusi (*kai sužinojau apie globą, labiausiai ilgėjausi savo tikrosios šeimos, norėjau su ja bendrauti, susipažinti, bet globėja teigė, kad mama - narkomanė mirusi, o tėvas nežinomas I01*). Atliktas interviu atskleidė, kad yra vaikų gyvenančių globėjų šeimoje, kurie nepalaikė su savo tėvais jokių ryšių ir kurie nori žinoti apie savo tikruosius tėvus. Žalimienės (2007) teigimu, jeigu vaikas nemato savo tikrųjų tėvų ir nieko apie juos nežino, jis pradeda galvoti, kad nieko jiems nereikia, o tai labai sunku. Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai su giminaičiais ir šeimos nariais tarpusavyje bendrauja tik tam tikromis progomis - per laidotuves, gimtadienius (*mane močiutė pasikviesdavo per įvairias šventes. I03*). Taip pat kita kategorija „su sese ir broliu“ (Su sese ir broliu susitikdavau mokykloje...I03).

Tyrimu siekta išanalizuoti apie vaikus globojančias šeimas. Todėl buvo pateiktas klausimas: „*Kaip tave priėmė globėjų šeima, kaip sekėsi bendrauti?*“. Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos trys kategorijos „Globėjų rūpestis“, „Globėjų lepinimas“ ir „Priėmė gerai“ (žr. 9 priedo 11 lentelę).

Vaikų buvo prašoma pateikti argumentų, kaip priėmė juos globojanti šeima. Kaip matyti 9 priedo 11 lentelėje, buvo išskirtos trys kategorijos: „Globėjų rūpestis“ (...jie tikrai manimi labai rūpinosi...I01), „Globėjų lepinimas“ (...jie mane lepino“ I03) ir „Priėmė gerai“, teigdami, kad šeima jais rūpinosi (*kiek pamenu save vaikystėje, nes mane pasiėmė labai mažą, jie tikrai manimi labai rūpinosi, man ten buvo gerai, nieko netrūko, aš sirgau įvairiom ligom ir jie beveik visas jas išgydė išskyrus astmą. Manau, jei būčiau jiems nerūpėjusi jie nebūtų į mane tiek investavę I01*), tyrimas atskleidė, kad vaikai išties buvo mylimi (*iš pradžių labai lepino... skyrė daug*

dėmesio I04). Interviu metu vaikai pabrėždavo, kad jiems nieko netrūko, tik vėliau, paauglystės laikotarpyje, jiems atrodydavo, kad ir lepinti mažiau pradėjo, ir draudimų daugiau atsirado.

Kitas tyrimui reikšmingas klausimas pateiktas siekiant išsiaiškinti, „*Kaip vertintum dešimties balų sistemoje gaunamą globėjų namuose dėmesį?*“ (žr. 9 priedo 12 lentelę). Analizuojant gautus informantų atsakymus išskirtos keturios kategorijos „Puikiai“, „Labai gerai“, „Gerai“, ir „Silpnai“ (žr. 9 priedo 12 lentelę).

Kaip rodo informantų atsakymų analizė, išryškėja keturios kategorijos: „Puikiai“, subkategorija „10 balų“ (*Visus dešimt ir skirčiau...I03*), kita kategorija „Labai gerai“ ir jai išskirta subkategorija „9 balai“ (*9 nes ne man vienai skyrė dėmesį, skirdavo ir savo dukrai... I02*), trečia kategorija „Gerai“ ir jos subkategorija „8 balai“ (*...po metų kai buvau jau apsipratusi apie 8 balus I04*) ir paskutinė kategorija „Silpnai“ bei jos subkategorija „5 balai“ (*Vėliau, kai prasidėjo visko suvaržymai, draudimai, aš pradėjau jų nebekesti, nemėgti, tyčia juos skaudindavau, bet ir pati nebenorėjau tokio gyvenimo, kai viskas yra kontroliuojama, padedama. Dabar tai vertinčiau kokiais 5 balais I01*). Jos teigimu globėjų rūpinimas ja, jai buvo visko suvaržymai, draudimai, įkylus kontroliavimas ir ją visa tai erzindavo.

Siekiant išnagrinėti sekantį klausimą - „*Tavęs atsiklausia ir ar tariasi kokios aprangos tu norėtum?*“ apklausus tiriamuosius ir grupuojant informantų atsakymus (žr. 9 priedo 13 lentelę) sudarytos dvi kategorijos „*atsiklausia*“ ir „*neatsiklausia*“.

Išskirta pirma kategorija „atsiklausia“, parodo, kad vaikams labai svarbu pripažinimas, kad į jų nuomonę būtų atsižvelgiama perkant daiktus. Interviu metu vaikai pabrėždavo, (*perkant visada atsiklausdavo. Pirko ir ko norėjau ir ko reikėjo I04*). Tai įrodo, kad vaikų norų buvo paisoma. Antroje kategorijoje „Neatsiklausia“ išskirtas teiginys (*Jiems nepatinka mano stilius. Nori mane rengti „barbiškai“, bet man patinka mano stilius ir aš jo nesiruošiau keisti... I01*). Goštautas, Pakronis ir kt. (2004), tyrinėdami vaikų prisitaikymo kitoje aplinkoje psichosocialinio prisitaikymo sunkumus, nustatė, kad vaikams sunkumų kyla bendraujant su globėjais, bendraamžiais. Dauguma šių nesutarimų kyla dėl netinkamo pačių paauglių elgesio.

Siekiant išnagrinėti - „*Kokios globėjų šeimoje būdavo taisyklės, ribos?*“ Apklausus informantus sudaryta lentelė, kurioje atsispindi informantų minimos taisyklės globėjų šeimose ir išskirtos kategorijos: „Kontrolė“, „Dienos režimas“ ir „Saugojimas“.

14 lentelė

Globėjų šeimoje esančios taisyklės

Kategorija	Irodantys teiginiai
Kontrolė	„Neišeiti iš teritorijos, visada pasisakyti, kai kur norėdavau eiti...“ (I03)
Dienos režimas	„Liepdavo grįžti namo iki 22val., eiti į mokyklą, ruošti pamokas, lankyti būrelius, visada laikytis tvarkos...“ (I01) „...tvarkytis, maudytis...“ (I02) „...tvarkyti kiemą, taip pat kaip ir globos namuose“ (I03) „Pareiti iš mokyklos „neplavinėti“, eiti miegoti, ... aišku namų darbai...“ (I04)
Saugojimas	Saugok save, namų turta... (I02)

Kategorijos „Kontrolė“ (*Neišėiti iš teritorijos, visada pasisakyti, kai kur norėdavau eiti...I03*), „Dienos režimas“ parodo, kad vaikams labai svarbi buvo laisvė kurios jiems labiausiai reikėjo, kurią riboja globėjų šeimos (*neišėiti iš teritorijos, visada pasisakyti, kai kur norėdavau eiti, nešiukšlinti, tvarkyti kiemą taip pat kaip ir globos namuose I03*). Vaikus erzina tai, kad viską reikia daryti pagal dienos režimą: pareiti namo laiku, daryti pamokas, tvarkysis, lankyti būrelius ir t.t. (*Liepdavo grįžti namo iki 22 val., eiti į mokyklą, ruošti pamokas, lankyti būrelius, visada laikytis tvarkos...I01*). Kaip patvirtina įvairūs tyrimai, kontrolė kaip viena iš kintamųjų stipriai veikia psichinę žmogaus sveikatą Shapiro, Schwartz ir kt., (1996 cit. Juodraitis, 2004). Iš tiktųjų kontrolės jautimas yra labai svarbus normaliam ir sėkmingam funkcionavimui visuomenėje. Iš globos namų paimtų į globėjų šeimas vaikų yra nemažai delinkventinio elgesio vaikų, kai jų netinkami poelgiai patvirtina tokios kontrolės reikalingumą. Ir kita kategorija „Saugojimas“ (*Saugok save, namų turtą... I02*).

Apibendrinant klausimų atsakymus galime daryti išvadas, jog tyrimas atskleidė apie globojamą vaiką šeimoje, kad praktiškai visus vaikus išsirinko patys globėjai iš globos namų, tik vienas vaikas buvo paimtas tiesiai į šeimą iš Kauno kūdikių namų. Tiriamieji apie pirmą savo išpūdį kalba siaurai, dvi iš jų apie tą dieną nieko pasakyti negali, kitos dvi į užduotą klausimą atsakė teigiamai. Vertinant interviu metu gautus rezultatus dėl vaikų poreikių tenkinimo, galima teigti, kad vaikų nurodyti poreikiai yra tenkinami globėjų šeimose. Apžvelgiant į išsakytas tiriamųjų mintis, natūraliai norisi atskirti du svarbius momentus, kad vaikas per tokį trumpą laiką patyrė keletą stiprių išgyvenimų, išsiskyrimų su jam svarbiais žmonėmis. Tyrimas taip pat atskleidė, kad tik nedidelė dalis vaikų, patenkančių į globėjų šeimas yra našlaičiai; didžioji dauguma turi tėvus, tačiau tėvai neturi tinkamų tėvystės įgūdžių, smurtauja, piktnaudžiauja psichoaktyviomis medžiagomis ir pan. Vaikai, gyvendami globėjų namuose palaiko ryšius su savo artimaisiais. Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai šeimoje globojamam vaikui nieko netrūko, neskaitant kai vėliau vaikų poreikiai vis didėjo, kai juos reikėjo vis daugiau pakontroliuoti. Vaikai globėjų dėmesį įvertino labai gerai, tik vienos tiriamosios teiginys globos eigoje buvo visiškai priešingas kitoms trimis, mat globėjų rūpestis ją labai erzino, negalėdavo pakęsti kontrolės. Ją piktino, kad nepriėmė jos tokios kokia ji tapo paauglystės periodu, turinčią savo nuomonę ir nepakeičiamą savo aprangos stilių. Tyrimas atskleidė, kad trys iš keturių globėjų visada tariasi su vaiku prieš jam perkant rūbus, kitai tiriamajai globėjų nuomonę perkant rūbus netiko, ji norėjo tik juodų rūbų.

2.4.2. Problemos susijusios su vaiko globa

Empiriniu tyrimu siekta nustatyti ir išanalizuoti problemas susijusias su vaiko globa. Vaikams buvo pateiktas toks klausimas: „*Papasakok šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?*“ Atlikus interviu teksto analizę, išskirtos kategorijos: „Konfliktai dėl globėjų“ bei „Konfliktai dėl globojamo vaiko“ (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Globėjų šeimoje kylančios problemos

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Konfliktai dėl globėjų	Reiklumo	„...pykau dėl per didelio globėjos reiklumo.“ (I01)
Konfliktai dėl globojamo vaiko	Dėl melo	„...jog esu globojama...“ (I01) „...o aš jai meluodavau...“ (I02) „...neparuoštų namų darbų...“ (I04)
	Draugų	„Dėl mano draugų jiems jie atrodė netinkami...“ (I01)
	Negrįžimo namo	„...negrįždavau naktimis namo...“ (I01)
	Stiliaus	„Ji pyko dėl mano stiliaus...“ (I01)
	Tvarkos	„...jog kambarių nesusitvarkydavau tą pačią akimirka...“ (I01) „...nesitvarkydavau nors reikėdavo...“ (I02) „Tvarkytis...“ (I03) „...dėl mano netvarkos...“ (I04)

Siekiant atskleisti vaikų globos nutraukimą globėjų šeimoje, remtasi vaikų patirtimi. Tyrimo metu domėtasi kokios šeimoje dažniausiai buvo kylančios problemos, konfliktai. Kaip matyti lentelėje, reikšmingiausia tyrėjams yra „Konfliktai dėl globojamo vaiko“ (penkios subkategorijos). Turinys atskleidžia, kad globojami vaikai, vengia sakyti tiesą globėjams. Subkategorija „Dėl melo“ (*...o aš jai meluodavau...I02*), o tuo pačiu konfliktai kildavo ir dėl pasirinkamų „Draugų“ (*Dėl mano draugų jiems jie atrodė netinkami...I01*). Noras laiką praleisti kuo ilgiau ne namuose „Negrįžimo namo“ (*..negrįždavau naktimis namo...I01*) ir dėl aprangos stiliaus „Stilius“ (*Ji pyko dėl mano stiliaus...I01*). Tai dažnai iškyla todėl, kad globėjų šeimai, kaip vienai iš vaiko socializacijos formų, būdinga savybė atlikti globos – ugdomąją funkciją, į kurią globojami vaikai reaguoja atmetimu, nes moksliniais tyrimais yra įrodyta, kad vaikų, netekusių tėvų globos, vystymasis turi daugybę neigiamų ypatumų, paveldėtų iš neigiamos tėvų patirties (girtavimo, amoralaus elgesio ir t.t.) (Leliūgienė, 2003). Taip pat kylantys konfliktai būdavo ir dėl apsileidimo „Tvarkos“ (*...dėl mano netvarkos...I04*). Mažiausiai informantų akcentuojama konfliktų priežastis tai „Konfliktai dėl globėjų“ subkategorijoje išskiriama „Reiklumo“ (*...pykau dėl per didelio globėjos reiklumo I01*).

Tyrimo metu siekta sužinoti „*Kokios globėjų savybės labiausiai erzino?*“ Išanalizavus interviu tekstus, išskirtos kategorijos: „Reiklumas“, „Nesupratingumas“ ir „Stebėjimas“.

Nepatinkančios globėjų savybės

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Reiklumas	„Per didelis reiklumas“. (I01) „...reikėdavo eiti kasdien į miestą aplankyti jos dukters...“ (I02) „Nepatikdavo kai ateidavo svečiai leisdavo pabūti 15 min. ir reikalavė išėiti...“ (I03) „Reikalavė visada laikytis jų naujų sugalvotų taisyklių“ (I04)
Nesupratingumas	„Manęs nesupratimas...“ (I01)
Stebėjimas	„Kai valgydavau atrodydavau, kad ji skaičiuoja mano kąšnius...“ (I02)

Viena iš kategorijų nurodė, kad globėjų nepatinkanti pagrindinė savybė - „Reiklumas“. Interviu metu pripažino, kad daugelį piktina didelis reiklumas, einant su globėja kartu į miestą, laikytis jos nurodytų taisyklių. Vaikai interviu metu pabrėždavo, kad yra pastoviai kontroliuojami dėl jų elgesio, pastoviai kalbama su jais apie jų melą (*man labiausiai nepatikdavo, kai aš ką nors prisidirbdavau, o ji mane kamantinėdavo, tai mane erzindavo, nes teisybės sakyti nenorėdavo, tad meluodavau. I04*) ir visa tai juos erzina, bet žino, kad globėjai nori jiems padėti. Kita kategorija „Nesupratingumas“ bei įrodantis teiginys (*Manęs nesupratimas...I01*), ir „Stebėjimas“ (*Kai valgydavau atrodydavau, kad ji skaičiuoja mano kąšnius...I02*).

Kitas tyrimui reikšmingas klausimas leido iširti, „Kas pirmas pareiškė nepasitenkinimą?“. Grupuojant informantų atsakymus buvo sudaryta (žr. 9 priedo 14 lentelę), kurioje išskirtos dvi kategorijos „Iš vaiko pusės“ ir „Iš globėjų pusės“. Pagal kategoriją išskirti įrodantys teiginiai.

Į šį klausimą vaikai atsakė išskiriant dvi kategorijas: „iš vaiko pusės“, jie pirmieji parodė iniciatyvą (*aš, nes man pabodo nuolatinė kontrolė, reikalavimai, paskutiniu metu jiems viskas buvo blogai ką aš dariau, kur eidavau, kaip atrodydavau. I01*). Twigg (2008, cit. Stelmokienė, Snieškienė, 2011) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, jog globotinio adaptacija globėjų šeimoje priklauso nuo globotinio charakterio bruožų, santykių šeimoje. Tyrimas parodė, kad globėjai kaltinami dėl atsisakymo, taip pat pažymi ir tai, kad nebenori skaudinti globėjų (*kadangi aš žinojau, kad esu prisidirbusi pasakiau globėjai, kad nebenoriu čia gyventi, kad nesukelčiau daugiau problemų...I04*). Kita kategorija „Iš globėjos pusės“ (*jos sveikata, ji negali nervintis, o aš mėgau ją panervuoti. Ji nebegalėjo man padėti ruošti namų darbų ir tai darė įtaką, lėmusią šią situaciją. I02*). Interviu metu gauti rezultatai parodė, kad vaikai yra iniciatoriai globos nutraukimo.

Pateikus vaikams klausimą „Koks buvo lemiamas įvykis įtakojęs tavo apsisprendimą nutraukti globą?“, grupuojant informantų atsakymus išskirtos keturios kategorijos „Nuolatiniai globėjų nurodinėjimai“, „Globėjų elgesys“, „Globėjos sveikata“ ir „Artimųjų ilgesys“.

Įvykis lėmęs vaiko apsisprendimą nutraukti globą

Kategorija	Irodantys teiginiai
Nuolatiniai globėjų nurodinėjimai	„Vieną dieną pasakiau, kad man jau gana tų nurodymų“. (I01)
Globėjų elgesys	„Po paskutinių vagysčių ji mane apšaukė, ji bandė mane supurtyti, nes vagystės nesiliovė.“ (I04)
Globėjos sveikata	„Jos sveikata nebeleido tenkinti mano norų.“ (I02)
Artimųjų ilgesys	Norėjau būti su sese, jos labai pasiilgau... (I03)

Kaip parodo gauti atsakymai, lemiamas įvykis įtakojęs apsisprendimą buvo išskirtoje kategorijoje „Nuolatiniai globėjų nurodinėjimai“ (*vieną dieną pasakiau, kad man jau gana tų nurodymų I01*), „Globėjų elgesys“ (*Po paskutinių vagysčių ji mane apšaukė, ji bandė mane supurtyti, nes vagystės nesiliovė I04*). Tyrimas atskleidė, šią kategoriją „Globėjos sveikata“ (*jos sveikata, ji negali nervintis, o aš mėgau ją panervuoti. Ji nebegalėjo man padėti ruošti namų darbų ir tai darė įtaką, lėmusią šią situaciją. I02*). Taip pat kita kategorija „Artimųjų ilgesys“ (*norėjau būti su sese, jos labai pasiilgau I03*). Globojant vaiką vienas iš įtakojančių globos atsisakymo aspektų, kurį įvardina vaikas, yra savo sesers ilgesys, kuri gyvena globos namuose, tai rodo, kad kraujo ryšys tarp seserų yra labai stiprus, kurio negalėjo pakeisti globėjų begalinė meilė ir skiriamas dėmesys. Vaikus globojančios šeimos edukacinės veiklos požymių atlikta Staskevičienės ir Bankauskienės (2009) analizė parodė, kad vaikus globojanti šeima yra neformali ugdymo institucija, kurioje globėjai – sąmoningai ir nesąmoningai atlieka edukacinę veiklą, o tai pasirodo, kad globojančius vaikus erzina, piktina. Galima teigti, kad globos nutraukimą gali lemti ir visai nenuspėjami, nelaukiami dalykai, nors tarp globėjos ir globojamo vaiko ryšys buvo ir yra iki šiol labai stiprus, tačiau vienas lemiamas įvykis pakeitė vaiko likimą.

Kitas tyrimui reikšmingas tiriamiesiems pateiktas klausimas, „*Įvardink argumentus, kuo geriau tau globos namuose?*“. Grupuojant informantų atsakymus išskirtos dvi kategorijos: „draudimas“ ir „siekų troškimas“ (žr. 9 priedo 15 lentelę).

Kategorija „Draudimas“ apibūdinama trimis subkategorijomis: „Negalėjimas naudoti prievartos“ (*tavęs niekas neprivers daryti tai, ko nenori...I01*), „negalėjimas turėti daugiau draugų“ (*pas globėjus trūko draugų...I03*), taip pat dar viena subkategorija tai „Negalėjimas naudoti psichologinio ir fizinio smurto“ (*maniau, kad man globos namuose bus geriau, nes žinojau, kad ten niekas neturi teisės šaukti, o apie mušimą net nekalbu...I04*).

Tyrimo analizė parodė dar vieną kategoriją „Siekų troškimas“ ir jos dvi subkategorijos: jog vaikai gyvenantys globėjų šeimose tikisi, kad globos įtaigoje yra „Galimybė turėti daugiau laisvės“ (*aš tikėjau, įsivaizdavau, kad „globyne“ vis tiek daugiau laisves. I01*) bei „Nenorai

gyventi globos namuose“ (*Aš į globos namus nenorėjau I02*), kad labiau paisoma jų norų, jie žino savo teises ir yra garantuoti, kad ant vaikų niekas negali šaukti, mušti jų, kad ir ką padarytų.

Vaikų buvo prašoma pateikti pasiūlymus globėjams globojantiems vaikus. Tiriamiesiems buvo pateiktas toks klausimas: „*Ką pasiūlytum globėjams, kurie nori globoti vaikus?*“.

18 lentelė

Globotinių pasiūlymai globėjams

Kategorija	Irodantys teiginiai
Nemelavimas	„Tegul nemeluoja tiek metų, o sako teisybę... Tegul gerai pagalvoja ar nori ir ar gali pasirūpinti globotiniu.“ (I01)
Nelepinimas	„Labai nelepinti, nes mane išlepino ir dabar yra labai sunku, tai yra labai žiauru, bet nereikia ir labai žiaurių globėjų.“ (I02)
Dėmesio skyrimas	„Mylėtų daug labiau, kad kur prašo ten nuvežtų pas draugus, seses, kad leistų susitikti parke su draugais.“ (I03)
Bendravimas iki globos	„Iki globos pabendrauti daugiau su vaiku.“ (I04)

Globotinių pasiūlymai globėjams išskirti 4 kategorijos apibūdinančiomis vaikų nuomone. Kaip matyti 18 lentelėje, buvo išskirtos kategorijos tiriamųjų pasiūlymai būtų, kad globėjai nemelautų apie tikrą šeimą – nes kuo vėliau sužinota teisybė tuo ji skaudesnė „Nemelavimas“ (*Tegul nemeluoja tiek metų, o sako teisybę... Tegul gerai pagalvoja ar nori ir ar gali pasirūpinti globotiniu. I01*). Kategorija, kad labai nelepintų „Nelepinimas“ (*labai nelepinti, nes mane išlepino ir dabar yra labai sunku, tai yra labai žiauru, bet nereikia ir labai žiaurių globėjų. I02;*). Kategorija „Dėmesio skyrimas“ turinys atskleidžia, kad daugiau mylėtų (*Mylėtų daug labiau, kad kur prašo ten nuvežtų pas draugus, seses, kad leistų susitikti parke su draugais. I03*). Kita kategorija „Bendravimas iki globos“ atskleidžia, kad iki vaiko globos daugiau bendrautų su pačiu vaiku (*Iki globos pabendrauti daugiau su vaiku. I04*)

Taigi tyrimas padėjo atskleisti, kad ne tik globėjai atsisako globos ir yra kaltinami vaikai dėl jų neigiamos įtakos, bet ir dėl kokių priežasčių globojamų vaikų prašymu nutraukiama globa. Globos nutraukimo pagrindinės priežastys iš vaiko pozicijos buvo: globėjų nutylėjimas apie globą, vaikus erzinantį globėjų reiklumą, vaikai nurodo, kad griežta kontrolė, laisvės suvaržymas, taisyklės varžo jų laisvės poreikį. Taip pat nurodoma priežastis dėl ko buvo nutraukta globa. Gyvenant globėjų šeimoje negalėjimas būti su mylimais žmonėmis (sese ir broliais). Vaikų patiriami nesutarimai, konfliktai rodo bendravimo, konfliktų situacijų sprendimo, bei socialinių įgūdžių stoką. Rūpestis, orientuotas į globotinių kontrolę dėl mokyklos lankymo, pamokų ruošimą, supranta, kaip globėjų įkyrumą. Tyrimo analizė parodo, jog vaikai gyvenantys globėjų šeimose tikisi, kad globos įtaigoje yra daugiau laisvės, daugiau draugų, kad labiau paisoma jų norų. Kaip rodo tyrimo analizė labai svarbu, kad globėjai nemelautų ir laiku pasakytų vaikui apie jo tikrąją šeimą. Taip pat iki globos bendrautų daugiau su pačiu vaiku, kad

geriau jį pažintų, tačiau buvo ir visiškai priešingas argumentas visiems tiems išvardintiems tai, kad labai nelepintų.

2.5. Ekspertų - Vaikų teisių apsaugos specialistų patirčių analizė

Empiriniu tyrimu siekta nustatyti ir išanalizuoti ekspertų (Vaikų teisių apsaugos specialistų) globėjų motyvus globoti vaiką. Buvo pateiktas klausimas: „Kokie motyvai skatina imtis vaiko globos?“. Grupuojant ekspertų atsakymus išskirtos dvi kategorijos „Globotinio poreikių tenkinimas“ ir „Globėjų poreikių tenkinimas“.

19 lentelė

Motyvai, skatinantys šeimas imtis vaiko globos

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Globotinio poreikių tenkinimas	Noras padėti	„Suteikti vaikui šeimą... suteikti džiaugsmo ir pilnavertį gyvenimą vaikui...“ (VTAS002). „...vaiko poreikių patenkinimą.“ (VTAS003). „...giminaičiai nenori, kad vaikai būtų apgyvendinti vaikų globos namuose...“ (VTAS001).
Globėjų poreikių tenkinimas	Noras turėti pilnavertę šeimą	„Savo vaikų neturėjimas, noras turėti pilną šeimą...“ (VTAS002). „...negali turėti savų vaikų...“ (VTAS004). „Nori savo vaikui draugės...“ (VTAS002).

Kaip matyti 19 lentelėje, reikšmingiausios yra dvi kategorijos: „Globotinio poreikių tenkinimas“ su subkategorija „Noras padėti (*Suteikti vaikui šeimą... suteikti džiaugsmo ir pilnavertį gyvenimą vaikui...VTAS002*) ir „Globėjų poreikių tenkinimas“ su subkategorija „Noras turėti pilnavertę šeimą“ (*...negali turėti savų vaikų...VTAS004*). Tyrimo rezultatai siejasi su Braslauskienės (2002) teigimu, kad vaikas globojamas dėl to, kad jis reikalingas įvairiems globėjų poreikiams įgyvendinti (paramai senatvėje užtikrinti, baimei likti vienam, motinystės jausmui realizuoti, arba vaikas globojamas dėl paties vaiko, kai pirmiausiai orientuojamasi į vaiko poreikius).

Empiriniu tyrimu siekta nustatyti ir išanalizuoti vaiko globaliai gaunamą pagalbą. Ekspertams buvo pateiktas klausimas: „Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo globėjų šeimai, iškilus problemoms?“. (žr. 9 priedo 16 lentelę).

Ekspertai išskiria šias kategorijas: „Vaiko teisių apsaugos specialistų pagalba“ (*Bendraujama su vaiku ir globėjų šeima, aiškinamasi nesutarimų priežastys VTAS001*), „Psichologų pagalba“ (*Problemoms spręsti siūloma pagalbos kreiptis į psichologus VTAS003*), „Psichiatro pagalba“ (*Išsiaiškinti vaiko elgesio priežastis siūloma psichiatrą VTAS003*), „Policijos pagalba“ (*...kreiptis į policiją... VTAS003*) ir „Vaiko raidos centras“ (*...bei vaiko raidos centrą...VTAS004*). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad specialistai stokoja informavimo, konsultavimo paslaugų. Tai rodo, kad kompleksinės pagalbos ir paramos globėjų šeimoms stinga

ir atsakingoms už vaikų globą specialistams būtina šias problemas spręsti, siekiant užtikrinti globos šeimose kokybę.

Kitas tyrimui reikšmingas ekspertams pateiktas klausymas „*Papasakokite kas lėmė vaiko(-u) globos nutraukimą iš vaiko(-u) pozicijos*“?

20 lentelė

Globos nutraukimas globojamo vaiko požiūriu

Kategorija	Irodantys teiginiai
Psichologinė įtampa	„Namuose jau būna psichologinė įtampa...“ (VTAS003).
Globėjų kaita	„...gyventi buvusioje šeimoje vaikui jau būna sunku“ (VTAS003).
	„...atsisako globoti (rūpintis) buvę globėjai“ (VTAS004).
Lūkesčių nepatenkinimas	„...nusivilia pačiais globėjais“ (VTAS001).
Artimų santykių nebūvimas	„...puoselėja svajonę sugrįžti pas tėvus...“ (VTAS002).

Į šį teiginį ekspertai išsakė nuomonę, išskirdami kategorijas tokias kaip: „Psichologinė įtampa“ turinys atskleidžia, kad gyventi buvusioje šeimoje vaikui jau būna sunku (*Namuose jau būna psichologinė įtampa...VTAS003*), „Globėjų kaita“ (*Daugiausia vaikams globėjai (rūpintojai) keičiami, kai juos atsisako globoti (rūpintis) buvę globėjai (rūpintojai) ir vaikas apgyvendinamas vaikų globos namuose VTAS004*) ir nepatenkinami vaikų norai „Lūkesčių nepatenkinimas“ (*Vaikai po adaptacinio laikotarpio globėjų šeimoje nusivilia pačiais globėjais VTAS001*) ir „Artimų santykių nebūvimas“ (*Paprastai vaikas puoselėja svajonę sugrįžti pas tėvus, o tai trukdo užmegzti naujus artimus ryšius su globėjais VTAS002*).

Sekančiais klausimais „*Kokius sunkumus globėjai patiria augindami globojamą vaiką (-us)?*“ ir „*Papasakokite šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?*“ norėta sužinoti ar ekspertai susiduria su sunkumais, kuriuos išskiria ir globojanti šeima ir išanalizuoti problemas susijusias su vaiko globa. Atlikus interviu teksto analizę, išskirtos kategorijos: „Netinkamas elgesys“ (trys subkategorijos), „Nesusikalbėjimas“ (trys subkategorijos) bei „Globėjų kontrolė“ (viena subkategorija) (žr. 9 priedo 17 lentelę).

Siekiant atskleisti vaikų globos nutraukimą globėjų šeimoje, remtasi ekspertų teiginiais. Tyrimo metu domėtasi kokios šeimoje dažniausiai buvo kylančios problemos, konfliktai. Išskirtos trys kategorijos „Netinkamas elgesys“ ir jos subkategorijos „Ignoruoja“ turinys atskleidžia, kad kai visiškai su vaiku nebesusitvarko kyla konfliktai (*...vaikas visiškai ignoruoja jų prašymus, reikalavimus...VTAS002*), blogėjantys santykiai šeimoje „neklauso“ (*...bėgioja iš pamokų...VTAS003*) bei vaiko elgesio problemos „žalingi įpročiai“ (*melavimas...VTAS001*).

Kita taip pat reikšminga kategorija „Nesusikalbėjimas“ ir jos trys subkategorijos „Artimo ryšio nebebūvimas“ globėjams sunkiausias yra vaiko paauglystės laikotarpis, šiame laikotarpyje (*užmegzti ir palaikyti artimus, pasitikėjimu grįstus tarpusavio santykius yra sunku VTAS002*),

sunkumai kyla jei neatsižvelgia į vaiką „Realybės nesuvokimas“ (...neatsižvelgia į globojamo vaiko tikrąjį išsivystymo laipsnį, o į vaiką žiūri kuris atitiktų jo raidai atitinkantį amžių VTAS001) ir „Individualumo siekis“ paaugliai, ieškodami savęs, siekdami individualumo, (dažnai eksperimentuoja su savo išvaizda VTAS003), kartais pasirinkdami suaugusiuosius šokiruojančius rūbus, šukuosenas, makiažą, aksesuarus.

Mažiau reikšminga kategorija „Globėjų kontrolė“ su subkategorija „Noras įsakinėti“ konfliktai kyla kai globėjai (nori kuo geriau atlikti savo pareigas auklėjant vaiką VTAS004), kiek įmanoma kontroliuoti vaiko elgesį, jo gyvenimą, tokiu būdu globėjai persistengia ir ta kontrolė nepatinka globojamam vaikui.

Pateikus ekspertams klausimą „Kokie būdavo lemiami įvykiai įtakoję vaiko apsisprendimą nutraukti globą?“. Grupuojant ekspertų atsakymus išskirtos keturios kategorijos „Reiklumas“, „Netinkamas elgesys“, „Kaita“ ir „Išskirtinumo ieškojimas“.

21 lentelė

Lėmę įvykiai nutraukti globą

Kategorija	Irodantys teiginiai
Reiklumas	„...per griežti reikalavimai namuose“ (VTAS004). „Dėl kontrolės ir priešgyniavimų su vaiku“ (VTAS003).
Netinkamas elgesys	„...dėl pavartoto fizinio smurto...“ (VTAS002).
Kaita	„Dažnai vaikams keičiami globėjai“. (VTAS002).
Išskirtinumo ieškojimas	„...pradedama ieškoti skirtumų auklėjimo, dėmesio, motyvacijos srityse...“ (VTAS001). „Globotiniai ieško savęs...“ (VTAS003).

Siekiant atskleisti vaikų globos nutraukimą globėjų šeimoje, buvo išskirtos šios kategorijos: „Reiklumas“ (...per griežti reikalavimai namuose VTAS004), „Netinkamas elgesys“ (...dėl pavartoto fizinio smurto...VTAS002), „Kaita“ (Dažnai vaikams keičiami globėjai VTAS002) ir „Išskirtinumo ieškojimas“ globotiniai (pradedama ieškoti skirtumų auklėjimo, dėmesio, motyvacijos srityse VTAS001) tokiose šeimose, kur globėjai turi ne tik globėją, bet ir savo biologinį vaiką. (Globotiniai ieško savęs VTAS003), o tai gali nepatikti globėjams, tada atsiranda bendrų interesų nesutapimai.

Siekiant objektyviai atlikti analizę, kodėl vaikai atsisako globos, buvo kalbėta ne tik su vaikais ir jų buvusiais globėjais, tačiau ir su ekspertais (Vaikų teisių apsaugos specialistais), jų palyginamoji tyrimo analizė pateikta 22 lentelėje.

Globos nutraukimo priežasčių vertinimas

Kategorijos	Kategorijos	Irodantys teiginiai
Buvusių globėjų patirtys	Globėjo liga	„Globą nutraukiau dėl savo sunkios ligos...“ (I1)
	Vaiko apsisprendimas	„Tai buvo jos (15,8 metų) apsisprendimas išeiti iš mūsų namų...“ (I2) „Mergaitė išsakė norą grįžti į globos namus,... Pagrindinis motyvas „aš nebenoriu čia gyventi“ to ir užteko.“ (I3) „...teigė mums „kad nebenoriu čia gyventi, kad nori sugrįžti atgal į globos namus...“ (I4) „...ji atsisakė mūsų globos...“ (I5)
Buvusių globotinių patirtys	Nuolatiniai nurodinėjimai	„Vieną dieną pasakiau, kad man jau gana tų nurodymų“. (I01)
	Globėjų elgesys	„Po paskutinių vagysčių ji mane apšaukė, ji bandė mane supurtyti, nes vagystės nesiliovė.“ (I04)
	Globėjos sveikata	„Jos sveikata nebeleido tenkinti mano norų.“ (I02)
	Artimųjų ilgesys	Norėjau būti su sese, jos labai pasiilgau... (I03)
VTAS patirtys	Psichologinė įtampa	„Namuose jau būna psichologinė įtampa...“ (VTAS003).
	Globėjų kaita	„...gyventi buvusioje šeimoje vaikui jau būna sunku“ (VTAS003).
		„...atsisako globoti (rūpintis) buvę globėjai“ (VTAS004). „Dažnai vaikams keičiami globėjai“. (VTAS002).
	Lūkesčių nepatenkinimas	„...nusivilia pačiais globėjais“(VTAS001).
	Santykių nebūvimas	„...puoselėja svajonę sugrįžti pas tėvus...“ (VTAS002).
	Reiklumas	„...per griežti reikalavimai namuose“ (VTAS004). „Dėl kontrolės ir priešgyniavimų su vaiku“ (VTAS003).
	Netinkamas elgesys	„...dėl pavartoto fizinio smurto...“ (VTAS002).
Išskirtinumo ieškojimas	...pradeda ieškoti skirtumų auklėjimo, dėmesio, motyvacijos srityse...“ (VTAS001). „Globotiniai ieško savęs...“ (VTAS003).	

Visų trijų tyrimo grupių buvo paprašyta išsakyti savo vertinimus apie vaiko globos nutraukimą. Apdorojus turinio analizę galima teigti, kad pagrindinės globos nutraukimo priežastys kurios sutampa su vaikais ir ekspertais, tai - globėjų griežta kontrolė bei grubus globėjų elgesys.

Didelė ekspertų (Vaikų teisių apsaugos specialistų) darbo patirtis parodo, kad yra ir tokių globos nutraukimo priežasčių kurių nepaminėjo nei tyrime dalyvavę globėjai, nei globotiniai. Esminiai teiginiai: globos metu esanti psichologinė įtampa, per didelė globėjų kaita, nes vaikai nepritampa globėjų šeimose, taip pat nusivilia pačiais globėjais, nes neleidžia „ieškoti“ savęs. Tuo aspektu vaikai pradeda ieškoti skirtumų globėjų šeimose tarp jų biologinių vaikų ir savęs.

Tyrimo analizė atskleidė, kad globėjų, vaikų ir ekspertų teiginiai sutapo dėl stipraus kraujo ryšio, todėl patys vaikai atsisako globos globėjų šeimose. Atliktas tyrimas parodė, kad būtent dėl šitų išvardintų priežasčių vaikai vėl patenka į globos įstaigas.

Išvados

1. Apžvelgiant literatūrą apie tėvų globos netekusių vaikų socializacijos ypatybes, galima teigti, kad vaikai atkeliaujantys į kitą gyvenamą aplinką su savimi atsineša perimtus vaidmenis ir požiūrius iš pirmosios savo aplinkos. Vaikai netekę tėvų globos tampa labiau priklausomi, agresyvesni, reiklesni. Jų vystymasis turi daugybę neigiamų ypatumų, paveldėtų iš negatyvios tėvų patirties, kurie sunkina socializaciją. Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro vaiko šeima. Gyvenimas nepalankiomis sąlygomis vaikus ne tik užgrūdina emociškai, bet ir palaužia bei įskaudina. Todėl šeima – vienas esminių vaiko socializacijos veiksnių, padedančių įsilieti į visuomenę ir perimti jos socialines ir dorovines vertybes. Mokslinės literatūros analizė atskleidė kad vaikui, netekusiame tėvų globos, globėjų šeima išlieka vienu iš tinkamų auklėjimo, ugdymo, lavinimo, gerų emocinių santykių pagrindu ir vertybe. Todėl šeimai, kuri prisiėmė atsakomybę globoti vaiką, tenka didelis vaidmuo vaiko gyvenime. Tai ne tik atsakomybės prisiėmimas, bet ir tam tikrų socialinių-educacinių funkcijų vykdymas. Išskiriamos pagrindinės globėjų funkcijos: bendrųjų žmogiškųjų, specialiųjų poreikių bei – socioeducacinių ir ugdomųjų. Be šitų išvardintų funkcijų globėjas dar atlieka vaikams terapinę pagalbą, suteikia reikalingą specialistų pagalbą. Globėjai taip pat atlieka prevencinę funkciją. Tačiau globos metu globėjai ne tik atlieka savo funkcijas, bet ir susiduria su įvairiausiais sunkumais. Sunkumai kyla dėl globojamo vaiko paauglystės, sprendžiant psichologines ir elgesio problemas. Problemos dėl sudėtingų ryšių su globotinio tėvais. Moralinės paramos trūkumo, konsultacijų trūkumo globos metu, žemas globotinių psichinis išsivystymas, globotinių praeitis, pedagoginių bei psichologinių žinių, reikalingų vaikų auklėjimui stygius. Globėjams stinga ne tik paslaugų sistemos, bet ir mokymų, individualių specialistų konsultacijų globos metu. Todėl iš globos įstaigų paimti vaikai neretai vėl į jas grįžta.

2. Remiantis tyrimo rezultatų analize galima teigti, kad, pokyčius vykstančius šeimoje, pradėjus globoti vaiką galime identifikuoti tokius: tai atsirado naujos pareigos, didesnė atsakomybė (reikėdavo anksčiau keltis, pusryčius ruošti, į mokyklą vežti, padėti ruošti namų darbus), globėjų šeimoje atsirado nerimo (siekiant kuo geriau sutarti su vaiku), pasikeitė požiūris į šeimą - tai globėjo kaip asmens atsakomybės prisiėmimas už kitą asmenį, naujų įgūdžių auginant vaiką ugdymas ir formavimas, domėjimasis vaiko ugdymu, sveikata. Informantai įvardijo šeimos tarpusavio santykių pablogėjimą (atsirado piktumas, barniai, nesutarimai tarp visų šeimos narių). Pradėjus globoti vaiką, emocinė šeimos aplinka tapo vis įtemptesnė (kiekviena diena tapo vis įtemptesnė).

3. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad sunkumai su kuriais susiduria globojanti šeima ir jos globojamas vaikas yra įvairūs. Globėjo įvardinami tokie sunkumai: tai - paauglystės tarpsnio

sąlygoti pokyčiai, (vaiko ligos, mokymosi sunkumai, pamokų nelankymas, bendravimo sunkumai), elgesio problemos (vaiko vagystės, nepaklusnumas, valios stoka, melavimas), globėjai stengiasi globojamus vaikus, apsaugoti nuo psichotropinių medžiagų vartojimo. Tačiau tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalyvavusių tiriamųjų sunkumai globojant vaiką kilo ir dėl globėjų dirbamo darbo vaikų globos namuose. (Darbe taikyti darbo metodai su vaikais taikomi ir namie). Taip pat tyrimo dalyviai globojant vaiką susidūrė su visuomenės nuostata (visuomenės neigiamas požiūris apie gaunamus pinigus 520 Lt.) tai įvardina, kaip privalumą atsiskaityti visuomenei. Paašškėjo, kad tie globėjai, kurie kreipėsi į specialistus pagalbos globos metu jokios negavo (realios pagalbos nėra nei iš Vaikų teisių apsaugos specialistų, nei iš psichologų, su vaiko problemomis palieki vienas).

Remiantis tyrimo rezultatų analize galima apibūdinti sunkumus su kuriais susiduria globojamas vaikas: konfliktai kyla dėl melo, globojami vaikai vengia sakyti tiesą globėjams, taip pat dėl netinkamų draugų pasirinkimo, dėl negrįžimo naktimis namo, dėl aprangos stiliaus. Taip pat konfliktai tarp globėjų ir globojamo vaiko kildavo dėl nuolatinės netvarkos ir svarbiausia dėl globėjų griežtos kontrolės. Vaikus erzina tai, kad viską reikia daryti pagal dienos režimą: pareiti namo laiku, daryti pamokas, tvarkysis, lankyti būrelius ir t.t.

4. Pagrindinės priežastys, lėmusios vaiko apsisprendimą nutraukti globą buvo: nuolatiniai globėjų nurodinėjimai, vaikus piktino, kai jiems buvo pasakoma kada ir ką daryti, taip pat globėjų grubus elgesys, (vaikai negali pakeisti kai ant jų šaukiama ar jie yra supurtomi). Tyrimas atskleidė, kad globos nutraukimą lėmė ir artimųjų ilgesys (begalinis noras būti su savo seserimis ir broliais). Vaikai gyvenantys globėjų šeimose tikisi, kad globos įtaigoje yra daugiau laisvės, labiau paisoma jų norų, jie žino savo teises ir yra garantuoti, kad ant jų niekas negali šaukti, mušti, kad ir ką padarytų.

Kaip rodo atsakymų analizė, vaikai nutraukia globą dėl to, kad nebenori gyventi globėjų šeimoje (išsakė norą grįžti į globos namus). Vaikams nepatinka namų griežtos taisyklės, nuolatinė kontrolė, kad jų tokį apsisprendimą lėmė netinkami draugai, kerštas sužinojus, kad yra globojami, taip pat įtakos turėjo ir globos namuose likę gyventi broliai ir seserys.

Kaip rodo ekspertų atsakymų analizė, galima teigti, kad vaikai globos atsisako dėl psichologinės įtampos globėjų šeimoje. Vaikai nusivilia globėjais ir paprastai puoselėja svajonę sugrįžti pas tėvus. Tyrimas atskleidė, kad vaikai atsisako globos kai iš viso nebebūna gerų santykių, psichologinio ryšio, nebėra jokio tarpusavio sutarimo tarp globėjų. Kita priežastis kai globėjai nori kuo geriau atlikti savo pareigas auklėjant vaiką. Kelia pavojų perdėtas noras siekti tobulybės bei kontroliuoti vaiko elgesį ir gyvenimą, ta kontrolė nepatinka globojamam vaikui. Dažnai vaikai atsisako globėjų dėl pavartoto fizinio smurto. Vaikų nuomone per griežti reikalavimai namuose.

Rekomendacijos

Globėjams, auginantiems netekusių tėvų globos vaikus:

1. Tyrimas rodo, kad svarbu išklausti globėjų kursus, kad mokymuose šeimos dalyvautų iki globos, o ne tada, kai vaikas jau auga jų namuose. Priešingu atveju šeimos nėra pasirengusios globojimo iššūkiams.
2. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog vienas svarbesnių sėkmingo globojimo garantų – tai atviras kalbėjimas su vaiku apie jo kilmę bei praeitį.
3. Šeimos auginančios vaikus susiduria su tam tikrais sunkumais auginant ir auklėjant globojamus vaikus, dalis šeimų nėra linkusios ieškoti specialistų pagalbos ir ją priimti, tada bando spręsti patys tarp savo šeimos narių ar artimų giminių, kai kurios bando neigti arba ignoruoti egzistuojančias problemas. Negavusios pagalbos nuo pat pradžių, nusivylusios daugelio specialistų reakcijomis, neprofesionalumu, kai kurios globėjų šeimos tampa pasyvios arba net priešiškos galimai pagalbai.

Vaikų teisių apsaugos specialistams, dirbantiems su šeimomis, globojančiomis vaikus:

4. Atliktų tyrimų rezultatais galima teigti, kad reikalingas sistemingas ir produktyvus socialinis darbas su globėjų šeimomis, globėjai lieka nepatenkinti dabartiniu bendravimu, kai yra kreipiamasi į specialistus, prašant pagalbos, o jų net neišklausoma.
5. Specialistai turi keisti savo stereotipines nuostatas į globojančios šeimos problemas ir bendraujant su globėjų šeimomis taikyti konstruktyvius problemų sprendimo būdus.
6. Specialistų propagavimo veikla turi atitikti tikslus – o ne remtis vienu teiginiu, kad „vaikams trūksta meilės“.

Literatūra

1. Aramavičiūtė, V., (2009). Šiuolaikinio žmogaus socializacija Juozo Vaitkevičiaus socialinėje pedagogikoje. Vilnius.
2. Armanavičiūtė, V., Martišauskienė E. (2004). Ryškesni paauglių ir jaunuolių socializacijos ypatumai.
3. Bitinas, B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Kronta. ISBN 9955-595-92-2.
4. Bankauskienė, J., Staskevičienė, V., Jagelavičius, A., (2003). Vaikus globojanti šeima: patirtis, problemos, perspektyvos. Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas., Nr. 2 (47).
5. Barth, R., (2002). Outcomes of Adoption and what they tell us about designing Adoption Services. Adoption Quaterly. New York: Oxford University press.
6. Berns, R. M., (2009). Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
7. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda.
8. Braslauskienė, R. (2000). Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose. Disertacijos santrauka. Klaipėda.
9. Braslauskienė, R. (2002). Įvaikinimas Lietuvoje: situacija ir nuostatos. Socialinis darbas. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
10. Braslauskienė, R., (2002) Pedagogika. Mokslo darbai. Vaikų globos namų auklėtinių socialinis- kognityvinis patyrimas: problemos, sunkumai, sprendimai.
11. Cairns K. (2002). Attachment, Trauma and Resilience: Therapeutic Caring for Children. British Association for Adoption and Fosterig (BAAF).
12. Čepukienė, V., Pakronis, R. (2008). Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio ir socialinio funkcionavimo sunkumus lemiantys veiksniai: asmenybės savybių ir gyvenimo globos namuose ypatumų sąveika. Kaunas.
13. Deveikienė, D., Giedrimas, Z., Lingienė, A., (2011). Pakeliui į tėvystę: Praktinė patirtis įgyvendinant globėjų ir įtėvių rengimo programą. Vilnius.
14. Girdzijauskienė, S. (2006). Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius.
15. Gudonis, V., Butkutė, I., Samašonok K. (2008). globos namų auklėtinių ir paauglių, gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumai. Šiauliai.
16. Goštautas, A., Pakronis, P., Čepulienė, V., Pilkauskienė, I. (2005). Bendravimo ugdymo priemonių efektyvumas dirbant su vaikų globos namuose auklėtiniais. Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Vilnius.

17. Indrašienė, V., Kvieskienė, G. (2008). Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose: metodinė priemonė. Vilnius: Lodvila ir darbo ministerija.
18. Jakobi, A. (2005). Identiteto formavimasis. Vaiko globa. (Sud.) Ch. R. Mathiasen, E.
19. Joneliūnienė, L. (2010). Perėjimas iš šeimos į vaikų globos namus: vaiko patirtis. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
20. Jovaiša, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas.
21. Juodaitytė, A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius.
22. Juodraitis, A. (2002). Probleminio elgesio nepilnamečių socializacijos prielaidų kintamosios. Vilnius: Pedagogika.
23. Juodraitis, A. (2004). Asmenybės adaptacija. Kintamųjų sąveika. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
24. Justickis, V., Valickas, G. (2000). Šeimos psichoterapija ir komunikacijos procesų šeimoje sutrikimas.
25. JT Vaiko teisių konvencija. (1996). Vilnius.
26. Kabasinskaitė, D. Nacionalinė koordinatorė (2004). Quality4Children Standartai: vaiko globa Europoje. www.quality4children.info
27. Kaffemanas, R., (2004). Globos institucijų ugdytinių vertybinės socializacijos bruožai. Šiauliai.
28. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.
29. Kvieskienė, G. (2003). Deviantinis elgesys/ Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius
30. Kvieskienė, G., Indrašienė, V. (2008). Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose. Vilnius.
31. Kvieskienė, G., Indrašienė, V. (2008). Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose. Vilnius.
32. Leliūgienė, I. (2003). Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija
33. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, (2000). Trečioji knyga XVIII skyrius (Nr. 74-2262).
34. Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatymas, (1998) m. kovo 24 d. Nr. VIII-674. Vilnius. <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=95CFDA30-A9C8-432C-85A5-1A3930C74FBB> (žiūrėta 2012-03-27).
35. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos Pagrindų įstatymas, (1996) m. kovo 14 d. Nr. I-1234. Vilnius. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26397 (žiūrėta 2012-03-27).

36. Lietuvos statistikos departamentas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1878> (žiūrėta 2012-12-08).
37. Liobikienė, T. N., Radvilienė, K. (2009). Įvaikintųjų tėvų socialinės paramos poreikis. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai.
38. Litvinienė, J. (2002). Šeima – vaiko ugdymo institucija. Klaipėda.
39. Laurinaitis, E. (2008). Depresija iš arti//bionalija., Nr.2(23).
40. Leonavičiaus, V., Norkaus, Z., Tereškinas, A. (2005). Sociologijos teorijos: vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
41. Luobikienė, I. (2000). Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. Kaunas: Technologija.
42. Mirončikienė, E. (2003). Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga. Vilnius: Mūsų saulužė.
43. Nasvytienė, D. (2005). Vaikų elgesio ir emocinės problemos. Vilnius.
44. Pabedinskienė, R. (2003). Vaiko globos teorija ir organizavimo aspektai.
45. Pileckaitė-Markovienė, M.; Lazdauskas, T. (2007). Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
46. Pileckaitė-Markovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
47. Pivorienė, R. V., Šablevičienė, J. (2011). Pamištos šeimos. Europos sąjungos giminaičių globėjų projektas. Rekomendacijos globėjams. Lietuvos projektą įgyvendina asociacija „Mentor Lietuva“. <http://www.mentor.lt/upload/medialibrary/1af/1af497e951d26f5b571de25e02fe51e8.pdf> (žiūrėta 2012-08-07).
48. Radvilienė, K. (2005). Kaip kalbėti apie įvaikinimą su jūsų įvaikintu vaiku. Kaunas: Vaikų gerovės centras „Pastogė“.
49. Radzevičienė, L. (1999). Socialinio pedagogo vaidmuo vaikų globos ir ugdymo įstaigose. Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos. Mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai.
50. Raudeliūnaitė, R., Urbikaitė, J. (2011). Vaikų globos šeimose ypatumai. Vilnius.
51. Rupkuvienė, S. (2008). Empiriniai socioedukaciniai tyrimai. Mokymosi motyvacijos ir vaikų globos namų ugdytinių problemos. Vilnius.
52. Raidos ir pedagoginė psichologija. <http://mentos1400.blogas.lt/psicho-raida-38.html>.
53. Sakalauskas, G. (2000). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius.
54. Samoškaitė, D. (2001). Laikinių globėjų vaidmuo, teikiant socialinę pagalbą vaiko tėvams: magistro diplominis darbas. VDU, Socialinio darbo institutas.

55. Snieškienė, D. (2001). Vaikus globojančios šeimos samprata. Filosofija. Sociologija.
56. Snieškienė, D., Bagdonaitė-Stelmokienė, R. (2011). Biologinių vaikų patirtis šeimoje, globojančioje ne giminaičius vaikus. Šeimos perspektyva. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai.
57. Snieškienė, D., (2002). Vaikų globa šeimose kaip socialinis veiksmas. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
58. Staskevičienė, V. Bankauskienė, N., Jagelavičius, A., (2003). Vaikus globojanti šeima: patirtis, problemos, perspektyvos. Kaunas.
59. Staskevičienė, V., Bankauskienė, N. (2009). Vaikus globojančios šeimos edukacinės veiklos požymiai: Lietuvos atvejis. visuomenės jautrumo problemos ir jų pasekmės.
60. Stelmokienė, R. B., Snieškienė, D., (2011). Biologinių vaikų patirtis šeimoje, globojančioje ne giminaičius vaikus.
61. Urbikaitė, J., Raudeliūnaitė, R. (2011). Vaikų globos šeimose ypatumai. Vilnius.
62. Vaiko globos organizavimo nuostatai. (2002). Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. nutarimu Nr.405.
63. Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija (2007). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/istatymu/skrynele/strategijos/vaiko_globos_rupybos_sistemos_reorganizavimo_strategija/ (žiūrėta 2012-12-10).
64. Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose (2006). Žmogaus teisių stebėjimo institutas <http://www.hrmi.lt/leidinys/3/> (žiūrėta 2012-12-08).
65. Vaitkevičius, J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius.
66. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Nr. 31
67. Vyšniauskienė, D., Minkutė, R. (2008). Socialinės veiklos profesinė etika. Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija.
68. Vosylienė, E. (2009). Socioedukacinis darbas su vaiku. Baltos lankos.
69. Zambacevičienė, E. P., Dapkevičienė, V., Stonienė, S. (2007). Seimose ir vaikų globos namuose gyvenančių vaikų savęs vertinimo ypatumai. Mokytojų ugdymas. Nr. 9, ŠU
70. Žalimienė, L. (2007). Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas. Vilnius.
71. Žydžiūnaitė, V., Šivickytė, A. (2008). Laikinių globėjų patirtys bendraujant su globojamo vaiko tėvais. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai.
72. Žukauskienė, R., Leiputė, O. (2002). Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai. Vilnius.

Summary

The work carried out theoretical children living in foster homes and their former patrons retrospective analysis. Interview survey method was used to study nursing home children and their former patrons experience to reveal the socio-educational reasons and causes for termination. We carried the qualitative content analysis.

The study involves 13 subjects: 5 patrons for children, 4 children who were looked after by patrons, and 4 experts (Child Protection specialists).

The empirical part investigates changes within the family, when starting to look after a child, difficulties that family face and has to go through., children who live in foster homes and their ex patrons and Child protection specialists highlighted reasons for terminating child care.

The main empirical findings:

1. When looking after child in foster family the findings revealed that family face more responsibility, anxiety, new responsibilities ,attitudes towards the family has changed , a new child-raising skills training and formation, interest in children's education, and health. The informants identified when taking care of the child, family relationships aggravation and tension.

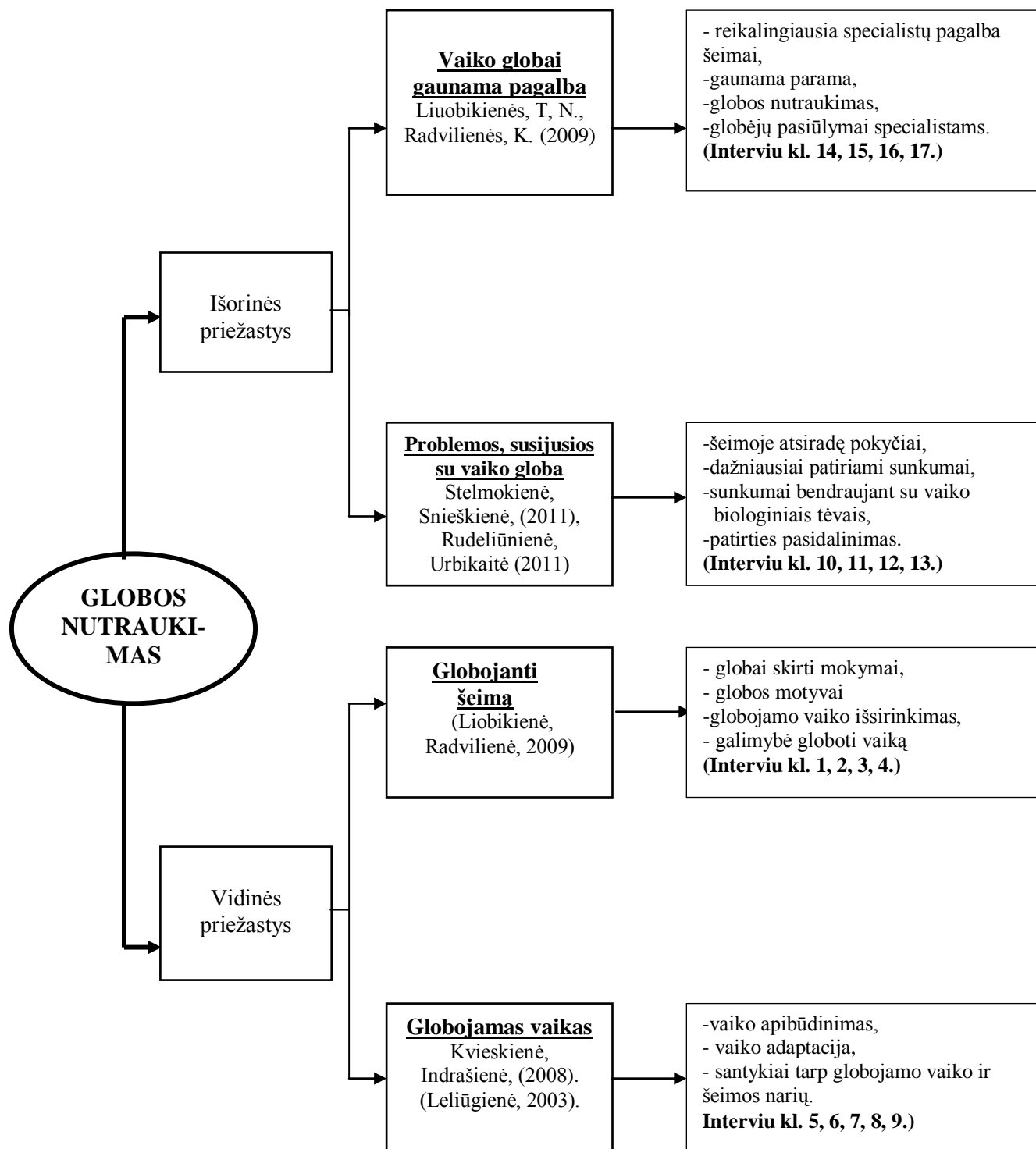
2. Patrons who were fostering a child often faced with the teenage stage of change, patrons busy diary and negative public attitudes. It turned out, that those patrons, who have asked professionals for support were turned down and they haven't received any support. The difficulties faced by the child while looked after patron raised from patrons stricked control.

3. The main reasons given for the child's determination to terminate the guardianship were: permanent patrons direction, rude behavior, and longing for loved ones. Children living with foster families hope that the custody hypothesis is more freedom, more respect for their wishes, they know their rights and their awareness that no one can shout, beat in any case. As shown by analysis, children terminate their guardianship due to the fact that they no longer want to live in a foster family (expressed desire to return to the care home). As shown by the expert answer analysis, it can be said, that the children refuse to live with foster family because of the psychological stress from their fosters. Children become frustrated by their patrons and generally have a dream to come back to their parents, as well as once a good relationship is over, there is no mutual agreement between the patron and the child specially when patrons are willing to control child's behavior and their life. Children often refuse to live with their patrons because of strict requirements and administered physical violence against them.

Key words: child custody, guardianship forms, guardianship types of patrons functions, difficulties arising from the care, custody reasons for termination, foster families living children, children's experiences, patron experience.

Priedai

OPERACIONALIZACIJA

INTERVIU KLAUSIMAI BUVUSIEMS GLOBĖJAMS

Demografiniai klausimai

Papasakoti apie save, kiek JUMS buvo metų kai pradėjote globoti vaiką?

Kiek vaikų globojote?

Kokio amžiaus pasiėmėte globoti vaiką ir kiek metų globojote?

Koks buvo šeimos giminystės ryšys su globojamu vaiku?

I. Globojanti šeima

1. Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?
2. Kokie motyvai paskatino imtis vaiko globos?
3. Dalyvavote globos skirtuose mokymuose?
4. Papasakokite kaip išsirinkote globojamą vaiką? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globai? procesą išvardinkite privalumus ir trūkumus?

II. Globojamas vaikas

5. Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą, pomėgius.
6. Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų.
7. Vaikas pasižymi kokiom nors savybėmis, kurios ryškiai skirtųsi nuo jo bendraamžių? Kokiomis?
8. Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?
9. Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-ų) ir jūsų šeimos narių?

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

10. Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką (-us)
11. Kokius sunkumus patyrėte augindami globojamą vaiką (-us)?
12. Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?
13. Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?

IV. Vaiko globai gaunama pagalba

14. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?
15. Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos.
16. Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?

INTERVIU KLAUSIMAI BUVUSIEMS GLOBOTINIAMS

Demografiniai klausimai

Kur gyvenai iki globos naujoje šeimoje?

Iš kokios šeimos tu esi?

Kiek buvo tau metų kai pradėjai gyventi globėjų šeimoje?

Kiek laiko gyvenai globėjų šeimoje?

I. Globojamas vaikas

1. Papasakok, kaip patekai į globėjų šeimą, tu išsirinkai juos, ar jie tave
2. Kokias emocijas sukėlė pirmas išpūdis globėjų šeimoje?
3. Kas labiausiai tave tenkino globėjų šeimoje?
4. Kuo labiausiai ilgėjaisi gyvendamas globėjų šeimoje?
5. Su kuo bendravai gyvendamas globėjų šeimoje iš savo šeimos narių?

II. Globojanti šeima

6. Kaip tave priėmė globėjų šeima, kaip sekėsi bendrauti?
7. Kaip vertintum dešimties balų sistema gaunamą globėjų namuose dėmesį?
8. Tavęs atsiklausia ir tariasi kokios aprangos tu norėtum?
9. Kokios globėjų šeimoje būdavo taisyklės, ribos?

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

10. Papasakok šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?
11. Kokios globėjų savybės tave labiausiai erzino?
12. Kas pirma pareiškė nepasitenkinimą?
13. Koks buvo lemiamas įvykis įtakojęs tavo apsisprendimą nutraukti globą?
14. Įvardink argumentus, kuo geriau tau globos namuose?
15. Ką pasiūlytum globėjams kurie nori globoti vaikus?

EKSPERTAMS (VAIKŲ TEISIŲ APSAUGOS SPECIALISTAMS) KLAUSIMAI

Demografiniai klausimai

Pareigybinė padėtis

Mokslinis laipsnis

Darbo stažas

I. Globojanti šeima

1. Kokie motyvai skatina globėjus globoti vaiką?

II. Vaiko globai gaunama pagalba

2. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga globėjų šeimai iškilus problemoms?

3. Papasakokite, kodėl vaikai pareiškia norą nutraukti globą?

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

4. Kokius sunkumus globėjai patiria augindami globojamą vaiką (-us)?

5. Papasakokite šeimose kilusius konfliktus, problemas?

6. Kokie būdavo lemiami įvykiai įtakoję vaiko apsisprendimą nutraukti globą?

1 lentelė

Demografinės globėjų charakteristikos

Demografinės detalės	Imtis				
	I1	I2	I3	I4	I5
Amžius pradėjus globoti vaiką	51	31	32	41	28
Išsilavinimas	Spec. vidurinis išsilavinimas	Aukštasis magistro išsilavinimas	Aukštuosius išsilavinimus	Aukštuosius išsilavinimus	Aukštuosius išsilavinimus
Statusas	Išsiskyrusi	Ištekęjusi	Ištekęjusi	Ištekęjusi	Ištekęjusi
Šeimos sudėtis	Išsiskyrusi ir turi pilnametę dukrą	Gyvena santuokoje, bet neturi vaikų	Gyvena santuokoje ir turi vieną paauglę dukterį	Gyvena santuokoje ir turi du pilnamečius vaikus	Gyvena santuokoje, bet neturi vaikų
Globojamų vaikų skaičius	Vienas vaikas	Vienas vaikas	Vienas vaikas	Vienas vaikas	Vienas vaikas
Globėjo lytis	Mergaitė	Mergaitė	Mergaitė	Mergaitė	Mergaitė
Globojamo vaiko amžius, patekus į šeimą	4 metukų	4 mėnesių	5 metų	6 metų	2 savaitių
Globojamo vaiko trukmė Jūsų šeimoje	5 metus	Beveik 16 metų	6 metus	2 metus	Beveik 16 metų
Giminystės ryšys	Giminystės saitai nesiejo	Giminystės saitai nesiejo	Giminystės saitai nesiejo	Giminystės saitai nesiejo	Giminystės saitai nesiejo

2 lentelė

Demografinės globotinių charakteristikos

Demografinės detalės	Imtis			
	I01	I02	I03	I04
Gyvenimas iki globos	Iš kūdikių globos namų	Iš globos namų	Iš globos namų	Iš globos namų
Amžius iki globos	4 mėnesių	4 metukų	6 metų	5 metų
Laikotarpis globėjų šeimoje	Beveik 16 metų	5 metus	2 metus	6 metus
Iniciatyva nutraukti globą	Vaiko iniciatyva	Globėjo iniciatyva	Vaiko iniciatyva	Vaiko iniciatyva
Biologinės šeimos padėtis	Mama narkomanė, tėvo nepažįsta	Tėvai geriantys. Šiuo metu mama gyvena užsienyje	Abu tėvai geriantys	Abu tėvai geriantys

3 lentelė

Demografinės ekspertų (Vaikų teisių apsaugos specialistai) charakteristikos

Demografinės detalės	Imtis			
	VTAS001	VTAS002	VTAS003	VTAS004
Pareigybinė padėtis	Vyr. specialistas	Vyr. specialistas	Vyr. specialistas	Vyr. specialistas
Mokslinis laipsnis	magistras	bakalauras	magistras	magistras
Darbo stažas	11 metų	15 metų	8 metai	10 metų

INTERVIU SU GLOBĖJA PROTOKOLAS NR. 1

Kodas: I1

Demografiniai klausimai**Papasakoti apie save**

Šiuo metu gyvenu viena vyro neturiu, vienintelė duktė jau užaugo ir turi savo šeimą. Šiuo metu man jau yra 60 m., turiu Spec. vidurinį išsilavinimą, visada labai mylėjau vaikus. Tačiau, kai pati savo vaiką užauginau tas noras vėl aplankė turėti mergaitę, kuria galėčiau rūpintis, tad labai norėjosi savo meilę atiduoti našlaičiui vaikui. Visada jiems jausdavau begalinį gailestį.

Kiek vaikų globojote?

Vieną vaiką.

Kokio amžiaus pasiėmėte globoti vaiką ir kiek metų globojote?

Kai mergaitę pasiėmiau globoti jai jau buvo 4 metukai ir globojau iki 9 m.

Koks buvo šeimos giminystės ryšys su globojamu vaiku?

Nebuvo giminystės ryšio mergaitė man buvo visiškai svetima.

I. Globojanti šeima**1. Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?**

Galimybė padėti beglobiui vaikui užaugti šeimos aplinkoje. Man vaikai visada labai daug reiškė, o ypač jutau begalinį gailestį nuskriaustiems vaikams. Buvo begalinis noras jiems padėti, jais rūpintis, tad šitam vaikui visa tai ir stengiausi suteikti. Manau ji tai ką gavo iš manęs yra patenkinta, nes stengiausi, kad nieko netrūktų.

2. Kokie motyvai paskatino imtis vaiko globos?

Visada norėjau globoti vaiką iš globos namų, suteikti jam pagalbą, paramą, suteikti galimybę augti šeimos aplinkoje. Pilnametei dukrai išvykus gyventi atskirai, šis noras ypač sustiprėjo, todėl nusprendžiau kreiptis į vaiko teisių apsaugos tarnybą, kad suteiktų leidimą globoti mažą mergaitę savaitgaliais, švenčių, atostogų dienomis. Į mano prašymą buvo atsižvelgta ir leista per visas vasaros atostogas globoti keturių metų mergaitę. Mums apsipratus vienai su kita, nusprendžiau formaliai tapti mergaitės globėja ir nuolatinei globoti ją savo šeimoje.

3. Dalyvavote globos skirtuose mokymuose? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globai procesą išvardinkite privalumus ir trūkumus?

Nedalyvavau jokiuose mokymuose, tačiau galvoju, kad mokymai, susiję su vaiko globa būtų reikalingi ir naudingi.

4. Papasakokite kaip išsirinkote globojamą vaiką?

Globojamą vaiką išsirinkau atėjusi į globos namus. Man atėjus į įstaigą prie manęs labai greitai „prilipo“ viena simpatiška mergaitė. Šis vaikas iš karto mane sužavėjo, kadangi mergaitė buvo lipšni, tad ir aš labai greit prie jos prisirišau. Vaiką išsirinkti man nebuvo sunku.

II. Globojamas vaikas

5. Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą, pomėgius.

Mergaitė buvo labai draugiška, lipšni, paslaugi, greitai prisirišanti prie žmonių. Sunkiai sekėsi mokslai, nes neturėjo motyvacijos mokytis, neretai meluodavo, neklausydavo. Nuolat mergaitė norėjo gražių rūbų, naujų žaislų. Tikėjausi, kad viskas bus daug lengviau, paprasčiau, kad mergaitė bus labiau sugyvenamo charakterio, paklusnesnė. Su vaiko istorija, jo patekimo į globos namus priežastimis buvau supažindinta. Gyvenant mergaitę pas mane jokių nusiskundimų ar priekaištų iš jos pusės negirdėjau, visada į mane kreipdavosi mama, nors žinojo, kad nesu tikroji mama. Tad manau, kad vaikas buvo laimingas augdamas mano priežiūroje. Tačiau prasidėjus paauglystės periodui pradėjo lysti vaiko principai, atsisakymai, melavimai. Tai sunkino mūsų bendravimą. Laisvu metu ji mėgo siuvinėti ir mums dovanoti savo darbelius.

6. Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų.

Mergaitei labai sunkiai sekėsi mokslai ir jie vis silpnėjo, nebuvo jokios motyvacijos mokytis, tobulėti, sunkiai įsidėmėdavo sakomą informaciją, buvo skurdus žodynas. Tai, kas anksčiau domino, vėliau tapo jau nebesvarbu, neįdomu. Pasidarė vis pasyvesnė. Sunkiai užmegzdavo santykius su svetimais žmonėmis. Kai jai buvo 8 metai, pasidarė sunkiau su ja susikalbėti. Ji visą laiką buvo suirzusi, aikštinga... Vėliau išsiaiškinau, kad apie šiuos metus jos kūne pradėjo keisti hormonai, kūnas pradėjo stambėti. Tai sukėlė mergaitei irzlumą.

7. Vaikas pasižymi kokiom nors savybėm, kurios ryškiai skirtųsi nuo jo bendraamžių?

Kokiomis?

Perdėtu lipšnumu, lengvai, greitai prisirišantis, tačiau nesugebantis išlaikyti ilgalaikių tarpusavio santykių, tiek su suaugusiais, tiek su bendraamžiais.

8. Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?

Stengiausi geriau pažinti vaiką, kad suprasčiau ko ji nori, ko jai reikia. Siekiau su vaiku sutarti, atsižvelgti į jo nuomones, pageidavimus. Mergaitė labai greitai ir lengvai pritapo mano šeimoje, gal todėl, kad buvo maža (4-ių metų amžiaus). Problemos išryškėjo vėliau, baigiant pradinę mokyklą.

9. Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-ų) ir jūsų šeimos narių?

Globos pradžioje labai šilti buvo santykiai tarp manęs ir mergaitės. Šeimoje gyvenome tik aš su globotine. Suaugusi dukra, gyvenanti atskirai, stengėsi, tačiau nelabai gerai sutarė su mano globojama mergaitė. Jai atrodė, kad per daug nusileidžiu, pataikauju jai. Kartais dėl globotinės pašlydavo ir mano su dukra santykiai. Ne visi artimieji ir draugai suprato ir pritarė mano

sprendimui globoti vaiką iš globos namų. Tačiau patys artimiausi žmonės palaikė ir visokeriopai pagelbėjo. Siekiau globotini auklėti demokratiškai, susitariant, atsižvelgiant į jos lūkesčius, poreikius. Savo biologinį vaiką auklėjau griežčiau nei globojamą. Paauglystės metu mergaitė vis išūlėjo, vis daugiau reikalavo, o mano sveikata silpo, tad ne visus jos norus galėjau tenkinti ir tai jai tas nepatiko, todėl pradėjo mergaitė būti grubesnė, mandresnė.

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

10. Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką (-us)?

Atsirado didesnė atsakomybė, naujų pareigų. Padidėjo įtampa, atsirado nerimas, siekiant kuo geriau sutarti su vaiku, suteikti jam kuo palankesnes gyvenimo sąlygas.

11. Kokius sunkumus patyrėte augindami globojamą vaiką (-us)?

Elgesio problemas, vagystes, nepaklusnumą, valios stoką, melavimą. Žinoma ir jos problemas susijusias su sveikata kai pradėjo stambėti.

12. Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?

Mergaitės mama buvo išvykusi uždarbiauti į užsienį, tačiau mes palaikėme artimus ryšius. Ji dažnai paskambindavo mergaitei, kai grįždavo į Lietuvą, aplankydavo dukrą mano namuose, kelis kartus dalyvavo vaiko gimtadienyje ir pan. Nesusidūriau su problemomis, sunkumais bendraujant su vaiko mama.

13. Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?

Iš dalies pasikeitė požiūris į globos namuose gyvenančius vaikus: supratau, kad jų reikia ne tik gailėti, bet ir stengtis mokyti juos kasdieninių, darbinių, asmens higienos, bendravimo įgūdžių...

IV. Vaiko globai gaunama pagalba

14. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?

Bendravau su darželio, mokyklos specialistais. Ieškojau pagalbos giminių, draugų rate. Kol mergaitė buvo maža problemas sekėsi spręsti sklandžiau, galėdavome susitarti, mergaitė manęs labiau klausydavo, atsižvelgdavo į mano nuomonę, paisydavo mano reikalavimų. Sunkumai prasidėjo globotinei ūgtelėjus, neretai kategoriškai atsisakydavo ruošti pamokas, eiti į mokyklą ir pan. Visada žinojau, kad iškilus įvairioms problemoms, sunkumams galiu į šias įstaigas kreiptis pagalbos, tačiau kol auginau mergaitę savo šeimoje jų paslaugomis nesinaudojau.

Parama buvo tik mano bėdos išklausymas, realiai niekas jokios pagalbos nesuteikė, niekas nepadėjo spręsti problemų.

15. Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos.

Globą nutraukiau dėl savo sunkios ligos, kuri trukdė visas jėgas ir laiką skirti globotinės auklėjimui, ugdymui. Aš labai jaudindavausi dėl kiekvieno nesutarimo su globojamu vaiku, o

daktarai man pasakė, kad negaliu jaudintis. Tačiau ir toliau tarp manęs ir mergaitės yra artimas ryšys, mes ir toliau bendraujame.

16. Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?

Kad pasiūlytų bendrauti, dalintis patirtimi su kitomis šeimomis, auginančiomis vaikus iš globos namų. Teiktų kvalifikuotą pagalbą prieš pradėdant globoti svetimą vaiką, ruoštų reikiamus kursus, t.y. šiam atsakingam žingsniui.

INTERVIU SU GLOBĖJA PROTOKOLAS NR. 2

Kodas: I2

Demografiniai klausimai

Papasakoti apie save

Šeima normali: vyras turi aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, aš (mama) edukologijos magistrė. Abu dirbantys. Man yra 48 metai, dirbu darbo biržoje, šiuo metu gyvename dviese su vyru. Savų vaikų negalėjome turėti, todėl ir nusprendėme globoti vieną mergaitę.

Kiek vaikų globojote?

Vieną mergaitę. Jai buvo 4 mėnesiai, kai pirmą kartą pamatėme ją kūdikių namuose, ji labai puikiai klegėjo iš džiaugsmo...tai vaizdas, kurio mes neužmiršime niekada. Globojome tik vieną mergaitę, kadangi vienai norėjome kuo daugiau skirti savo dėmesį ir laiką.

Kokio amžiaus pasiėmėte globoti vaiką ir kiek metų globojote?

Mergaitei buvo 4 mėnesiai ji mūsų šeimoje augo beveik iki 16 metų ir ji pati išėjo iš mūsų

Koks buvo šeimos giminystės ryšys su globojamu vaiku?

Jokio ryšio nebuvo, tik žinojome, kad ji turi 1 ar 2 metais vyresnį brolių. Apie tai aš jai pasakiau, kai ji pradėjo bėgti iš namų, pradėjo gerti, rūkyti, kelti prieš mane ranką, kolyti ir t.t. Tai buvo svetimas vaikas paimtas iš Kauno kūdikio namų.

I. Globojanti šeima

1. Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?

Globojamu jo nepavadinsi, nes jis mūsų vaikas, kurį auginome nuo 4 mėnesių. Tad ji mums buvo viskas. Tai buvo stimulus dėl ko gyventi, dirbti, stengtis, noras rūpintis ir nuolat suteikti džiaugsmą.

2. Kokie motyvai paskatino imtis vaiko globos?

Žmogus pasirengęs globoti svetimą žmogeliuką, turbūt ilgai laukė šio momento, kol bandymai, gydymasis, nuolatinis bazinės temperatūros rezultatų suvedimas, nuolatinis proto įtempimas, o gal šį mėnesį „užkibo“ ir t.t. ir privedė prie to, kad norisi, jog namuose lakstytų, krykštautų mažas vaikelis, duodantis džiaugsmą, rūpestį, šeimos stabilumą ir galų gale, nebūsim ignoruojami aplinkinių „jie bevaikiai“. Mažo vaiko atėjimas į namus, nuostabi šventė, baimė, krūvos rūpesčių, bet tai super fainas jausmas. Kartais manęs kai kas paklausdavo, kaip atrodo svetimas vaikas namuose?. Tai nesvetimas, tai mano senai lauktas, ir išluktas. Vaiko negalėjimas natūraliu būdu pagimdyti, man davė 10 metų nuoseklus, brangaus ir intensyvaus - privataus gydymosi nuo šios problemos ir pirmos santuokos nutraukimo. Beje nebuvo sirgusi jokia liga. Pastodavau, o jis nesivystydavo įvykdavo savaiminis vaiko netekimas. Taip buvo 5 kartus. Aš labai norėjau vaiko, galvojau, kad tai nuostabiausias jausmas gyvenime, jis toks ir

buvo iki... Todėl vis labiau nusivylus esama situacija abu nusprendėme globoti vieną mažą mergaitę.

3. Ar dalyvavote globos skirtuose mokymuose? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globaliai procesą išvardinkite privalumus ir trūkumus?

Mes niekur nedalyvavome, nes tai buvo 1993 metais. Kursų dar nebuvo.

4. Papasakokite kaip išsirinkote globojamą vaiką?

Vaiką mes išsirinkome tarpininkaujant su VTAS. Kai norėjome globoti, tuo metu globos namuose nebuvo labai mažo kūdikio, todėl teko laukti eilėje. Kaip rinkomės, pasakoti nėra ko, nes paskambino prieš 2 dienas ir paklausė, ko norite: mergaitės ar berniuko? Pasakėm mergaitės, tada per 1 dieną gavom nuvykti į Kauno kūdikių namus ir tada...mes nutarėme ją globoti.

5. Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą, pomėgius.

Mergaitė buvo rami, lėta, norėjo piešti, siuvinėti...buvo aktyvi meno mylėtoja. Daug piešė, pradėdant smulkiais epizodais baigiant plakatais, kuriuose ji vaizdavo abstraktų gyvenimą. Mergaitė buvo nuostabi, švelni, rami, paslaugi. Nesisėkė mokslai nuo 1 klasės, daug reikėjo mūsų pastangų, bet mokėjo nuo 6 metų siūti su siuvimo mašina, nuostabiai piešė, siuvinėjo karoliukais, šoko. Mes buvome jos tėvai ir ji buvo laiminga, mergaitei tikrai nieko netrūko, ji buvo visada viskuo aprūpinta, ir svarbiausia begalo mylima. Ji turėjo tik mus vienus, tad manau tikrai ji mus gerbė, kol nesužinojo, kad yra globojama. Kadangi žinojome iš kokios šeimos yra mergaitė, žinojome ir kaip su ja elgtis, tad žinių užteko apie vaiko auginimą, bet nepakako apie genetinį vaiko kodą, kuris lėmė auklėjimo pasekmes.

II. Vaiką globojanti šeima

6. Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų.

Vaiko raida buvo sutrikusi, lėtai mąstė, daug ką nesuvokdavo ypač pradėjus lankyti 1, 2 klasę. Daug laiko reikėjo su ja ruošti pamokas iki 6-7 klasės, nes jai tai buvo sunku. Mokėsi silpnai. Ji buvo su dideliais alergijos (vėliau gyd. pasakė) randais po kakliuku, per lenkimo vietas, ji turėjo kreivakaklystę, šleivapėdystę... sakė yra motorinis disbalansas. Bet mes to nematėme, ir nutarėme, kad mergaitė skirta mums. Deja laukti laiko neturėjome, nes jei ne mes, tai tuoj pat paima ją kiti. Ta eilė mums nebuvo ilga, apie 1 metus, žinoma be pinigų nieko nebūtų buvę. Mes esame ir buvome labai laimingi, nes namuose lakstė jau sveika, išgydyta mergaitė, išskyrus dar vieną ligą astmą – kuri ji pastoviai dirgindavo. Ją labai mylėjo draugai, gydytojai, o gal tai buvo jų taktika palaikyti mus, nes nei vienas nepasakė, konfrontuojančių argumentų:

- Ar nebijai motinos narkomanės;
- Ar nebijai genų;
- Ar tau taip reikėjo (nors tuos klausimus galiu užduoti pati sau ir kitiems, praėjus 16 metų jos auginimo). Jai dabar pilni 20 metų.

7. Vaikas pasižymi kokiom nors savybėm, kurios ryškiai skirtųsi nuo jo bendraamžių?

Kokiomis?

Ji buvo paslaugi, nuoširdi, entuziastinga, altruistiška. Ji puikiai piešė. Tačiau paauglystėje tapo kerštinga, rengėsi pagal gotų tikėjimą, tai buvo netinkamų draugų įtaka. Nuolatos mums jautė pyktį, tyčia skaudino.

8. Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?

Jai buvo 4 mėn., adaptacija buvo normali, reiktų klausti jos, bet tokio amžiaus vaikai to nepamena. Mirus jos biologinei motinai aš tą jai pasakiau, jai tada buvo 7 metai, ji pasikeitė, o gal taip tik sutapo. Ji nevalgė mano gaminamo maisto, jį išmesdavo į šiukšlių kibirą, nežiūrind ar tai buvo jos mėgiami: koldūnai, karšti sumuštiniai ir pan. Paaikinti, kodėl taip daro, sakė „nenoriu valgyti“, o aš ir neikišau per prievartą, o už maisto niekinimą, pykomės. Leidome jai kuo daugiau išsakyti savo minčių, norų užgaidų, kad galėtų į gyvenimą kabintis per savąjį ego.

9. Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-ų) ir jūsų šeimos narių?

Pradžioje santykiai buvo geri, visi ją mylėjo, ir laikė savo giminės dalimi. Iš pradžių santykiai buvo labai glaudūs mes abu su vyru tą mergaitę labai mylėjome, šiltai priėmė ir mūsų artimi žmonės, giminės, draugai. Iš visų gavome stiprų palaikymą. Paauglystėje santykiai kiek pradėjo irti, pradėjus tyčiotis iš mūsų globojamam vaikui, paastrėjo ir mano su vyru santykiai ir mūsų su globojamu vaiku. Mes tapome piktesni, irzlesni, tas nežinojimas ką toliau daryti labai mus psichologiškai slėgė. Auklėjimo metodų pradedant nuo antikos iki modernios auklėjimo teorijos pritaikyti manau negalima, nes tai gyvas vaikas, turintis savo interesus, pomėgius, pasaulėjautą, todėl natūraliame gyvenime, auklėjimo stiliai neegzistuoja.

III. Problemos susijusios su vaiko globa

10. Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką (-us)

Šeimoje ji buvo labai laukiama, situacija buvo puiki. Kol neprasidėjo jos paauglystės problemos. Autoritetas buvome jau nebe mes, bet neigiamą įtaką darantys draugai. Jos nuo draugų niekaip negalėjome atitolinti. Tačiau norint jai padėti ji tolo tik nuo mūsų. Šeimoje kiekviena diena tapo vis įtemptesnė, sunkesnė, bejėgiškesnė, kilo vis didesnis nežinojimas, kaip jai padėti, visas pagalbas ji demonstratyviai išjuokdavo, atsisakydavo.

11. Kokius sunkumus patyrėte augindami globojamą vaiką (-us)?

Auginant dukrą, problemos buvo ne tik su vaikiškomis užgaidomis:

- Ne tokia rūbo spalva,
- Neskanus maistas,
- Neleidome miegoti naktimis pas drauges,
- Uždaras jos būdas,
- Bėgimas iš namų,
- Svaiginančių gėrimų vartojimas.

12. Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?

Motina buvo narkomanė – nebendravome vaiko tėvas miręs.

13. Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?

Tai yra genai kurių nei išimsi, nei pakeisi

IV. Vaiko globai gaunama pagalba

14. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?

Problemų sprendimą, kuris atsirado jai sukakus 14 metų, padėjo spręsti policijos darbuotojai. Kai pradėjo naktimis bėgti iš namų, grįždavo neblaivi, prisirūkiusi... kreipiausi į policiją, nepilnamečių skyrių. Buvau nuvykusi į Vaikų teises, tai ten mane iškoneveikė – išvijo, kad nemoku auklėti vaiko, ir pasakė jei dar ateisi, paskirsim baudą. Problemos sprendimas - jie padėjo jai apsigyventi globos namuose. Daugiausia trūko psichologo pagalbos, kuris patartų kas gali nutikti, jei vaikas bus ne toks kaip mes..., nes jie daugiau žino su šia problema susijusių situacijų. Jokios paramos negavome, patys vežėme pas privačius gydytojus į Klaipėdą, Kauną ir pan. Mums tada nieko nereikėjo.

15. Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos.

8 klasėje ji buvo perkelta į kitą paralelinę klasę, ten susidraugavo su blogos reputacijos klasioko, kuri (aš manau) įtakojė jos elgesį, kalbėjimo toną, stiliaus įvaizdį (ji buvo gote, emo), vaikščiojo juodai apsirengusi, juodai nusidažiusi plaukus...ir t.t. Aš bandžiau įvairiais būdais išskirti šią draugystę, bet tai tik stiprino jų santykius. Beje vienu metu pradėjom su vyru galvoti, kad jos gal būt yra lesbietės..., nes mums taip atrodė. Aš neleidau elgtis grubiai, nenorėjau kad plaukus dažytų juodai, nenorėjau kad rūkytų, nenorėjau, kad naktimis iššokus pro langą bastytusi su suaugusiais vyrais, nenorėjau, kad mane muštų, užgauliotų, žemintų.... Iš prigimties ji šviesiaplaukė, garbanota mergaitė, bet draugių pagalba visiškai pakeitė savo stilių. Atsiradus šeimoje visiškiems nesutarimams, girdint policijos ir vaikų teisių atstovams ji pareiškė norą grįžti į vaikų namus. ai buvo jos (15,8 metų) mes jos sprendimą gerbėm ir išpildėm.

16. Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?

Daugiau pagalbos tėvams, norintiems priimti vaiką į šeimą, daugiau negatyvių pavyzdžių, nei pozityvių. Visos „Nomedos“ akcijos, kad paimtumėme kuo daugiau vaikų į savo namus yra gryna fikcija, nesąmonė. Aš kalbu iš savo varpinės, yra manau daug šeimų, kurioms pasisėkė! Svarbiausia siūliau tokiuose darbuose dirbti žmones ne tik turinčius teorines žinias, bet ir praktines, manau, kad tie patys dirbantys specialistai turėtų globoti bent po vieną vaiką, kad suprastų mus ir globos metu kylančius sunkumus, tik tada jie galėtų komunikabiliai ir produktyviai dirbti ir padėti mums.

INTERVIU SU GLOBĖJA PROTOKOLAS NR. 3

Kodas: I3

Demografiniai klausimai

Papasakoti apie save?

Abu su vyru dirbame, vyras policininku, aš globos namuose dirbu socialine pedagoge jau 16 m. Labai myliu vaikus ir man jau yra 40 m. turiu socialinės pedagogikos aukštąjį išsilavinimą, bei neuniversitetinį medicinos išsilavinimą. Turime vienturtę dukterį, kuri nenorėjome, kad augtų viena. Kadangi daugiau vaikų turėti nebegalėjome pasitaikius neplanuotai situacijai nusprendėme globoti vieną mergaitę.

Kiek vaikų globojote?

Vieną mergaitę

Kokio amžiaus pasiėmėte globoti vaiką ir kiek metų globojote?

Mergaitėi buvo 5 metai ir ją globojome iki 11 metų.

Koks buvo šeimos giminystės ryšys su globojamu vaiku?

Mergaitė mums buvo visiškai svetima.

I. Globojamas vaikas

1. Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?

Begalinis noras būti mama, užpildyti savo sielos tuštumą, jaustis reikalinga ne tik sau, bet ir kitam. Man tai labai daug, maniau, kad mūsų šeima ta, kuri padėjo vaikui užaugti, suteikti socialinių įgūdžių, bei padėti vaikui išeiti į savarankišką gyvenimą.

2. Kokie motyvai paskatino imtis vaiko globos?

Prisirišimas prie mergaitės, noras padėti, negalėjimas turėti antro vaiko. Kad nuosava duktė nebūtų vienturtė. Vyras palaikė šią nuomonę, manėme, kad tenkinant savo poreikius globodami vieną vaiką darome gerą darbą

3. Dalyvavote globos skirtuose mokymuose? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globali procesą išvardinkite privalumus ir trūkumus?

Ne nedalyvavau, todėl nieko pasakyti negaliu.

4. Papasakokite kaip išsirinkote globojamą vaiką?

Vaiką išsirinkome su vyru net neabejodami. Kad globosime mergaitę apie tai niekada negalvojome, kadangi turėjome savo vieną vienturtę, tačiau man pačiai dirbus globos namuose labai prisirišau prie vienos mergaitės, kuri buvo begalo panaši į mano dukterį. Pareidama namo vis vyrui apie ją pasakodavau, pradėjau save stebėti, kad į darbą noriu eiti vien tam, kad kuo daugiau galėčiau pabūti su likimo nuskriaustu vaiku, kuriai labai norėjosi padėti. Kol vieną dieną parėjusi namo pasiūliau vyrui ją globoti, kadangi ir vyras ne vieną kartą buvo atvažiavęs pas

mane į darbą susipažinti ir pabendrauti su ta mergaite. Jis taip pat labai gretai prie jos prisirišo. Taip pat dar viena iš priežasčių buvo būtent šita mergaitė, kadangi buvo panašaus amžiaus kaip ir mūsų biologinis vaikas, pagalvojome, kad ir jai bus linksmiau augti ir vienturte nebus.

II. Vaiką globojanti šeima

5. Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą, pomėgius.

Mergaitė mus pakerėjo tuo, kad buvo labai panaši į mūsų vienturtę dukterį. Taip pat ji buvo panašaus amžiaus. Labai maloni, paslaugi, darbšti, ji labai kruopščiai mokėjo ir mėgo siuvinėti. Mergaitės pagrindinės problemos pradėjo lysti, kai tik ji įsitvirtino mūsų šeimoje, o tas buvo labai greitai – ji pradėjo vogti. Visų pirma pradėjo dingti smulkūs pinigai, vėliau jau stambesni, kol galų gale grynų pinigų namie nebelaikydavome, nes viską atrasdavo, kai pinigų neberasdavo pradėdavo iš namų nešti daiktus: papuošalus, kvėpalus, suvenyrus ir kitus smulkius daiktus. Iš pradžių galiu teigti, kad vaikui mes buvome labai brangūs žmonės, kurie suteikė vaikui spalvingesnį, įvairesnį bei linksmesnį gyvenimą. Vėliau mergaitei augant vis labiau atrodė, kad ji iš mūsų siekė tik naudos, naudojosi mūsų gerumu.

6. Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų.

Mergaitė jau iš pat pradžių buvo gana lakios vaizduotės, pasitikinti savimi, mėgdavo daug kalbėti, ji tikrai buvo ne iš tų uždarų vaikų, ji turėjo daug draugų, buvo populiari tarp bendraamžių, mokėjo save charakterizuoti iš teigiamos ir neigiamos pusės, mokėjo džiaugtis viskuo, paprasčiausia išvyka jai sukeldavo daug džiugių emocijų ir ji visą tai parodydavo. Tačiau vaikui visada reikėjo padėti paruošti pamokas, o padarytas būtinai patikrinti, sunkiausiai sekėsi užsienio kalbos.

7. Ar vaikas pasižymi kokiom nors savybėm, kurios ryškiai skirtųsi nuo jo bendraamžių?

Kokiomis?

Pagrindinė neigiama savybė tai – kleptomanija nuolatinės vagystės.

8. Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?

Adaptavosi puikiai, ganėtinai greitai, tačiau pagrindinė problema – pastovus vogimas. Dėl to negalėjau susitaikyti. Tikėjausi visko, (vaikiškų išdaigų), bet ne to. Maniau, kad taps pilnaverčiu šeimos nariu, norėjau, kad jaustųsi atsakinga už savo poelgius, būtų nuoširdus bendravimas. Pritapo greitai, tačiau pastoviai kenkdavo. Blogi darydavo nematant suaugusiems. Visai nebuvo jokio prierašumo, dėkingumo, supratingumo, tokiems vaikams kur yra geriau ten ir linksta, jie lyg šeimų ardytojai. Į vaiko poreikius atsižvelgdavome išskirtinai atidžiai. Nes šis vaikas buvo globojamas, todėl stengėmės ypač tenkinti vaiko poreikius, toks dėmesys nebuvo skiriamas savo vaikui. Nes dar įpareigojo atsakomybė prieš visuomenę, nes gaudavome 520 Lt. O mūsų visuomenė mano, kad dėl pinigų imami vaikai.

9. Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-ų) ir jūsų šeimos narių?

Pradžioje gerai, vėliau krizė, kurios nebegalėjome išspręsti. Mūsų vaikas atsiribojo nuo tėvų, tik paprašydavo, kad atlygintų padarytą materialinę žalą (nes vogdavo ir draskydavo dukros daiktus), vyras užsisklendė savyje – nebematė išėities, aš pykau, nervinausi. Taip pat globojamo vaiko nuolatinis noras nepastebimai pakenkti biologiniam vaikui, o jei pastebi parodo, kad ji yra skriaudžiama. Visada padarydavo tokią situaciją, kad globojamas vaikas gaudavo užuojautą, o savas nukentėdavo, nors kaltas visada būdavo globojamas vaikas mes tik dabar tai supratome. Aplinkos požiūris buvo įvairus ir teigiamas, ir neigiamas, iš kai kurių net per didelis. Pati šeima pozityviai buvo nusiteikusi. Į savo vaiką mažiau kreipėme dėmesį, labiau akcentavome globotinę. Būdama su globotine labiau apgalvodavau savo bendravimą (atsargumas, neižeisti, kad neišliktų blogi atsiminimai apie mus), su dukra atsipalaiduodavau, ne tiek vertinau, kad gali išizeisti. Visada galvodavome, kaip padėti globojamam vaikui.

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

10. Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką (-us)

Pradžioje puiku, vėliau vis sunkiau, nes mergaitė neatsikratė žalingo įpročio – vogti. Šeimoje atsirado piktumas, barniai, įtampa, nesutarimai tarp visų šeimos narių.

11. Kokius sunkumus patyrėte augindami globojamą vaiką (-us)?

Su vaiko problemomis palieki vienas. Realios pagalbos nėra nei iš Vaikų teisių apsaugos specialistų, nei iš psichologų. Visuomenės neigiamas požiūris dėl tų 520 Lt. apie gaunamus vaikui priskirtus pinigus. Jam turėjo būti viskas nupirkta nauja. Turėjau atsiskaityti visuomenei, globojamam vaikui. Visada mūsų šeimoje vaikams pirmenybė, pagalba, dėmesys, būdavo tenkinami visi poreikiai globojamam vaikui, o savam vaikui viskas būdavo per brangu, arba sakydavome juk tu pati sugebėsi, juk tu tai jau moki.

12. Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?

Nebendraudavome nei mes, nei vaikas.

13. Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?

Kad vaiko pakeisti mes negalime, tai ką sako specialistai įsitikinau, kad tai yra ne tiesa. Gali visas save atiduoti, o kas pas vaiką užprogramuota to nepakeisi.

IV. Vaiko globai gaunama pagalba

14. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?

Vaikų teisių specialistus, psichologus, tačiau ši pagalba išmuša iš vėžių, kadangi darai viską ką gali, o jie sako, kad tai yra adaptacija, vaikas nuolatos mums meluodavo, pagrindinė jos problema būdavo nuolatinės vagystės iš mūsų šeimos ir kai mes kreipdavomės į specialistus mums atsakydavo, kad vaikui trūksta meilės, dėmesio, nors šitam vaikui būdavo viskas skirta, ir keliaudavome kur kas daugiau nei anksčiau, ir su dviračiais važiuodavome pasivažinėti ir

gamtoje valgyti ruošdavomės, organizuodavome bendras išvykas, vaikų užimtumą, darydavome susirinkimus, už gerą elgesį buvo skiriami kišenpinigiai, kad ir kuo daugiau skirti globojamam vaikui dėmesį, kad tik kuo greičiau perimtų šeimos tradicijas, papročius, o mes kreipdamiesi į specialistus visada išgirdavome tą patį atsakymą, trūksta vaikui dėmesio, reikia daugiau mylėti vaiką. Manau, kad nėra jokios pagarbos tai šeimai, nėra moralinio palaikymo, neišsigilinę į situaciją aiškina, kad mažai skiriam dėmesį globojamam vaikui. Buvo labai sunku spręsti vaiko problemas, kai visi specialistai nusigręžia.

Realiai jokios pagalbos iš specialistų negavome, paramą tik padedant giminei ir šeimos nariams.

15. Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos.

Mergaitė išsakė norą grįžti į globos namus, šeimos negalėjimas įveikti globotinės problemos – pastovių vagysčių. Pagrindinis motyvas „aš nebenoriu čia gyventi“ to ir užteko.

16. Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?

Visų pirma jų pareiga ne tik padėti globėjų šeimai gauti vaiką, bet ir palaikyti ryšius teikti pagalbą kai jos yra prašoma, o ne taikyti savo vienintelį darbo metodą visom situacijom. Pagrindinį dalyką ką siūlyčiau, tai įsiklausyti ir suprasti ką sako pagalbos prašanti globėjų šeima. Piktino mane ir tai kai per lankymus pas Vaikų teisių specialistus vaikas būdavo nuolat provokuojamas pvz., klausiana ne ar muša tave globėjai, o su kuo muša.

INTERVIU SU GLOBĖJA PROTOKOLAS NR. 4

Kodas: I4

Demografiniai klausimai

Papasakoti apie save?

Esu dviejų vaikų mama, savo vaikus auginant jokių problemų neturėjau, esu kantri, rūpestinga, dirbanti ligoninėje, man 45 metai, turiu universitetinį išsilavinimą, Šiuo metu esame keturi asmenys šeimoje

Kiek vaikų globojote?

Globojau vieną vaiką, kadangi jau savo du buvau užauginusi.

Kokio amžiaus pasiėmėte globoti vaiką ir kiek metų globojote?

Mergaitė jau buvo praaugusi ir tai nebuvo kūdikis kaip dažniausiai imasi globoti kitos šeimos. Ji buvo aštuonerių metų ir pas mus gyveno tik du metus.

Koks buvo šeimos giminystės ryšys su globojamu vaiku?

Vaikas mūsų šeimai buvo visai svetimas

I. Globojanti šeima

1. Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?

Tai buvo lyg gailėstis, begalinis noras padėti likimo nuskriaustam vaikui, noras pasidalinti savo meile.

2. Kokie motyvai paskatino imtis vaiko globos?

Kadangi savi vaikai užaugo, jau yra studentai, manėme visko užteks, turtų užtenka, kam toliau juos kaupti, geriau padėti tam kam reikia. Todėl nusprendėme globoti vieną vaiką.

3. Dalyvavote globos skirtuose mokymuose? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globai išvardinkite privalumus ir trūkumus?

Taip globėjų kursus išklausiau, kurie nebuvo labai naudingi, kadangi programa buvo paruošta užsieniečių, o čia Lietuvoje ne viskas tiko, man patiko suruoštos situacijos, įvairios užduotys.

4. Papasakokite kaip išsirinkote globojamą vaiką?

Visai atsitiktinai, kadangi dirbu ligoninėje, o ta išsirinkta mergaitė dažnai sirgdavo, tad tekdavo ją nuolatos matyti gulintį skyriuje. Ji visada noriai bendraudavo, vieną dieną su ja kalbant man ji pasakė, kad gyvena globos namuose ir labai nori turėti globėją, kadangi mato kaip kitus vaikus pasiima globoti. Man taip suspaudė širdį, kad apie tai užsiminiau savo vyrui, kodėl mums neglobojus tos mergaitės. Abu pagalvojome, kad galime mes sau tai leisti, todėl ir nusprendėme kad padėsime šiam vaikui išpildyti svajonę. Taip ir atvedė likimas šitą vaiką į mūsų šeimą.

II. Globojamas vaikas

5. Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą, pomėgius.

Kadangi vaiką globojame tik pusantrų metų problemų nebuvo, informacijos pakako. Kai parėjo į mūsų šeimą labai ją lepinome, nė vienas iš šeimos narių nesame skriaudę. Vyras begalo ją mylėjo, vaikas buvo paklusnus, dideliu reikalavimų nekėlė, tačiau kartais būdavo užsispyrusi, kas nesisekdavo to ir daryti nenorėdavo, pvz. matematikos namų darbų. Tačiau buvo labai lepmi, niekada žiemos metu nelipdavo į nepašildytą mašiną. Visada į mokyklą būdavo nuvežama ir parvežama. Visada vaikui maistas turėdavo būti skanus, gražiai atrodantis ir pateiktas tada kada ji nori. Kartais mergaitė būdavo ganėtinai paslaugi, padėdavo mums dirbti jos neprašant. Tačiau kartais vaikas meluodavo, nuspėdavo ko nenorėdavo sakyti. Nepatikdavo man jos nepastovus būdas, pavyzdžiui nuvažiuodavome į svečius ir jei ją ten palepindavo, skirdavo išskirtinį dėmesį, ji jau nebenorėdavo grįžti namo sakydama „aš pasiliksiu čia, man čia labai patinka“, tai būdavo skaudus jos žestas man ir vyrui, kadangi ją labai mylėjome.

6. Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų.

Mergaitė buvo rami, lėta, tačiau jokių raidos sutrikimų neturėjo tai buvo sveikas vaikas, neskaitant regos sutrikimą ir mokymosi sunkumus. Manau, kad ji mūsų šeimą gerbė, nes vadino mama ir tėčiu, nuolat minėdavo, kad myli mus. Ji mums sakydavo, kad labai mes esame jai reikalingi.

7. Vaikas pasižymi kokiom nors savybėm, kurios ryškiai skirtųsi nuo jo bendraamžių?

Kokiomis?

Išskirtinis vaiko bruožas buvo noras atrodyti vyresnei nei yra, rengtis ir puoštis ne pagal savo amžių. Daugiau nieko nepastebėjome tai nebuvo itin ryškių vaikui išskirtinių savybių.

8. Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?

Vaikas adaptavosi gana greitai ir lengvai, kadangi visada būdavo pramogų, visada organizuodavome keliones, išvykas, lankydavomės kavinėse. Auginant vaiką pastebėjome, kad ji nori ne pagal savo amžių rūbų, daiktų, kosmetikos. Jai nepatikdavo kai padėdavome apsipirkti. Kadangi 10 m. neleidome nešioti jai to ko nori. Tikrai reikėjo atsirinkti ką galima tenkinti.

9. Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-ų) ir jūsų šeimos narių?

Vyras begalo mylėjo mergaitę, iki globos net netikėjau, kad tiek daug jam ji reikš. Aš taip pat ją be galo mylėjau ir branginau, mūsų vaikai ją taip pat gerbė ir šiltai priėmė. Mūsų vaikai ją dažnai vedavosi į kiną, keliones, eidavo gražiu oru į gamtą fotografuotis. Tačiau prisimenu, kai ateidavo mano tikrieji vaikai sakydavo „tu jai nusileidi, pataikauji, kai mus auginai taip daryti neleidavai, neduodavai, šitam vaikui viskas galima“. Iš vaikų pusės jausdavau pavydą, skausmą, palyginimą.

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

10. Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką (-us)

Kad labai pasikeistų negaliu taip teigti, tačiau paįvairėjo dienos planai, jau rytais reikėdavo anksčiau keltis, mergaitei pustyčius ruošti, į mokyklą vežti, padėti ruošti namų darbus. Pasikeitė dienos režimas, atsirado kontrolė, rūpestis.

11. Kokius sunkumus patyrėte augindami globojamą vaiką (-us)?

Nelabai problemų ir išlindo, kadangi globojome tik apie du metus. Pagrindinės problemos buvo tada, kai jai reikėdavo daryti tai kas nepatikdavo. Ar žiūrėti tai ko negalima (mėgo žiūrėti televizines laidas ne pagal savo amžių, dažytis, nešioti aukštakulnius batelius).

12. Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?

Bendravome tik su vaiko tėvu ir močiute (iš tėvo pusės) mama turi naują šeimą ir gyvena Anglijoje. Su vaiko tėvu ir močiute tiesiogiai bendrauti nebuvo problemų, labiau leisdavome pačiam vaikui. Pagrindiniai susitikimai jų būdavo, kai vykdavo pas močiutę šventės (gimtadieniai, didžiosios metų šventės, kai norėdavo pasveikinti). Ji visados mus vadindavo tėčiu ir mama, tačiau kai pareidavo iš savo tikrosios šeimos mus ji vadindavo kurį laiką vardais, kai paklausdavome kodėl į mus taip kreipiasi, pasakydavo „aš turiu tikrą savo tėtį ir mamą“, tai būdavo begalo skaudu, tačiau po kiek laiko ji į mus vėl kreipdavosi tėčiu ir mama.

13. Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?

Kad kraujo trauka yra stipresnė už visą meilę, rodomą dėmesį.

IV. Vaiko globai gaunama pagalba

14. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?

Jokios specialistų pagalbos nei mūsų šeimai, nei mergaitei nereikėjo, kadangi vaikas nebuvo konfliktiškas, neskaitant to atvejo, kai vaikas pasiprašė atgal į globos namus, tada vėl teko bendrauti su Vaikų teisių specialistais. Tiesa, neskaitant vaikiškų užgaidų, vaikas globos atsisakė ne dėl nesutarimo su mūsų šeima, o dėl kraujo ryšio. Kadangi abu su vyru dirbome ir pilnai galėjome išlaikyti mergaitę socialinės paramos mums taip pat pilnai pakakdavo.

Specialistų pagalbos mums jokios nereikėjo.

15. Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos.

Klaida buvo ta, kad išsirinkome vaiką, kuris turėjo dar savo šeimos narius. Kraujo ryšį nepakeisi. Globos atsisakymo priežastis buvo ta, vaikas po vasaros atostogų pradėjęs lankyti mokyklą vis dažniau ėmė bendrauti su savo broliu ir vyresne seserimi, kuri nuolatos sakydavo „pareik atgal į globos namus“. Taigi vaikas vieną dieną parėjęs iš mokyklos pasakė mums „kad nebenoriu čia gyventi, kad nori sugrįžti atgal į globos namus, kur gyvena brolis ir sesuo“. Mes mergaitę bandėme atkalbėti nuo šios minties, klausdami, kas yra čia blogai „ji teigdavo, kad pas pus labai

patinka, bet be galo pasiilgo savo šeimos“. Mes su vyru manėme, kad tai vaiko laikinos užgaidos, tačiau ji vis dažniau tai parodydavo savo protestu, nuolatiniu nepasitenkinimu, valgio atsisakymu. Todėl dar kartą su vaiku pasikalbėjus ir jai vėl priminus, kad tu mums ne daiktas ir mes tavęs negalime kaip nupirktą daiktą vieną dieną pasiimti kitą jau gražinti. Taip pat jai visada sakydavau, kad dabar verksim mes su vyru, vėliau tu. Tačiau po ilgų nuolatinių pokalbių ryžomės vaiko nekankinti ir gražinti atgal į globos namus. Tačiau jau pirmą dieną nuvežus ten mums vakare ji jau skambino ir prašė, kad pasiimtumėm ją vėl atgal. Tačiau tai jau buvo per vėlu, visi dokumentai jau buvo sutvarkyti ir vaikas buvo perspėtas apie pasekmes. Taigi vaiko giminystės ir kraujo ryšys mūsų atveju atėmė vaiką iš mūsų šeimos.

16. Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?

Galbūt ne tik dirbti su būsimais globėjais, bet taip pat nemažai dėti pastangų vaiko paruošimui gyventi kitoje šeimoje. Aišku, tai tiktų mūsų atveju.

INTERVIU SU GLOBĖJA PROTOKOLAS NR. 5

Kodas: I5

Demografiniai klausimai

1. Papasakoti apie save?

Gyvenu santuokoje su vyru, abu su vyru dirbame, man yra 45 m., turiu aukštąjį universitetinį išsilavinimą, dirbu Vaikų teisėse vyr. specialiste, savų vaikų neturėjome.

Kiek vaikų globojote?

vieną vaiką.

Kokio amžiaus pasiėmėte globoti vaiką ir kiek metų globojote?

nuo gimimo iki 16-os metų.

Koks buvo šeimos giminystės ryšys su globojamu vaiku?

nebuvo giminystės ryšio

I. Globojanti šeima

1. Ką Jums reiškia galimybė globoti vaiką?

Gailestį, rūpestį, norą mylėti ir ugdyti dorą asmenybę. Labai norėjau padėti be tėvų globos likusiam vaikui. Su vyru labai norėjome turėti vaikų, būti pilnaverte šeima...mums atrodė, kad gyventi šeimoje be vaikų, tai – beprasmiškai nugyventi gyvenimą...Taip pat norėjome suteikti ir vaikeliui galimybę augti ne globos namuose, o šeimos aplinkoje. Prieš globojant mergaitę buvome išsamiai supažindinti su jos tėvų situacija. Tad stengėsi mūsų šeima mergaitei suteikti viską ką geriausia. Manau mes jai buvome labai reikalingi, kol vaikas nežinojo, kad yra globojamas, santykiai buvo labai šilti. Kai sužinojo prasidėjo neapykanta, kerštas.

2. Kokie motyvai paskatino imtis vaiko globos?

Kartu su vyru po santuokos tris metus negalėjome susilaukti savo vaikų, todėl bendru sutarimu nusprendėme globoti vieną mažą vaikeli.

3. Dalyvavote globos skirtuose mokymuose? Kaip Jūs vertinate pasirengimą globali procesą išvardinkite privalumus ir trūkumus?

Nedalyvavau jokiuose mokymuose, prieš globojant mergaitę buvo patikrintos mūsų šeimos (mano ir vyro) gyvenimo sąlygos, bendrais bruožais pasiteirauta, kokie motyvai skatina pasiimti svetimą vaiką į savo šeimą ir pan.

4. Papasakokite kaip išsirinkote globojamą vaiką?

Vaiko rinktis mums nebuvo iš ko. Kai mes norėjome kūdikio globos namuose tokio amžiaus nebuvo todėl reikėjo laukti. Tačiau pati dirbdama Vaikų teisių specialiste visą situaciją labai gerai žinojau. O žinojau tai, kad viena moteris laukiasi, kuriai iškart bus atimtos motinystės teisės, kadangi jau trys jos vaikai auga globos namuose. Todėl žinojome, kad šitas vaikas bus jau

mūsų. Gimus vaikeliui jam reikėjo sustiprėti, jis buvo labai silpnas, bet tai mūsų neatbaidė ir mes laukėme tos dienos, kada jis kiek sustiprės ir galėsime pasiimti. Tad po dviejų jo gimimo savaitių mes jau galėjome pasiimti vaiką.

II. Globojamas vaikas

5. Apibūdinkite vaiko charakterį, temperamentą, pomėgius.

Mes globojome tik gimusią mergytę. Iki paauglystės, t.y. 12 metų, kada mes jai atskleidėme apie jos globą, mergaitė buvo labai aktyvi, žingeidi, savarankiška, domėjosi įvairiais dalykais, mes puikiai sutarėme. Mergaitė augo vis gražesnė.

6. Apibūdinkite vaiko raidą nuo globojimo pradžios iki globos paskutinių dienų.

Nuo mažų dienų mergaitė buvo labai žingeidi, smalsi, kūrybinga, pareiginga, paklusni, gerai mokėsi, noriai lankė įvairius būrelius. Problemos prasidėjo paauglystėje (apie 12-13 metus). Tais metais atskleidėme tiesą apie jos globą. Palaipsniui ji tapo maištinga paaugle: iššaukiančiai rengėsi, elgėsi, nebepaisė nurodymų, nepagarbiai elgėsi su šeimos nariais, susidėjo su netinkamomis kompanijomis, pradėjo praleidinėti pamokas, prastai mokytis, valkatauti, rūkyti, vartoti svaigalus.

7. Vaikas pasižymi kokiom nors savybėmis, kurios ryškiai skiriasi nuo jo bendraamžių?

Kokiomis?

Dideliu priešiškuumu, kerštingumu, polinkiu kurti nebūtas istorijas, meluoti.

8. Kaip sekėsi Jūsų šeimoje apsiprasti globojamam vaikui?

Iki paauglystės vaiko adaptacija vyko sklandžiai, kadangi ją globoti pasiėmėme labai mažą be didelių sunkumų, rūpesčių.

9. Papasakokite, kokie buvo santykiai tarp globojamo vaiko (-ų) ir jūsų šeimos narių?

Mūsų šeimoje augo tik viena mūsų globojama mergaitė. Aš mergaitės atžvilgiu buvau griežtesnė, reiklesnė, vyras – nuolaidesnis, atlaidesnis. Siekėme suteikti vaikui kuo geriausias gyvenimo, ugdymosi sąlygas, leidome ją į įvairius būrelius, daug su ja bendravome, kartu keliavome, aktyviai dalyvavome socialiniame gyvenime. Su vyru globotinė palaikė geresnius, artimesnius santykius nei su manimi, kadangi jis tiek daug iš jos nereikalavo, atlaidžiau į viską žiūrėjo, buvo labiau nuo visų atsiribojęs. Daugelis artimų žmonių, draugų palankiai žiūrėjo į mūsų apsisprendimą, palaikė mus. Tačiau kiekviena diena toliau aušo vis skaudesnė. Iš mergaitės pusės nebeliko jokios pagarbos, tik tyčia provokuojantis maištas, tiek su manimi tiek su vyru.

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

10. Kaip pasikeitė situacija jūsų šeimoje, pradėjus globoti vaiką (-us)

Pasikeitė mūsų su vyru statusas, jautėme didžiulę atsakomybę, kartais net įtampą, kaip elgtis vienu ar kitu atveju teisingai auklėjant vaiką. Taip pat nuo kūdikio parsivežimo į namus kankino klausimas, kada, koku būdu ir apskritai ar sakyti vaikui apie jo globojimą.

11. Kokius sunkumus patyrėte augindami globojamą vaiką (-us)?

Kaip jau minėjau, iki paauglystės, t.y. 12-os metų su vaiko auklėjimo problemos praktiškai nesusidurdavome. Tačiau mergaitei sužinojus, tiesą apie jos globojimą, situacija palaipsniui pasikeitė iš esmės: prasidėjo tarpusavio pykčiai (ypatingai tarp manęs ir mergaitės), nesutarimai, mergaitė pradėjo maištingai, iššaukiančiai elgtis, valkatauti, išgėrinėti, rūkyti, svaigintis psichotropinėmis medžiagomis.

12. Su kokiais sunkumais susidūrėte bendraudami su globojamo vaiko biologiniais tėvais?

Jokių ryšių su vaiko biologiniais tėvais nepalaikėme, kadangi mama anksti mirė (ji buvo narkomanė, o tėvas - nežinomas).

13. Ko išmokote iš šios patirties, globojant šeimoje ne giminaitį vaiką?

Prieš imant vaiką į savo šeimą reikia labai gerai viską apgalvoti, pasiruošti, pasvarstyti, kur kreiptis susidūrus su sunkumais, kokios pagalbos tikėtis iš aplinkinių. Tai labai atsakingas žingsnis – globoti svetimą vaiką savo šeimoje.

IV. Vaiko globai gaunama pagalba

14. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga būdavo jūsų šeimai ir kur dažniausiai kreipėtės pagalbos, iškilus problemoms, kas ją suteikė?

Dėl vaiko pagalbos kreipėmės į specialistus: mokytojus, psichologus, vaiko teisių darbuotojus. Situacijai vis blogėjant, nežinojome ko griebtis, kokias poveikio priemones taikyti, koku būdu įtakoti neigiamą vaiko elgesį. Jos elgesio nebeveikė nei mano priekaištai, nei pykčiai, nei geranoriškumas. Mums buvo reikalinga psichologų, vaiko teisių pagalba.

Tik patys artimiausi žmonės mus palaikė morališkai. Praktiškai visi specialistai nuo mūsų nusigrėžė.

15. Papasakokite kas lėmė vaiko(-ų) globos nutraukimą iš vaiko(-ų) pozicijos.

Mergaitę atidavėme į globos namus, kadangi buvo visiškas nesiskaitymas su manimi ir vyru: mergaitė praleidinėdavo pamokas, negrįždavo naktimis namo, išgėrinėjo, turėjome įtarimų, kad vartoja alkoholį, grasindavo man bei vyrui susidorojimu, susidėjo su asocialaus elgesio kompanijomis, jos elgesys kėlė pavojų ir mūsų sveikatai. Jai atsibodo mūsų kontrolė, mūsų rūpestis, ji norėjo gyventi suaugusiųjų savarankišką gyvenimą, todėl ji atsisakė mūsų globos.

16. Ką pasiūlytumėte specialistams dirbantiems su vaiką globojančiomis šeimomis?

Didesnį dėmesį skirti supažindinant būsimus globėjus su neigiamom vaiko situacijom, ypač pateikti daugiau pavyzdžių apie vaiko paauglystės periodo nenusėjamus žingsnius (kaip dažniausiai vaikai reaguoja kai jiems yra pasakoma, kad jie ne tikri jų vaikai, arba kai vis labiau atsiveria tėvų paveldėtos ligos, atsikleidžia genai ir t.t.)

INTERVIU SU VAIKU PROTOKOLAS NR. 1

Kodas: I01

Demografiniai klausimai

Kur gyvenai iki globos naujoje šeimoje?

Mane paėmė globoti dar kūdikį iš Kauno globos namų.

Iš kokios šeimos tu esi?

Nežinau, nors globėja šmeižė, sakė, kad mama narkomanė, tėvas nežinomas...

Kiek buvo tau metų kai pradėjai gyventi globėjų šeimoje?

Jei tikslai prisimenu mane pasiėmė gal keturių mėnesių.

Kiek laiko gyvenai globėjų šeimoje?

Iki 16 metų.

I. Globojamas vaikas

1. Papasakok, kaip patekai į globėjų šeimą, tu išsirinkai juos, ar jie tave?

Globėjai pasakojo, kad mane pasiėmė iš globos namų dar labai mažą.

3. Kokias emocijas sukėlė pirmas įspūdis globėjų šeimoje?

Nieko apie tai negaliu pasakyti...

3. Kas labiausiai tave tenkino globėjų šeimoje?

Globėjai man skyrė daug dėmesio. Turėjau savo kambarį, kompiuterį, žaislų ir daug daiktų, dažnai kur važiuodavome, keliaudavome.

4. Ko labiausiai ilgėjaisi gyvendamas globėjų šeimoje?

Kai sužinojau apie globą, labiausiai ilgėjausi savo tikrosios šeimos, norėjau su ja bendrauti, susipažinti, bet globėja teigė, kad mama - narkomanė mirusi, o tėvas nežinomas.

5. Su kuo bendravai gyvendamas globėjų šeimoje iš savo šeimos narių?

Su niekuo... Net savo šeimos ir giminaičių nepažinojau... Ir dabar nepažįstu...

II. Vaiką globojanti šeima

6. Kaip tave priėmė globėjų šeima, kaip sekėsi bendrauti?

Kiek pamenu save vaikystėje, nes mane pasiėmė labai mažą, jie tikrai manimi labai rūpinosi, man ten buvo gerai, nieko netrūko, aš sirgau įvairiom ligom ir jie beveik visas jas išgydė išskyrus, astmą. Manau, jei būčiau jiems nerūpėjusi jie nebūtų į mane tiek investavę, nei laiko, nei gydymo. Kol nežinojau, jog esu globojama, mes gyvenome normaliai, paauglystėje globėjai pasakė visą tiesą apie mane, man tada buvo smūgis, negalėjau patikėti ką jie sako, vis klausdavau

savęs, kodėl aš? Globėja visada būdavo man griežtesnė, daug reikalaujavo, labai gerai sutarėm su tėčiu.

7. Kaip vertintum dešimties balų sistema gaunamą globėjų namuose dėmesį?

Kai viską gerai pagalvoju, kiek jie dėl manęs padarė tai 9, bet labai eina pyktis ant jų, kad nuslėpė visą tiesą apie mane. Vėliau, kai prasidėjo visko suvaržymai, draudimai aš pradėjau jų nebekęsti, nemėgti, tyčia juos skaudindavau, bet ir pati nebenorėjau tokio gyvenimo, kai viskas yra kontroliuojama, padedama. Dabar tai vertinčiau kokiais 5 balais.

8. Tavęs atsiklausia ir tariasi kokios aprangos tu norėtum?

Jiems nepatinka mano stilius. Nori mane rengti „barbiškai“, bet man patinka mano stilius ir aš jo nesiruošiau keisti. Todėl dažnai dėl to kildavo barnių, ginčių. Faktiškai, jie man neįtinka su savo siūlomais rūbais, o aš jiems su savo stiliumi.

9. Kokios globėjų šeimoje būdavo taisyklės, ribos?

Liepdavo grįžti namo iki 22 val., eiti į mokyklą, ruošti pamokas, lankyti būrelius, visada laikytis tvarkos... Bet kai aš sužinojau apie tai, jog esu globotinė, specialiai viską dariau atvirkščiai, nes jie mane „užkniso“, tas pats per tą patį... Kas man jie? Jie net ne tėvai, o aiškina ką ir kaip daryti... Išiktųjų, paskui man nebesinorėdavo į mokyklą vien todėl, kad aš buvau atsilikusi ir daug ko nesuprasdavau... Todėl geriausia išeitis atrodė bėgti iš pamokų, kad niekas nesityčiotų, jei ko nemoku.

III. Problemos susijusios su vaiko globa

10. Papasakok šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?

Aš pykau, nes jie nesugebėjo pasakyti, jog esu globojama. Ir šiaip, pykau dėl per didelio globėjos reiklumo. Ji pyko dėl mano stiliaus. Dėl to, jog kambarių nesuįtvarkydavau tą pačią akimirką, kai ji liepdavo... Dėl mano draugų (jiems jie atrodė netinkami). Kartais, o vėliau ir dažniau negrįždavau naktimis namo (globėjų neperspėdavau). Dažnai kildavo pykčiai dar ir dėl to, jog šalia namų tokiam namelyje su draugais garsiai klausydavome muzikos, dažniausiai naktimis... Pykdavo globėja, kai aš savaitėm neidavau iš savo kambario.

11. Kokios globėjų savybės tave labiausiai erzino?

Per didelis reiklumas. Manęs nesupratimas, nuolatos aiškinimas ką ir kaip daryti.

12. Kas pirma pareiškė nepasitenkinimą?

Aš, nes man pabodo nuolatinė kontrolė, reikalavimai, paskutiniu metu jiems viskas buvo blogai ką aš dariau, kur eidavau, kaip atrodydavau.

13. Koks buvo lemiamas įvykis įtakojęs tavo apsisprendimą nutraukti globą?

Mane erzino tai, jog jie man faktiškai nieko neleido, ką bedariau – viskas jiems buvo blogai, ypač globėjai. Visur norėjo mane kontroliuoti – nuo mokyklos iki draugų... Vieną dieną pasakiau, kad man jau gana tų nurodymų.

14. Įvardink argumentus, kuo geriau tau globos namuose?

Tikrai tikiu, kad būtų daugiau laisvės, kontrolė mažesnė, tavęs niekas neprivers daryti tai ko nenori, juk tai jau išnaudojimas. Aš taip įsivaizdavau, kad man čia bus lengviau, nors man sakydavo, kad ir globos namuose lygiai taip pat kontroliuos, nes darbuotojai yra už mane atsakingi, bet man tas nerūpėjo, aš tikėjau, įsivaizdavau, kad „globyne“ vis tiek daugiau laisves.

15. Ką pasiūlytum globėjams, kurie nori globoti vaikus?

Tegul nemeluoja tiek metų, o sako teisybę... Tegul gerai pagalvoja ar nori ir ar gali pasirūpinti globotiniu.

INTERVIU SU VAIKU PROTOKOLAS NR. 2

Kodas: I02

Demografiniai klausimai

Kur gyvenai iki globos naujoje šeimoje?

Nuo 2 iki 4 metų gyvenau globos namuose

Iš kokios šeimos tu esi?

Tėvai iš pradžių gerė, vėliau mama išvyko į užsienį, ten draugai jai padėjo surasti darbą ir ten iki šiol yra ir gyvena dabar.

Kiek buvo tau metų kai pradėjai gyventi globėjų šeimoje?

Man buvo 4 kai pradėjau gyventi globėjų šeimoje

Kiek laiko gyvenai globėjų šeimoje?

Gyvenau iki 9 metų.

I. Globojamas vaikas

1. Papasakok, kaip patekai į globėjų šeimą, tu išsirinkai juos, ar jie tave?

Ji atėjusi į globos namus išsirinko mane. Globėjai norėjo globoti tik per vasarą.

2. Kokias emocijas sukėlė pirmas įspūdis globėjų šeimoje?

Neatsimenu, nes tai buvo prieš 8 metus.

3. Kas labiausiai tave tenkino globėjų šeimoje?

Bendrauti su globėja, nes labai prisirišome viena prie kitos. Ji buvo geraširdė.

4. Kuo labiausiai ilgėjaisi gyvendamas globėjų šeimoje?

Sesers, ji po dviejų metų kai paėmė mane globoti išvyko į Italiją ir gyvena iki šiol. Mama beveik kiekvieną vasarą aplankydavo mane. Kai atvažiuodavo mama, tada dviese vaikščiodavome po miestą. Ji labai džiaugėsi, kad gyvenu pas globėjus, nes pati nebūtų tiek davusi kiek duoda tas žmogus.

5. Su kuo bendravai gyvendamas globėjų šeimoje iš savo šeimos narių?

Su mama per metus vieną kartą, su teta iš mamos pusės, kol nebuvo išvykusi sesuo su ja.

Globėja niekada neprieštaraudavo, kad su jais susitikdavau.

II. Vaiką globojanti šeima

6. Kaip tave priėmė globėjų šeima, kaip sekėsi bendrauti?

Gerai, šiltai. Visą laiką buvo tik geri santykiai ir iki šiol yra.

7. Kaip vertintum dešimties balų sistema gaunamą globėjų namuose dėmesį?

9 nes ne man vienai skyrė dėmesį, skirdavo ir savo dukrai, ji buvo vyresnė už mane.

8. Tavęs atsiklausia ir tariasi kokios aprangos tu norėtum?

Viską pirkdavo pagal mane, nes jos išrinkti rūbai man nepatiko. Esu išlepinta, ji tenkino mano norus, bet aišku visko netenkindavo, bet aš vis tiek laimėdavau.

9. Kokios globėjų šeimoje būdavo taisyklės, ribos?

Saugoti save, namų turtą, tvarkytis, maudytis, kasdien duodavo po 2-5 lt. Man viskas buvo galima, eiti miegoti kada noriu, pareiti iš lauko kada noriu.

III. Problemos susijusios su vaiko globa

10. Papasakok šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?

Būdavo visko, nesitvarkydavau nors reikėdavo, nusiūpdavau pamokas, neparuošdavau visų, ji matydavo, nes tikrindavo visada, o aš jai meluodavau, kad esu padariusi.

11. Kokios globėjų savybės tave labiausiai erzino?

Kai valgydavau atrodydavau, kad ji skaičiuoja mano kąšnius, aš buvau slinka, ji mane erzindavo, nervindavo, kai reikėdavo eiti kasdien į miestą aplankyti jos dukters. Duktė gyveno netoli, jai buvo apie 28 metus.

12. Kas pirma pareiškė nepasitenkinimą?

Jos sveikata, ji negali nervintis, o aš mėgau ją panervuoti. Ji nebegalėjo man padėti ruošti namų darbų ir tai darė įtaką lėmusiai situacijai.

13. Koks buvo lemiamas įvykis įtakojęs tavo apsisprendimą nutraukti globą?

Globėja pasakė, bet aš maniau, kad ji juokauja. Kai pasakė, kad sekančią dieną važiosiu į globos namus aš netikėjau, pradėjau verkti. Jos sveikata nebeleido tenkinti mano norų.

14. Įvardink argumentus, kuo geriau tau globos namuose?

Aš į globos namus nenorėjau.

15. Ką pasiūlytum globėjams kurie nori globoti vaikus?

Labai nelepinti, nes mane išlepino ir dabar yra labai sunku, tai yra labai žiauru, bet nereikia ir labai žiaurių globėjų.

INTERVIU SU VAIKU PROTOKOLAS NR. 3

Kodas: I03

Demografiniai klausimai

Kur gyvenai iki globos naujoje šeimoje?

Gyvenau globos namuose.

Iš kokios šeimos tu esi?

Abu tėvai gėrė. Dabar mama gyvena Londone turi vyrą ir keturių metų sūnų, tėvas Lietuvoje su savo mama, šiuo metu nedirba-tragedija, geria, darbą prarado, nes atėjo girtas.

Kiek buvo tau metų kai pradėjai gyventi globėjų šeimoje?

Mane globoti pradėjo nuo 6 iki 8

Kiek laiko gyvenai globėjų šeimoje?

Du metus

I. Globojamas vaikas

1. Papasakok, kaip patekai į globėjų šeimą, tu išsirinkai juos, ar jie tave?

Aš gulėjau ligoninėje ji dirbo ten, valė palatas, nešiojo maistą. Ji mane pradėjo kalbinti ir pasiūlė, pas save gyventi. Ji iš pradžių pasiūlė. Aš sutikau ir kai atvažiavo į globos namus su sutvarkytais dokumentais mane pasiimti aš sakiau, kad jau nebenoriu, nes noriu būti kartu su sese. Ji tada sako važiuojam bent apsižiūrėsi, gal patiks ir aš nuvažiavusi ten pasilikau.

2. Kokias emocijas sukėlė pirmas įspūdis globėjų šeimoje?

Iš pradžių nejauku, nedrašu, gėda, vėliau laikui einant išdrąsėjau.

3. Kas labiausiai tave tenkino globėjų šeimoje?

Visi šeimos nariai, o ypač ten esantys šuniukai.

4. Kuo labiausiai ilgėjaisi gyvendamas globėjų šeimoje?

Labiausiai sesers ir brolių norėjau pas juos sugrįžti.

5. Su kuo bendravai gyvendamas globėjų šeimoje iš savo šeimos narių?

Su sese ir broliu susitikdavau mokykloje. Kartais nuvažiudavome pas močiutę, o ten būdavo ir sesuo su broliu. Mane močiutė pasikviesdavo per įvairias šventes.

II. Vaiką globojanti šeima

6. Kaip tave priėmė globėjų šeima, kaip sekėsi bendrauti?

Puikiai, jie mane lepino.

7. Kaip vertintum dešimties balų sistema gaunamą globėjų namuose dėmesį?

Visus dešimt, man visko užteko, buvau pavalgiusi, aprenpta ir nuvežta į mokyklą

8. Tavęs atsiklausia ir tariasi kokios aprangos tu norėtum?

Visada prekindavomės kartu ir tik tai ko aš norėdavau. Kartai nupirkdavo ir savo nuožiūra, bet man viskas patikdavo.

9. Kokios globėjų šeimoje būdavo taisyklės, ribos?

Neišėiti iš teritorijos, visada pasisakyti, kai kur norėdavau eiti, nešiukšlinti, tvarkyti kiemą taip pat kaip ir globos namuose.

III. Problemos susijusios su vaiko globa

10. Papasakok šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?

Su manimi nebūdavo, neskaitant tų atvejų kai liepdavo daryti tai ko nenoriu, tvarkytis, eiti anksti miegoti.

11. Kokios globėjų savybės tave labiausiai erzino?

Nepatikdavo kai ateidavo svečiai, leisdavo pabūti 15 min. ir liepdavo eiti žaisti ar atitinkamai pagal laiką eiti gulti.

12. Kas pirma pareiškė nepasitenkinimą?

Iš pirmo pasakiau aš, paprašiau, kad mane parvežtų į globos namus, sako niekur tu neisi, bet aš sakau, kad labai noriu, man vėl pakartojo, kad niekur aš neisiu.

13. Koks buvo lemiamas įvykis įtakojęs tavo apsisprendimą nutraukti globą?

Norėjau būti su sese, jos labai pasiilgau. Kažkiek dabar jau gailiuosi, kad taip padariau. Gaila globėjos, nes ji buvo labai gera.

14. Įvardink argumentus, kuo geriau tau globos namuose?

Nes globos namuose buvo sesuo, labai pripratau. Pas globėjus trūko draugų, norėjau su jais pažaisti ne tik su šuniukais.

15. Ką pasiūlytum globėjams kurie nori globoti vaikus?

Mylėtų daug labiau, kad kur prašo ten nuvežtų pas draugus, seses, kad leistų susitikti parke su draugais.

INTERVIU SU VAIKU PROTOKOLAS NR. 4

Kodas: I04

Demografiniai klausimai

Kur gyvenai iki globos naujoje šeimoje?

Globos namuose

Iš kokios šeimos tu esi?

Mano šeimoje aišku abu gėrė. Abu tėvai iki šiol yra gyvi. Kai gyvenau globos namuose tėvai mane lankė, tačiau niekur nedirbo. Iš jų teisės buvo atimtos.

Kiek buvo tau metų kai pradėjai gyventi globėjų šeimoje?

Kiek pamenu pas globėjus pradėjau gyventi kai man buvo 5 metai.

Kiek laiko gyvenai globėjų šeimoje?

Pas globėjus gyvenau apie 6 metus

I. Globojamas vaikas

1. Papasakok, kaip patekai į globėjų šeimą, tu išsirinkai juos, ar jie tave?

Kadangi globėja dirbo globos namuose, o aš ten kai gyvenau ėjau į darželį ir jie kiekvieną vakarą mane iš ten pasiimdavo. Iš pradžių sakė, kad globos mane savaitgaliais ir švenčių dienomis, o vėliau kaip pati norėsiu. Apie metus laiko imdavo mane savaitgaliais, o po to jau ir visam laikui pasiėmė mane globoti.

2. Kokias emocijas sukėlė pirmas įspūdis globėjų šeimoje?

Man patiko iš pirmo globėjų dukra, ji buvo linksma, mandagi, ji priėmė mane labai nuoširdžiai. Ji sakė, kad „aš noriu turėti sesę“.

3. Kas labiausiai tave tenkino globėjų šeimoje?

Buvimas ten. Man ta šeima labai patiko, mes daug kur eidavome, duodavo kiekvieną dieną pinigų.

4. Kuo labiausiai ilgėjaisi gyvendamas globėjų šeimoje?

Ilgėjausi labai senelio iš mamos pusės. Per šventes susitikdavome su sese. Mama apsimetė, kad nežinojo, kad gyvenu pas globėjus. Jai buvo gėda. Su tėvu buvau susitikusi tik vieną kartą kai buvau posėdyje dėl globos globėjų šeimoje. Vaikystėje tėvas buvo labai agresyvus, kai būdavome mažos mus versdavo daryti tai ko nenorėdavome pvz., rūkyti, gerti.

5. Su kuo bendravai gyvendamas globėjų šeimoje iš savo šeimos narių?

Su vyresne sese, kol buvo gyvas su seneliu. Kai jis mirė globėjai mane nuvežė į jo laidotuves.

II. Vaiką globojanti šeima

6. Kaip tave priėmė globėjų šeima, kaip sekėsi bendrauti?

Iš pradžių labai lepinu, vėliau tas lepinimas mažėjo. Iš pradžių labai skyrė daug dėmesio, o vėliau elgėsi taip kaip su savo tikra dukra, bet man ten nieko netrūko.

7. Kaip vertintum dešimties balų sistema gaunamą globėjų namuose dėmesį?

Iš pradžių 10 po metų kai buvau jau apsipratusi apie 8 balus.

8. Tavęs atsiklausia ir tariasi kokios aprangos tu norėtum?

Perkant visada atsiklausdavo. Pirko ir ko norėjau ir ko reikėjo. Mane prekındavo panašiai per mėnesį du kartus. Kai man globėja nupirkdavo ką nors gražesnę, visada globėjos duktė supykėdavo ir nebenorėdavo eiti kartu.

9. Kokios globėjų šeimoje būdavo taisyklės, ribos?

Pareiti kartu iš mokyklos „neplavinėti“, eiti miegoti, nes mes su globėjos dukra eidavome apie vienuoliktą, dvyliktą valandą, na ir aišku namų darbai, kai pareidavome iš mokyklos visada liepdavo pailsėti ir sekantis darbas turėdavo būti ruošimas namų darbų.

III. Problemos susijusios su vaiko globa

10. Papasakok šeimoje dažniausiai buvusius konfliktus, problemas dėl ko jie būdavo?

Dažnai pykdavaus su globėjų dukra, abi kartu norėdavome tu pačių daiktų, žaislų, ar prieiti prie kompiuterio. Globėjai pyko dėl iki galo neparuoštų namų darbų. Iš pradžių dėl mano netvarkos, kurios nebuvo.

11. Kokios globėjų savybės tave labiausiai erzino?

Man labiausiai nepatikdavo, kai aš ką nors prisidirbdavau, o ji mane kamantinėdavo, tai taip mane erzindavo, nes teisybės sakyti nenorėdavau, tad meluodavau. Ji buvo griežta, taikydavo man visokius savo darbe taikomus metodus, mane tai dirgindavo. Nuolat būdavo vis naujos taisyklės, nauja sistema kaip auklėti mane, kaip atpratinti mane nuo mano didžiausios problemos – vagystės. Turėjau visada laikytis jų naujų sugalvotų taisyklių.

12. Kas pirma pareiškė nepasitenkinimą?

Globėjų duktė po trijų metų pareiškė, kad nebenori, kad aš pas juos gyvenčiau, nebenori manęs matyti. Bet tai dažniausiai būdavo konflikto metu. Kadangi aš žinojau, kad esu prisidirbusi pasakiau globėjai, kad nebenoriu čia gyventi, kad nesukelčiau daugiau problemų ir tada mane parvežė į globos namus. Jie bandė mane atkalbėti bent kokius 2, 3 kartus ir po paskutinio mano paprašymo praėjus dviem mėnesiams mane parvežė į globos namus. Jie sprendė mano problemas, vedė pas psichologą tačiau niekas nepadėjo. Jie, žinodami mano problemą, (bevalį vogimą) vis tiek globojo ir ne karto negrasino, kad atiduos atgal į globos namus.

13. Koks buvo lemiamas įvykis įtakojęs tavo apsisprendimą nutraukti globą?

Po paskutinių vagysčių ji mane apšaukė, ji bandė mane supurtyti, nes vagystės nesiliovė. Tada aš labai supykau, nes iki tol dar niekada nebuvo manęs supurtę ir grieščiau kalbėję, visada pasisodindavo ir kalbėdavo, aiškindavo kodėl taip darau? Ir tada aš pasakiau, kad nebenoriu pas juos gyventi

14. Įvardink argumentus, kuo geriau tau globos namuose?

Maniau, kad man globos namuose bus geriau, nes žinojau, kad ten niekas neturi teisės šaukti, o apie mušimą net nekalbu. Tačiau jau nuvykus į globos namus, kažkur po mėnesio norėjau sugrįžti pas globėjus, per tą laiką kol gyvenau globos namuose visada apie juos galvojau.

15. Ką pasiūlytum globėjams kurie nori globoti vaikus?

Iki globos pabendrauti daugiau su vaiku.

**INTERVIU SU EKSPERTAIS (VAIKŲ TEISŲ APSAUGOS SPECIALISTAIS)
PROTOKOLAS NR.1**

Demografiniai klausimai

Pareigybinė padėtis.

VTAS001 – vyr. specialistas, VTAS002 – vyr. specialistas, VTAS003 – vyr. Specialistas, VTAS004 – vyr. Specialistas.

Mokslinis laipsnis.

VTAS001 – magistras, VTAS002 – bakalauras, VTAS003 – magistras, VTAS004 – magistras.

Darbo stažas.

VTAS001 – 11 metų, VTAS002 – 15 metų, VTAS003 – 8 metai, VTAS004 – 10 metų.

I. Globojanti šeima

1. Kokie motyvai skatina globėjus globoti vaiką?

Daugiausia vaikus globoti (rūpintis) paima giminaičiai (močiutės, tetos, dėdės), nes nenori, kad vaikai būtų apgyvendinti vaikų globos namuose (VTAS001). Svetimi asmenys ima globoti vaikus dėl šių motyvų: savo vaikų neturėjimas ir noras turėti pilną šeimą bei suteikti džiaugsmo ir pilnavertį gyvenimą vaikui; kai šeimoje yra tik vienas vaikas ir nori jam draugės (o); noras suteikti vaikui šeimą, suteikiant pozityvią aplinką (VTAS002). Globos motyvai gali būti skirtingi – orientuoti į globėjų poreikių patenkinimą arba į vaiko poreikių patenkinimą (VTAS003). Dažniausiai imasi globoti tos šeimos kurios negali turėti savų vaikų. Ir jei šeima globą priima kaip būdą malšinti savo skausmą dėl negalėjimo turėti savų vaikų, ji nepajėgia gilintis į vaiko poreikius ir juos tenkinti (VTAS004).

II. Vaiko globai gaunama pagalba

2. Kokia specialistų pagalba labiausiai reikalinga globėjų šeimai iškilus problemoms?

Atsiradus problemoms globėjai (rūpintojai) kreipiasi į mūsų skyrių, yra bendraujama su vaiku ir globėjų šeima, aiškinamasi nesutarimų priežastys (VTAS001), problemas spręsti globėjams (rūpintojams) siūloma kreiptis į psichologą, policiją ir psichiatrą (VTAS003). Taip pat rekomenduojame ir vaiko raidos centrą, kad išsiaiškinti vaiko elgesio priežastis (VTAS004). Šeimoms yra reikalinga ir socialinė pagalba (VTAS002)

3. Papasakokite, kodėl vaikai pareiškia norą nutraukti globą?

Daugiausia vaikams globėjai (rūpintojai) keičiami, kai juos atsisako globoti (rūpintis) buvę globėjai (rūpintojai) ir vaikas apgyvendinamas vaikų globos namuose (VTAS004). Dažniausiai vaikai sutinka, nes namuose jau būna psichologinė įtampa ir gyventi buvusioje šeimoje vaikui jau būna sunku (VTAS003). Vaikai po adaptacinio laikotarpio globėjų šeimoje nusivilia pačiais

globėjais(VTAS001). Paprastai vaikas puoselėja svajonę sugrįžti pas tėvus, o tai trukdo užmegzti naujus artimus ryšius su globėjais(VTAS002),

III. Problemos, susijusios su vaiko globa

4. Kokius sunkumus globėjai patiria auginami globojamą vaiką (-us)?

Vaikai neklauso, atsikalbinėja, negrįžta laiku į namus, nesimoko, bėgioja iš pamokų, pradeda rūkyti, išgėrinėti, bendrauja su netinkamais draugais. Viso to pasekmė, blogėjantys santykiai šeimoje (VTAS003). Sunkumai globėjams kyla jei jie neatsižvelgia į globojamo vaiko tikrąjį išsivystymo laipsnį, o į vaiką žiūri kuris atitiktų jo raidai atitinkantį amžių (VTAS001). Visos globojančios šeimos susiduria su tam tikrais sunkumais auginant ir auklėjant globojamus vaikus tai atsiskleidžia jų probleminiu elgesiu (VTAS004). Globojamų vaikų mokymosi motyvacijos stoka, elgesio ir bendravimo problemos, atsakomybė, baimė, nerimas ir panašūs globėjų šeimas ištikę jausmai gali tapti globėjo kasdienybe (VTAS001). Globėjams sunkiausias yra vaiko paauglystės laikotarpis, šiame laikotarpyje užmegzti ir palaikyti artimus, pasitikėjimu grįstus tarpusavio santykius yra sunku. Globotiniai nori savarankiškumo, todėl didina atstumą nuo globėjų, jiems svarbi galimybė kontroliuoti savo erdvę ir pasirinkimą (VTAS002).

5. Papasakokite šeimose kilusius konfliktus, problemas?

Globėjai (rūpintojai) atsisako globoti (rūpintis) vaikus dėl netinkamo jo elgesio, kai visiškai su juo nebesusitvarko, vaikas visiškai ignoruoja jų prašymus, reikalavimus, iš viso nebebūna gerų santykių, psichologinio ryšio, nebėra jokio tarpusavio sutarimo (VTAS002). Konfliktai kyla kai globėjai nori kuo geriau atlikti savo pareigas auklėjant vaiką, kiek įmanoma kontroliuoti vaiko elgesį, jo gyvenimą, tokiu būdu globėjai persistengia ir ta kontrolė nepatinka globojamam vaikui (VTAS004). Melavimas tampa paauglio gyvenimo dalimi, nuolat deramasi dėl laiko apribojimų, vengimas atlikti namų ruošos darbus, rūkymas, gėrimas, vėlyvas vakarėjimas gali būti netinkamas būdas mesti iššūkį globėjų autoritetui ir tapti nepriklausomiems (VTAS001). Paaugliai, ieškodami savęs, siekdami individualumo, dažnai eksperimentuoja su savo išvaizda, kartais pasirinkdami suaugusiųjų šokiruojančius rūbus, šukuosenas, makiažą, aksesuarus. Ši sritis dažnai sukelia tėvų ar globėjų ir pedagogų nepasitenkinimą, konfliktus (VTAS003).

6. Kokie būdavo lemiami įvykiai įtakoję vaiko apsisprendimą nutraukti globą?

Dažnai vaikams keičiami globėjai (rūpintojai) dėl pavartoto fizinio smurto prieš vaikus (VTAS002), vaikų išsakyta nuomone per griežti reikalavimai namuose (VTAS004). Globotiniai pradeda ieškoti skirtumų auklėjimo, dėmesio, motyvacijos srityse tokiose šeimose, kur globėjai turi ne tik globėją, bet ir savo biologinį vaiką (VTAS001). Dėl kontrolės ir priešgyniavimų su vaiku. Globotiniai ieško savęs, o tai gali nepatikti globėjams, tada atsiranda bendrų interesų nesutapimai (VTAS003).

Galimybė globoti vaiką

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Globėjo norų tenkinimas	Poreikių tenkinimas	„Noras būti mama...“ (I3)
Globotinio norų tenkinimas	Pagalba	„...begalinis noras padėti likimo nuskriaustam vaikui...“ (I4) „...begalinis noras jiems padėti, jais rūpintis...“ (I1) „Labai norėjau padėti be tėvų globos likusiam vaikui...“ (I5)
	Gailestis	„Tai buvo lyg gailestis...“ (I4) „...o ypač jutau begalinį gailestį nuskriaustiems vaikams...“ (I1) „Gailestį...“ (I5)
	Rūpestis	„...rūpestį...“ (I5) „...noras rūpintis ir nuolat suteikti džiaugsmą.“ (I2)

Globėjų pasirengimas globai

Kategorija	Irodantys teiginiai
Nedalyvavimas mokymuose	„Nedalyvavau jokiuose mokymuose...“ (I1) „Mes niekur nedalyvavome, nes tai buvo 1993 metais.“ (I2) „Ne nedalyvavau...“ (I3) „Nedalyvavau jokiuose mokymuose...“ (I5)
Dalyvavimas mokymuose	Taip globėjų kursus išklausiau...“ (I4)

Globojamo vaiko apibūdinimas

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Teigiamos vaiko charakterio savybės	Nuoširdi	„...buvo rami, geranoriška, švelni...“ (I2)
	Aktyvi	„...mergaitė buvo labai aktyvi, žingeidi, savarankiška, domėjosi įvairiais dalykais...“ (I5)
	Paklusni	„...vaikas buvo paklusnus, paslaugus...“ (I4) „Mergaitė buvo labai draugiška, lipšni, paslaugi, greitai prisirišanti prie žmonių...“ (I1) „Labai maloni, paslaugi, darbšti...“ (I3)
Neigiamos vaiko charakterio savybės	Nepaklusni	„...neklausydavo...“ (I1) „...kartais būdavo užsispyrusi, kas nesisekdavo nenorėdavo daryti...“ (I4)
	Reikli	„Nuolat mergaitė norėjo gražių rūbų, naujų žaislų.“ (I1)
	Principinga	Tačiau prasidėjus paauglystės periodui pradėjo lysti vaiko principai, atsisakymai... (I1)
	Vagiliaujanti	„...ji pradėjo vogti...“ (I3)
	Meluojanti	„...neretai meluodavo...“ (I1) „...kartais vaikas meluodavo, nusišėdavo ko nenorėdavo sakyti...“ (I4)

Glojamo vaiko raida globos metu

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Paauglystės pokyčiai	Paauglystės tarpsnio sąlygoti pokyčiai	„...pradėjo keisti hormonai, kūnas pradėjo stambėti...“ (I1) „Problemos prasidėjo paauglystėje...“ (I5)
	Vaiko ligos	„...alergijos (vėliau gyd. pasakė) randais po kakliuku, per lenkimo vietas, ji turėjo kreivakaklystę, šleivapėdystę... sakė yra motorinis disbalansas...“ (I2)
Motyvacijos stoka	Mokymosi sunkumai	„Mergaitei labai sunkiai sekėsi mokslai ir jie vis silpnėjo...“ (I1) „...reikėjo padėti ruošti pamokas iki 6-7 klasės... Mokėsi silpnai...“ (I2) „...reikėjo padėti ruošti pamokas, o padarytas būtinai patikrinti...“ (I3) „...mokymosi problemos...“ (I4) „...prastai mokėsi...“ (I5)
Kylantys konfliktai	Pamokų nelankymas	„...pradėjo praleidinėti pamokas...“ (I5)
	Nurodymų nepaisymas	„...iššaukiančiai rengėsi, nebepaisė nurodymų, nepagarbiai elgėsi su šeimos nariais...“ (I5)
	Netinkami draugai	„...susidėjo su netinkamomis draugais...“ (I5)
Adaptavimo si sunkumai	Bendravimo sunkumai	„Sunkiai užmegzdavo santykius su svetimais žmonėmis...“ (I1)
	Globos atskleidimas	„...atskleidėme tiesą apie jos globą...“ (I5)
Neigiami veiksniai	Asmenybės savybės	„...buvo suirzusi, kerštinga... sukėlė mergaitei irzlumą...“ (I1)
	Žalingi įpročiai	„...rūkė, vartoto svaigalus.“ (I5)
	Valkatavimas	„...valkatavo...“ (I5)

Vaiko adaptacija globėjų šeimoje

Kategorija	Irodantys teiginiai
Greita adaptacija	„Mergaitė labai greitai ir lengvai pritapo mano šeimoje, gal todėl, kad buvo maža (4-ių metų amžiaus)“ (I1) „Jai buvo 4 mėn., adaptacija buvo normali...“ (I2) „...vaiko adaptacija vyko sklandžiai, kadangi ją globoti pasiėmėme labai mažą be didelių sunkumų, rūpesčių.“ (I5) „Adaptavosi puikiai.. Pritapo greitai...“ (I3) „Vaikas adaptavosi gana greitai ir lengvai...“ (I4)
Vaiko noras kenkti	„...pastoviai kenkdavo...“ (I3)

Sunkumai bendraujant su vaiko biologiniais tėvais

Kategorija	Irodantys teiginiai
Ryšų palaikymas	„Nesusidūriau su problemomis, sunkumais bendraujant su vaiko mama.“ (I1) „Su vaiko tėvu ir močiute tiesiogiai bendrauti nebuvo problemų“ (I4)
Ryšų nepalaikymas	„Motina buvo narkomanė – nebendravome vaiko tėvas miręs.“ (2) „Nebendraudavome nei mes nei vaikas“. (I3) „Jokių ryšių su vaiko biologiniais tėvais nepalaikėme...“ (I5)

Patirtis globojant vaiką

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Ugdymo stoka	„...supratau, kad jų reikia ne tik gailėti, bet ir stengtis mokyti juos kasdieninių, darbinių, asmens higienos, bendravimo įgūdžių.“ (I1)
Paveldimos savybės	„Tai yra genai kurių nei išimsi, nei pakeisi...“ (I2) „...o kas pas vaiką užprogramuota to nepakeisi.“ (I3) „Kad kraujo trauka yra stipresnė už visą meilę, rodomą dėmesį.“ (I4)
Informacijos stoka	„Prieš imant vaiką į savo šeimą reikia labai gerai viską apgalvoti, pasiruošti, pasvarstyti, kur kreiptis susidūrus su sunkumais, kokios pagalbos tikėtis iš aplinkinių.“ (I5)
Nuomonės pakeitimas	„...pasikeitė požiūris į globos namuose gyvenančius vaikus...“ (I1)

Specialistų teikiama pagalba globojančiai šeimai

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Teikiama specialistų pagalba šeimai	Pedagogų pagalba	„Bendravau su darželio, mokyklos specialistais...“ (I1) „...mokytojus...“ (I5)
	Policijos pagalba	„...padėjo spręsti policijos darbuotojai...“ (I2)
	Vaikų teisių apsaugos pagalba	„Kreipiausi į vaikų teises...“ (I3) „...neskaitant to atvejo, kai vaikas pasiprašė atgal į globos namus, tada vėl teko bendrauti su VTAS.“ (I4) „...vaiko teisių darbuotojus.“ (I5)
	Psichologų pagalba	„...psichologus...“ (I5)
Teikiama artimų žmonių pagalba	Giminių pagalba	„Ieškojau giminių pagalbos...“ (I1) „...tik padedant giminei...“ (I3)
	Šeimos narių pagalba	„ir šeimos nariams...“ (I3) „Tik patys artimiausi žmonės mus palaikė morališkai, tai šeimos nariai.“ (I5)
	Draugų pagalba	„...draugų rate...“ (I1)
Globojančiai šeimai pagalbos nesuteikimas	Paramos poreikio nebuvimas	„Paramos mums jokios nereikėjo.“ (I4)
	Pagalbos netekimas	„...niekas jokios pagalbos nesuteikė, niekas nepadėjo spręsti problemų.“ (I1) Buvau nuvykusi į Vaikų teises, tai ten mane iškoneveikė – išvijo...“ „Jokios paramos negavome...“ (I2) „Realiai jokios pagalbos iš specialistų negavome...“ (I3) „Praktiškai visi specialistai nuo mūsų nusigrėžė.“ (I5)

Patekimas į globėjų šeimą

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Kūdikių namų	...mane pasiėmė iš Kauno kūdikių globos namų... (I01)
Globos namų	Ji atėjusi į globos namus išsirinko mane. (I02) ...kai atvažiavo į globos namus... (I03) Kadangi globėja dirbo globos namuose, o aš ten gyvenau... (I04)

Poreikių tenkinimas globėjų šeimoje

Kategorija	Irodantys teiginiai
Socialiniai ir bendravimo poreikiai	„...daug dėmesio...“ (I01) „Bendrauti su globėja...“ (I02) „Visi šeimos nariai, o ypač ten esantys šuniukai...“ (I03) „Būvimas ten...“ (I04) „...daug kur eidavome...“ (I04)
Materialūs poreikiai	„...savo kambarį, kompiuterį, žaislų ir daug daiktų...“ (I01) „...važiuodavome, keliaudavome...“ (I01)

Pritapimas globėjų šeimoje

Kategorija	Irodantys teiginiai
Globėjų rūpestis	„...jie tikrai manimi labai rūpinosi...“ (I01)
Globėjų lepinimas	„...jie mane lepino...“ (I03) „Iš pradžių lepino...“ (I04)
Priėmė gerai	„...man ten buvo gerai, nieko netrūko...“ (I01) „Gerai, šiltai. Visą laiką buvo tik geri santykiai...“ (I02)

Globėjų vertinimas dešimtbalėje sistemoje pagal skiriamą dėmesį

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Puikiai	10 balų	„Visus dešimt ir skirčiau...“ (I03) „Iš pradžių 10...“ (I04)
Labai gerai	9 balai	„Kai viską gerai pagalvoju, kiek jie dėl manęs padarė tai 9, bet labai eina pyktis ant jų, kad nuslėpė visą tiesą apie mane...“ (I01) „9 nes ne man vienai skyrė dėmesį, skirdavo ir savo dukrai...“ (I02)
Gerai	8 balai	...po metų kai buvau jau apsipratusi apie 8 balus. (I04)
Silpnai	5 balai	Vėliau, kai prasidėjo visko suvaržymai, draudimai, aš pradėjau jų nebekesti, nemėgti, tyčia juos skaudindavau, bet ir pati nebenorėjau tokio gyvenimo, kai viskas yra kontroliuojama, padedama. Dabar tai vertinčiau kokiais 5 balais. (I01)

Nuomonės atsiklausimas perkant aprangą

Kategorija	Irodantys teiginiai
Atsiklausia	„Viską pirkdavo pagal mane...“ (I02) „Ir tik tai ko aš norėdavau...“ (I03) „Perkant visada atsiklausdavo...“ (I04)
Neatsiklausia	Jiems nepatinka mano stilius. Nori mane rengti „barbiškai“, bet man patinka mano stilius ir aš jo nesiruošiau keisti... (I01)

Globos atsisakymas

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Iš vaiko pusės	„...Aš...“ (I01) „...pasakiau aš...“ (I03) „Kadangi aš žinojau, kad esu prisidirbusi pasakiau globėjai, kad nebenoriu čia gyventi...“ (I04)
Iš globėjų pusės	„Jos sveikata...“ (I02)

Gyvenimo globos namuose vertinimas

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Draudimas	Negalėjimas naudoti prievartos	„...tavęs niekas neprivers daryti tai, ko nenori...“ (I01)
	Negalėjimas turėti daugiau draugų	„Pas globėjus trūko draugų...“ (I03)
	Negalėjimas naudoti psichologinio ir fizinio smurto	„Maniau, kad man globos namuose bus geriau, nes žinojau, kad ten niekas neturi teisės šaukti, o apie mušimą net nekalbu...“ (I04)
Siekių troškimas	Galimybė turėti daugiau laisvės	„Tikrai tikiu, kad būtų daugiau laisvės...“ (I01) „...kontrolė mažesnė...“ (I01)
	Nenoras gyventi globos namuose	Aš į globos namus nenorėjau. (I02)

Globojančiai šeimai teikiama pagalba

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Vaiko teisių apsaugos specialistų pagalba	„Bendraujama su vaiku ir globėjų šeima, aiškinamasi nesutarimų priežastys“ (VTAS001)
Psichologų pagalba	„Problemoms spręsti siūloma pagalbos kreiptis į psichologus“ (VTAS003).
Psichiatro pagalba	„Išsiaiškinti vaiko elgesio priežastis siūloma psichiatrą“. (VTAS003).
Policijos pagalba	„...kreiptis į policiją...“ (VTAS003).
Vaiko raidos centras	„...bei vaiko raidos centrą...“ (VTAS004).

Dažniausiai kylančios problemos globėjų šeimoje

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Netinkamas elgesys	Ignoruoja	„...vaikas visiškai ignoruoja jų prašymus, reikalavimus...“ (VTAS002). „...atsikalbinėja, negrįžta laiku į namus, nesimoko...“ (VTAS003).
	Neklauso	„...nebesusitvarko...“ (VTAS002). „Vaikai neklauso...“ (VTAS003). „...bėgioja iš pamokų...“ (VTAS003). „...bendrauja su netinkamais draugais“ (VTAS003). „...vengimas atlikti namų ruošos darbus...“ (VTAS001).
	Žalingi įpročiai	„...pradeda rūkyti, išgėrinėti...“ (VTAS003). „...melavimas...“ (VTAS001).
Nesusikalbėjimas	Artimo ryšio nebebūvimas	„...iš viso nebebūna gerų santykių, psichologinio ryšio, nebėra jokio tarpusavio sutarimo“ (VTAS002). „...užmezgti ir palaikyti artimus, pasitikėjimu grįstus tarpusavio santykius yra sunku“ (VTAS002).
	Realybės nesuvokimas	„...neatsižvelgia į globojamo vaiko tikrąjį išsivystymo laipsnį, o į vaiką žiūri kuris atitiktų jo raidai atitinkantį amžių“ (VTAS001).
	Individualumo siekis	„...jiems svarbi galimybė kontroliuoti savo erdvę ir pasirinkimą“ (VTAS002). „...dažnai eksperimentuoja su savo išvaizda...“ (VTAS003).
Globėjų kontrolė	Noras įsakinėti	„...nori kuo geriau atlikti savo pareigas auklėjant vaiką...“ (VTAS004). „...nuolat deramasi dėl laiko apribojimų, vėlyvas vakarojimas...“ (VTAS001).